

Interne notater

STATISTISK SENTRALBYRÅ

90/23

19. september 1990

HÅNDBOK / BRUK AV TAB

Av
Kristian Lønø

Kort oversikt over instruksjonene i TAB i alfabetisk rekkefølge.

Ord med store bokstaver er instruksjoner, parametre og faste verdier. Der det er ord med små bokstaver, skal du selv velge en passende verdi eller et ord. Bokstavene a og b kan erstatte med både bokstaver og tall, mens bokstavene m, n, x og y skal erstatte med tall. De instruksjoner som har flere syntaks har fått disse nummerert med en forklaring på når de skal brukes under. Listen er sortert alfabetisk etter instruksjonsnavn.

ABEND

Label   CALL   'Pgmnavn', Felt1, Felt2, ...

CANCEL

CASE   (Betingelse)
:
CASE   (Betingelse)
:
ENDCASE

DOPAGE

Feltnavn FIELD   (Start, Lengde, Type)*Antall

DDNAVN   FILE   PRINT, MAXLIN=nn, OVERFLOW, LRECL=nnn, BLKSIZE=nnnn, SKIP1=n   (1)

DDNAVN   FILE   LRECL=nnn, BLKSIZE=nnnn, SUM   (2)

(1) Ferdig tabell med overskrifter og printkarakterer (tabellfil)
(2) De aggregerte dataene skrives som en sekvensiell fil (sekvensiell fil)

FIND   ARG=Feltnavn1, DATA=Feltnavn2, SW=Feltnavn3, DDNAVN=Filnavn

(1)   FORSP   Feltnavn, PRINT=Start, PAGE/CPAGE, NOSUM/CSUM, SKIP= (m,n), PRINTGRP=n, NEWLINE, SEPCHAR=' Karakter',
CONXT='Tekststreng 1', SELECT= (Intervall, Intervall...)/SUPRESS= (Intervall, Intervall...), FPAGE, NOLEAD,
SUMTXT='Tekststreng 2'

(2)   FORSP   Feltnavn1, TXTFIL=Filnavn/MEMBER=Membernavn, TXTKEY= (Start, Lengde, Type), TXT= (Start, Lengde),
PRINT=Start/NORX=Feltnavn2, PAGE/CPAGE, NOSUM/CSUM, SKIP= (m,n), PRINTGRP=n, NEWLINE, SEPCHAR=' Karakter',
CONXT='Tekststreng 1', SUMTXT='Tekststreng 2', SELECT= (Intervall, Intervall...)/
SUPRESS= (Intervall, Intervall...), FPAGE, NOLEAD, TYPE=ALL

(3)   FORSP   Feltnavn, NOSUM/CSUM, SELECT= (Intervall, Intervall...)/SUPRESS= (Intervall, Intervall...)

(4)   FORSP   Rx:Ry

(5)   FORSP   TXTFIL=Filnavn, TXT= (Start, Lengde), ASA=Start, RAKNR=Start, PRINT=Start

(1) TAB1, TAB1A og TAB1B. Forspalte uten tekstdatasett.
(2) TAB1, TAB1A og TAB1B. Forspalte med tekstdatasett.
(3) TAB1, TAB1A og TAB1B. Forspalte for sekvensiell utfil.
(4) TAB2. Forspalte uten tekstdatasett.
(5) TAB2. Forspalte med tekstdatasett.

DDNAVN   FYLD   KEY= (Start, Lengde, Type), DATA= (Start, Lengde, Type), MAX=n

GETPST

(1)   HDR   (Startlinjenr-Sluttlinjenr), (Startposisjon-Sluttposisjon)

(2)   HDR   LINJENR, Start/(Start, Lengde), Konstant/Feltnavn/SIDENR/DATO

(1) Brukes til overskriftstekst
(2) Brukes for å få verdier fra variabler ut i overskriften

Label1   HOP   Label2   (1)

HOP   NF, Label2   (2)

HOP   (Betingelse), Label2   (3)

(1) Det hoppes alltid
(2) Det hoppes hver gang, unntatt første gang
(3) Det hoppes hvis betingelsen er oppfylt

IF   (Betingelse)
:
ELSE
:
ENDIF

LIN

(1)   LOOP   (Betingelse)
:
ENDLOOP

(2)   LOOP   TALLYn, Startverdi, Sluttverdi, Skritt lengde
:
ENDLOOP

(1) Instruksjonen i loop-en utføres så lenge betingelsen er sann
(2) Instruksjonen i loop-en utføres fra feltet TALLYn har startverdi til det får sluttverdi.

MOVE   (Start, Lengde, Type)*Antall, Søylenr/Feltnavn/Konstant/SPACES/ZEROES/LOW-VALUES/HIGH-VALUES/p10, Maske

(1)   PRCT   Sx:Sy/Sz, DEC=N

(2)   PRCT   Sx:Sy/Sz, DEC=n, TOTRAK=nnn

(1) TAB1, TAB1A, TAB1B.
(2) TAB2.

(1)   RGRP   (Betingelse), ALL

(2)   RGRP   Rekkeantall, (Betingelse), ALL

(1) Avgrensner en gruppe med rekker og gir eventuelt en felles betingelse for gruppen.
(2) Brukes til å velge oppdeling i en eller flere rekkegrupper.

TAB har etterhvert utviklet seg til å bli det mest brukte stormaskinprogram for tabellproduksjon i Oslo-byrået. I den senere tid har programmet også blitt tatt i bruk på Kongsvinger. Det er derfor på tide at det gis ut en TAB-håndbok i offisielle former. Hittil har det eksistert en mer eller mindre uoffisell versjon. Denne har jeg nå revidert og forbedret på en del punkter.

Boken er ment å være et hjelpemiddel for medarbeidere som bruker eller skal bruke TAB i arbeidet sitt. Den vil også bli brukt som basis for de TAB-kurs som holdes.

Den siste delen av boken inneholder oppgavene til TAB-kurset med løsningsforslag. Det gjør at boken også bør egne seg til selvstudium. Jeg har lagt vekt på å bruke mye eksempler, disse er tatt fra program som er laget i Byrået.

Jeg er åpen for kommentarer til boken. Finner du feil eller mangler håper jeg du kontakter meg, slik at vi kan få endret disse til en eventuell neste utgave.

Kristian Lønø
Systemkontoret, Oslo

INNHALDSFORTEGNELSE

1. INNLEDNING	1
2. HVA EN TABELL BESTÅR AV	2
3. TAB	3
4. JCL (STYREKORT)	5
5. KORTFORMAT (PLASSERING AV INSTRUKSJONER OSV.)	6
6. LOGISKE UTTRYKK	7
7. HVORDAN LAGER JEG TAB-PROGRAMMER.	9
8. TESTKJØRING AV TAB-PROGRAMMER.	9
9. INSTREAM TESTFILER.	10
10. FEILSØKING.	11
11. TAB1	14
11.1. EKSEMPEL PÅ PROGRAM (TAB1B).	17
11.2. GJENNOMGANG AV ET TAB-PROGRAM RECORD FOR RECORD, NOE FORENKLET:	18
11.3. BETYDNING AV DE ULIKE INSTRUKSJONER	21
11.4. DEFINISJONER	22
11.4.1. Start	23
11.4.2. Field	24
11.4.3. Work, Group	25
11.4.4. Kort/Parm	26
11.4.5. Fyld	27
11.5. SELEKSJON	28
11.5.1. Select	29
11.6. FORBEHANDLING	30
11.6.1. Setup	31
11.6.2. Idstart	32
11.6.3. Abend	33
11.6.4. Call	33
11.6.5. Case - Endcase	34
11.6.6. Find	36
11.6.7. Hop	37
11.6.8. If - Else - Endif	38
11.6.9. Loop - Endloop	40
11.6.10. Set	42
11.6.11. Soeg	43
11.6.12. Stop	44
11.6.13. Tael	45
11.6.14. Test	46
11.7. OPPTELLING I SØJLER	47
11.7.1. Søjle	48
11.7.2. Sgrp - Sgend	51
11.8. BESKRIVELSE AV FORSPALTEN	53
11.8.1. Tabel	54
11.8.2. Total	55
11.8.3. Forssp	56
11.9. BEREGNING AV SØJLER	66
11.9.1. Sregn	67
11.9.2. Prct	68
11.9.3. Cancel	69
11.9.4. Dopage	69
11.9.5. Getpst	69

11.10. UTSKRIFT	70
11.10.1. File	71
11.10.2. Hdr	72
11.10.3. Move	73
11.10.4. Lin	75
12. TAB2	76
12.1. OPPTELLING I RÆKKER	78
12.1.1. Række	79
12.1.2. Rgrp - rgend	80
12.2. BESKRIVELSE AV FORSPALTEN	81
12.2.1. Tabel	82
12.2.2. Forsp	83
12.3. BEREGNING AV RÆKKER	84
12.3.1. Rregn	84
12.3.2. Prct	85
12.4. UTSKRIFT	86
12.5. EKSEMPEL PÅ TAB2-PROGRAM MED FORSPALTETEKST-FIL	87
13. OPPGAVER	88
13.1. FILEBESKRIVELSER TIL INPUTFILER OG KATALOGFILER	89
13.1.1. DATAFIL1	89
13.1.2. DATAFIL2	90
13.1.3. FYLKTXT	91
13.1.4. KOMMTXT	91
13.2. TAB1	92
13.2.1. OPPGAVE 1	92
13.2.2. OPPGAVE 2	93
13.3.3. OPPGAVE 3	94
13.3.4. OPPGAVE 4	95
13.3.5. OPPGAVE 5	96
13.3.6. OPPGAVE 6	98
13.4. TAB2	99
13.4.1. OPPGAVE 7	99
13.5. LØSNINGER PÅ OPPGAVENE	101
13.5.1. OPPGAVE 1	101
13.5.2. OPPGAVE 2	102
13.5.3. OPPGAVE 3	104
13.5.4. OPPGAVE 4	106
13.5.5. OPPGAVE 5	108
13.5.6. OPPGAVE 6	110
13.5.7. OPPGAVE 7	112

VEDLEGG:

- VEDLEGG I. Feilmeldinger
- VEDLEGG II. Hvordan styre ferdige tabeller til en fil?
- VEDLEGG III. Opptellingssystemet i TAB
- VEDLEGG IV. Bruk av FYLD og FIND til å lage ratetabeller.
- VEDLEGG V. Skjebnesvanger bruk av arbeidsfelt.
- VEDLEGG VI. Spørsmål du bør svare på før du lager et TAB-program.

1. INNLEDNING

TAB er et standardprogram for å lage tabeller på stormaskin. Programmet har vi fått fra Danmarks Statistik (DS), som har utviklet programmet og som også sørger for vedlikehold og oppgraderinger. Vi vil få nye versjoner fra DS når de foreligger.

Programmet egner seg godt til å lage trykkeklare tabeller. TAB er spesielt slagkraftig når det lager relativt små tabeller (inntil ca 10 000 records) fra store datafiler (mer enn ca. 100 000 records). Programmet kan også brukes til å aggregere store datafiler til et høyere nivå som gir færre records. Her vil eksekveringstiden øke med antall records programmet skriver ut.

Noen av eksemplene i denne håndboka ligger lagret på Comparex-maskinene i Oslo og på Kongsvinger, de ligger lagret som medlemmer på det partisjonerte datasettet (PDS'et) TAB.DIV. Her ligger også en del andre nyttige eksempler og hint. Fra TAB.DIV kan du kopiere over medlemmer med eksempler til egen bruker og kjøre dem selv. Du får da testet hvordan instruksjonene virker, og eksemplene er fine som utgangspunkt for å lage egne program.

På Oslo-maskinen, i den interaktive brukerveiledningen (Pkt. 9) i ISPF hovedmenyen under programpakker (Underpkt. 8) ligger det også noen nyttige tips om Tab.

Hvis du finner feil eller har forslag til endringer vil jeg gjerne at du tar kontakt med meg; Kristian Lønø, systemkontoret i Oslo.

2. HVA EN TABELL BESTÅR AV

Tabelloverskrift		
Forspalte- hode	Tabellhode	
	Kolonne- hode	Kolonne- hode
Forspalte		↓ Kolonne (Søjle)
	Celle	→ Linje (Række)
Fotnote		

Eksempel:

Tabell 1. Folkemengde etter aldersgrupper. Fylke. 1985

Fylke	Innb. i alt	Aldersfordeling			
		0-15 år	16-66 år	67-79 år	80 år og over
Hele landet	4145845	905040	2678215	424012	138578
01 Østfold	235039	49820	151568	26054	7597
02 Akershus	386278	87023	263067	27621	8027
03 Oslo	447351	67554	299804	58759	21234
⋮					
⋮					
⋮					
20 Finnmark	76650	18664	50683	5860	1443

Tallene gjelder 1. januar 1985

Tabelloverskrift: 1. linje (Tabell 1 Folkemengde...)
 Tabellhode: 3. linje (Aldersfordeling)
 Kolonnehode: Overskrift til kolonnene (F.eks. Innb. i alt)
 Forspaltehode: Overskrift til forspalten (Fylke)
 Forspalte: Ledetekst til linjene (Hele landet, 03 Oslo...)
 Kolonne: Tall (F.eks. 424012, 26054, 27621, 58759, 5860)
 Linje: Tall (F.eks. 76650, 18664, 50683, 5860, 1443)
 Celle: Et tall der kolonne og linje møtes (F.eks. 5860)
 Fotnote: Siste linje (Tallene gjelder...)

3. TAB

Tab er et dansk standardprogram for tabellproduksjon. Det er utviklet av Danmarks Statistik, og vi i Byrået har fått tillatelse til å bruke det. Programmet utvikles stadig, og vi vil få oppdaterte versjoner av programmet når dette foreligger.

Tab bygger på filebehandlingsprogrammet PLUK (også utviklet av Danmarks Statistik) som sammen med Tab er blant av de mest brukte standardprogrammene der. Syntaksen i Pluk og Tab er helt lik, og det er mange funksjoner som er identiske for Pluk og Tab. Danmarks Statistik har derfor valgt å lage en komplett manual for Pluk, mens Tab-manualen henviser til Pluk-manualen for det som er likt for programmene. Derfor har jeg prøvd å lage en håndbok i bruk av Tab. Det er ikke ment å være noen komplett manual, men de fleste instruksjoner og parametre er med. Dessuten har jeg lagt vekt på å bruke eksempler fra programmer som er lagd i Byrået.

Fordi Tab er et dansk program har instruksjonene og de fleste parametrene danske navn (noen har engelske). Disse har som oftest norske ord som er omtrent like. To unntak som vi bør ha klart for oss er at det vi kaller linjer, kaller danskene rækker, og det vi kaller kolonner heter søjler på dansk. Derfor dukker disse to danske ordene opp i teksten av og til.

Et Tab-program består av:

1. Definisjoner
- (2. Seleksjon)
- (3. Forbehandling)
4. Opptelling
5. Beskrivelse av forspalten
- (6. Beregninger)
7. Beskrivelse av utskrift

De delene som står i parentes er frivillige, de andre må være med. Denne rekkefølgen må følges når vi programmerer, og derfor har jeg valgt å gjennomgå instruksjonene i denne rekkefølgen. Det er noen instruksjoner som kan brukes flere steder i programmet (IF - ELSE-tester kan f. eks. brukes både i forbehandling, beregninger og utskrift). Disse blir bare forklart første sted i programmet du kan bruke dem.

Vi kan bare ha 1 input-fil til et Tab-program. Denne filen må være sekvensiell og de felt som brukes skal være innenfor de første 4096 bytes av recorden. Recordformatet på input-filen kan være fast (F,FB), variabelt (V,VB) eller undefined (U).

Input-filen til Tab er 1 logisk fil. Denne logiske filen kan bestå av flere fysiske filer, poenget er at vi kan konkatenerere flere filer. Da vil vi lese flere fysiske filer som om de var 1 fil. Disse filene må selvfølgelig ha lik filbeskrivelse. Konkatereringen gjør vi i JCL (eksempel; se JCL til eksemplet til FIND).

TAB (forts)

TAB består av 2 hovedprogrammer; Tab1 og Tab2. Tab1 er delt opp i 3 underprogrammer; TAB1, TAB1A og TAB1B, mens Tab2 bare består av TAB2. For Tab1 blir det forvirrende med at både hovedprogrammet og et av underprogrammene heter det samme. For å gjøre forvirringen litt mindre bruker jeg store bokstaver når jeg refererer til underprogrammet TAB1, og små bokstaver når jeg refererer til hovedprogrammet Tab1 (dvs. når jeg refererer til TAB1, TAB1A og TAB1B samlet).

Forskjellen mellom Tab1 og Tab2 er først og fremst hvordan forspalten bygges opp.

1. Tab1 - Bygger opp forspalten etter 1 eller flere forspaltekriterier. Disse kriteriene er som oftest felt fra input-filen. Hver verdi disse feltene har vil resultere i en linje på utskriften. Hvert forspaltekriterium vi definerer i programmet vårt vil gi ett bruddnivå.

Eksempel: Forspaltekrakterier; land og varenummer

Norden	1000	<=== Totalsum
Sverige	300	<=== 1. bruddnivå
0101010	50	<=== Laveste nivå
0101090	250	
Danmark	700	
0101010	550	
0101090	150	

Som vi ser av eksemplet over vil alle verdiene for underliggende nivåer gå igjen for hver verdi av det overliggende nivå.

2. Tab2 - Vi må definere hver eneste linje som skal skrives ut til tabellen vår. Det betyr at vi ikke har noen bruddnivåer slik som i Tab1, men vi kan lage forspalten omtrent som vi vil. Det gir flere muligheter, men det betyr også at det blir mer programmering.

Eksempel:

BEGGE KJØNN	57
Menn	24
Kvinner	33
HELE LANDET	57
Akershus	40
Oslo	17

Denne tabellen består egentlig av 2 tabeller; 1 for kjønn og 1 for fylker. Her har vi 1 forspalte som ikke kan defineres ved hjelp av forspaltekrakterier, derfor må den lages i Tab2.

JCL for kjøring av TAB1A-program (uten TXT-fil):

```
//O414KRL JOB 8019,'TAB1A uten TXT-fil',TIME=1,
//      MSGLEVEL=(0,0),MSGCLASS=X,CLASS=D,NOTIFY=O414KRL
/*ROUTE PRINT RMT6
//      EXEC TAB1A,TIME=1
//INPUT DD DSN=TAB.DIV(DATAFIL1),DISP=SHR
//TABELL DD SYSOUT=*,COPIES=1
//SYSIN DD *
:
Her skriver du inn programmet ditt
:
```

JCL for kjøring av TAB1B-program (med TXT-fil):

```
//O414KRL JOB 8019,'TAB1B med TXT-fil',
//      MSGLEVEL=(0,0),MSGCLASS=X,CLASS=A,NOTIFY=O414KRL
/*ROUTE PRINT RMT6
//      EXEC TAB1B
//INPUT DD DSN=TAB.DIV(DATAFIL1),DISP=SHR
//TABELL DD DSN=TK414.S8019.KRL.TABELL8,DISP=(NEW,CATLG),
//      DCB=(RECFM=FBA,LRECL=133,BLKSIZE=17290),
//      SPACE=(17290,(20,20),RLSE),UNIT=SSB
//FYLKTXT DD DSN=TAB.DIV(FYLKTXT),DISP=SHR
//KOMMTXT DD DSN=TAB.DIV(KOMMTXT),DISP=SHR
//SYSIN DD *
```

JCL for kjøring av TAB2-program (med forspaltetekstfil), her ligger programmet på source-biblioteket til Tab. Dette skal brukes til Tab-program som brukes i produksjonskjøringer:

```
//O414KRLZ JOB 8019,'TAB2 med TXT-fil',
//      MSGCLASS=X,CLASS=A,NOTIFY=O414KRL
/*ROUTE PRINT RMT6
//      EXEC TAB2,PARM='TXT=1986'
//INPUT DD DSN=TAB.DIV(DATAFIL1),DISP=SHR
//TABELL DD DSN=TK414.S8019.KRL.TABELL7,DISP=OLD
//FORSPTXT DD DSN=TAB.DIV(FORSPTXT),DISP=SHR
//SYSIN DD DSN=SSB2.SOURCE.TAB(TAB61032),DISP=SHR
```

JCL for kjøring av TAB1-program (med SELKRIT. Bare de linjer som har kodene FYL og BOK eller har blanke i pos. 73-75 blir tatt med i programmet når det eksekveres):

```
//O414KRL JOB 8019,'TAB1 med SELKRIT',
//      MSGLEVEL=(0,0),MSGCLASS=X,CLASS=A,NOTIFY=O414KRL
/*ROUTE PRINT RMT6
//      EXEC TAB1,TIME=1
//INPUT DD DSN=PP414.S8019.TABKURS.DATAFIL2,DISP=SHR
//TABELL DD SYSOUT=*,COPIES=1
//SELKRIT DD *
FYL,BOK
//SYSIN DD *
```

5. KORTFORMAT (PLASSERING AV INSTRUKSJONER OSV.)

Plassering av instruksjoner osv. er posisjonsbestemt.
Posisjonene er disse:

Kolonne 01-08: Label/Blanke

Kolonne 10-14: Instruksjoner

Kolonne 16-71: Parametre

Kolonne 73-75: SELKRIT (seleksjonskriterium for kompileringen)
I forbindelse med kompileringen av programmet kan vi velge hvilke programlinjer vi har skrevet som skal være med i kompileringen og hvilke som ikke skal være med. Det angir vi med å skrive en 3-bokstavskode i pos. 73-75. For å fortelle hvilke koder som skal være med må vi ha med et JCL-kort (Se JCL). Bare de linjene i programmet vårt som har koden vi angir i JCL-kortet og de linjene som ikke har noen kode i pos. 73-75 blir kompilert.

Kommentar: * i kolonne 1 (eller etter parametre).

Tips: Kommentarer kan du gjerne bruke for å "fjerne" instruksjoner som du vil bruke senere. I stedetfor å slette linja med instruksjonen, plasserer du en * i første posisjon, og dermed er instruksjonen omgjort til en kommentar. Når du trenger instruksjonen igjen, skriver du bare en blank istedenfor *. Dette kalles å "kommentere vekk" instruksjoner.

Eksempel:

1	10	16	73

```
AARGANG  FIELD (49,2,X) * ÅRSTALL
:
:
RÆKKE R3:R14, (N3 = 611:612:613:614:621:622:623:624:      FFF
                  625:626:627:629)                        FFF
:
:
FORSP  TXTFIL=FORSPTXT, TXT=(5,59), ASA=65, RAKNR=2,
        PRINT=1
```

6. LOGISKE UTTRYKK

Logiske uttrykk kan brukes i disse instruksjonene:

SELECT
HOP
IF
CASE
LOOP
RÆKKE
SØJLE
SGRP

Et logisk uttrykk er en setning som inneholder en logisk relasjon. Logiske relasjoner er f. eks. =, >, < osv.

Her følger en liste over de relasjonene du kan bruke:

=, EQ	(lik)
NE	(ulik)
<, LT	(mindre enn)
NL	(ikke mindre enn)
>, GT	(større enn)
>=	(større enn eller lik)
<=	(mindre enn eller lik)
==>	(implikasjon)
<==>	(biimplikasjon)

De logiske uttrykkene brukes som betingelser til instruksjonene over, og de skal alltid skrives i parentes. I parentesen skal det være 1 blank på hver side av relasjonen (se eksemplene under).

Enkle logiske uttrykk:

1. FELTNAVN1 RELASJON FELTNAVN2
2. FELTNAVN RELASJON KONSTANT
3. FELTNAVN RELASJON SPACES/ZEROES/LOW-VALUES/HIGH-VALUES

Eksempel:

```
SELECT INPUT (GMLLAND = NYTTLAND)
        SØJLE S1, (KOMMNR < 0412), PERSONER
        IF (VERDI = SPACES)
```

Merk:

For relasjonene lik (=) og ulik (NE) kan flere 2. parametre angis og de kan skrives som intervall:

```
SELECT INPUT (KOMMNR = 1727,1831-1839,1870)
```

LOGISKE UTTRYKK (forts.)

2 eller flere uttrykk kan settes sammen med AND eller OR. Det skal være 1 blank på hver side av AND og OR (se eksemplene under). For å skille uttrykkene lønner det seg å bruke parenteser (max 5 nivåer).

```
SELECT INPUT (RECTYPE = 1 OR CCCN = 3601001 AND MENGDE > 400)
SELECT INPUT ((RECTYPE = 1 OR CCCN = 3601001) AND MENGDE > 400)
SELECT INPUT (RECTYPE = 1 OR (CCCN = 3601001 AND MENGDE > 400))
```

De 2 første betingelsene ovenfor er like, mens den tredje gir et annet resultat. Som vi ser blir uttrykket mer oversiktlig når vi bruker parenteser.

Tips: Bruk parenteser, det gjør uttrykkene lettere og lese og minsker sjansen for at du gjør feil (spesielt ved bruk av OR)

7. HVORDAN LAGER JEG TAB-PROGRAMMER.

Slik bør du gå fram når du lager et TAB-program:

0. Hvis dataene dine ligger på tape eller kassett, sørg for å få lagd en testfil på ca. 100-1000 records.
1. Kopier et tidligere TAB-program som ligner det du skal lage.
2. Gjør alle endringer i filebeskrivelsen (FIELD).
3. Endre SØJLER og Forspalten (FORSP).
4. Lag MOVE-instruksjoner med plassering etter raskt øyemål.
5. Legg inn TEST-instruksjon som stopper etter ca. 100 records.
6. Kjør programmet (med TEST-instruksjon!).
7. Se hvordan resultatet ble.
8. Lag overskriften (HDR) etter raskt øyemål.
9. Gjør nødvendige tilpasninger i MOVE-instruksjonen.
10. Kjør programmet på nytt (med TEST-instruksjonen).
11. Se hvordan resultatet ble. Ta en rask titt på tallene også (hvis de kan fortelle deg noe på 100 records).
12. Ordne overskriften (HDR) og MOVE-instruksjonene
13. Kjør programmet på nytt (med TEST-instruksjonen).
14. Se om tabellen ser ut som den skal.
15. Fjern TEST-instruksjonen.
16. Kjør programmet på hele filen.
17. Se hvordan resultatet ble. Sjekk tallene nøye.
18. Gå igjennom programmet og se om du har programmert riktig.
19. Skriv tabellen ut.

Når du etter hvert begynner å programmere mer kompliserte tabeller bør du begynne med den enkle delen av tabellen, og så etter hvert legge inn en etter en av de mer kompliserte delene. Alt dette gjør du selvfølgelig bare på en testfil (bruk TEST-instruksjonen).

8. TESTKJØRING AV TAB-PROGRAMMER.

Testing av programmer består av 2 deler: Syntakssjekk og logisk test.

Syntakssjekk

Sjekking av syntaksen gjøres av TAB-programmet før det starter eksekveringen. Hvis det er feil i syntaksen vil det programmet bli stoppet, du får returkode 16, og du vil få ut feilmeldinger. Disse vil stå under den linja i programmet feilen var i og det vil være anvist med *** hvor på linja feilen er. Pr. idag har vi ikke noen liste over feilmeldinger med nærmere forklaringer, men de fleste feilmeldingene vi får ut i kjørerapporten skulle være greie å tolke. Når det ikke er flere syntaksfeil igjen vil selve programmet bli eksekvert.

Logisk test.

Den logiske testen går ut på å teste om programmet gjør det vi vil at det skal gjøre, f.eks at beregninger blir riktige og at riktige felt blir aggregert. Det er meget viktig å sjekke at logikken i programmet er riktig. Hvis den ikke er det, kan vi få ut gale tall i tabellen vår. Derfor er det alltid en fordel å kunne kontrollsjekke tallene i tabellene vi lager. Hvis det ikke er mulig å kontrollsjekke tallene, bør du se nøye igjennom programmet ditt for å se om du har gjort alt riktig. Dessuten bør du vurdere riktigheten av tallene så godt det lar seg gjøre.

9. INSTREAM TESTFILER.

Er ikke datafilen du skal bruke ferdig når du lager tabellprogrammet kan/må du lage en testfil selv. Denne kan du legge inn som en Instream fil i JCL-oppsettet til programmet (se eksemplet på neste side). Denne bør selvfølgelig være mest mulig lik datafilen din. Under viser jeg et TAB-program som har innfilen (INPUT) og fylkeskatalogen (FYLKTXT) som Instream filer i JCL:

```
//O414KRL JOB 8019,'Test med Instream fil',MSGCLASS=X,
//          CLASS=A,NOTIFY=O414KRL
//INSTREAM EXEC TAB1B
//INPUT DD *
01011111000334501100000010222000
02112222000334600100000005111001
01021333000334700300000001111002
//TABELL DD SYSOUT=*
//KOMMTXT DD DSN=TAB.DIV(KOMMTXTS),DISP=SHR
//FYLKTXT DD *
01 Østfold
02 Akershus
//SYSIN DD *
START TYPE=P
FYLKE FIELD (1,2,X) * FYLKE
KOMM FIELD (1,4,X) * KOMMUNENR
KJØNN FIELD (5,1,X) * KJØNN
ANTALL FIELD (9,6,X) * ANTALL PERSONER
SØJLE S1,,ANTALL
FORSP FYLKE, TXTFIL=FYLKTXT, TXTKEY=(1,2,X), TXT=(1,22),
PRINT=1, NEWLINE
FORSP KOMM, TXTFIL=KOMMTXTS, TXTKEY=(1,4,X), TXT=(1,25), PRINT=1
TABELL FILE PRINT, OVERFLOW, MAXLIN=46
HDR 1,1,'FYLKE ANTALL'
MOVE (13,10,Z-),S1
```

Dette eksemplet viste JCL til test-kjøring av et TAB1B-program der input-filen og fylkeskatalog er lagt inn som instream filer, mens kommunekatalogen ligger på et annet datasett.

Ved å bruke Instream testfiler vil du kunne lage programmene før datafilen din er ferdig. Når så datafilen er klar, bytter du ut Instream testfilen med datafilen. JCL-en vil da se slik ut:

```
//O414KRL JOB 8019,'Kjøring på datafilen',MSGCLASS=X,
//          CLASS=A,NOTIFY=O414KRL
//INSTREAM EXEC TAB1B
//INPUT DD DSN=PP414.S8019.TABKURS.DATAFIL2, DISP=SHR
//TABELL DD SYSOUT=*
//KOMMTXT DD DSN=TAB.DIV(KOMMTXTS),DISP=SHR
//FYLKTXT DD DSN=TAB.DIV(FYLKTXTS),DISP=SHR
//SYSIN DD *
```

10. FEILSØKING.

Når du kjører et TAB-program vil det alltid være en sjanse for at programmet vil bli avbrutt før det er ferdig. Når dette skjer kaller vi det en ABEND (engelsk: ABnormal ENDing). Når dette oppstår vil du få en returkode (RC) på den første side i kjørerapporten din. Det første du gjør er da å sjekke hvilken returkode programmet har gitt. Så slår du opp i oversikten over feilmeldinger i Vedlegg I i denne boken og ser om du utfra det som står der kan finne ut av hva som har gått galt, og hva du må gjøre for å få programmet til å gå riktig neste gang du prøver. Når TAB-programmet blir avbrutt, vil du normalt få ut en kjørelogg som vanligvis står nederst i kjørerapporten din. Denne kjørelaggen vil også hjelpe deg til å finne feilen. Men hvordan skal du tolke den informasjonen kjørelaggen gir deg? La oss vise et eksempel på et program som vil bli avbrutt med en av de vanligste returkodene, nemlig U0107.

Programmet under vil bli avbrutt på record nr. 2, feltet MENGDE, hvis verdi skal bli telt opp, men ikke er numerisk.

```
//O414KRL JOB 8019,'Abend eksempel',MSGCLASS=X,CLASS=A,NOTIFY=O414KRL
//INSTREAM EXEC TAB1B
//INPUT DD *
100012345003232
2 0003244
300364772003347
//TABELL DD SYSOUT=*
//KOMMTXT DD DSN=TAB.DIV(KOMMTXTS),DISP=SHR
//FYLKTXT DD *
01 Østfold
02 Akershus
//SYSIN DD *
START TYPE=P
LANDOMR FIELD (1,1,X) * VERDENSDEL
MENGDE FIELD (2,8,X) * MENGDE I KG
VERDI FIELD (10,8,X) * VERDI I KRONER
SØJLE S1,,MENGDE
SØJLE S2,,VERDI
FORSP LANDOMR,PRINT=6
TABELL FILE PRINT,OVERFLOW
HDR 1,1,'VERDENSDEL TONN 1000 KR'
MOVE (11,10,Z-)*2,S1/1000
```

Når dette programmet kjøres får du returkode (RC) U0107 (forsøk på regning med verdi som ikke er numerisk) og dessuten en dump (utlistering av diverse interne registres verdier) og en kjørelagg med nyttig informasjon. Her vil det stå hvilken instruksjon (dvs. hvilken linje i programmet) kjøringen skar seg på, og det vil stå hvor mange records som er lest fra input-filen. Det som står i dumpen er ikke mulig å lese for den vanlige programmerer, og det er heller ikke nødvendig, så den hopper vi lett over.

Utdrag av kjøreloggen ved abend med returkode (RC) U0107:

```
***** TAB1B KØRSELSLOG ** 0414KRLD ** TAB1B *
*
*          ***** A B E N D *****
*          *
*          * INTERRUPT 0F62C8 (DATA)
*          * STATEMENT 00004
*          * INDGANG : MAIN (OPTELLING I SØJLER)
*          *
*          *****
*
* INPUT                                DSN=SYSIN
*      2 RECORDS LÆST HERAF            2 SELEKTERET
*
* TABELL                                DSN=SYSOUT
*      INGEN LINIER DANNET
*
*
*****
```

Av denne loggen leser vi 3 viktige ting:

- 1) Abend oppstått ved eksekvering av instruksjon 00004 (STATEMENT)
- 2) Abend oppstått i opptellingsfasen (OPPTELLING I SØJLER)
- 3) Abend oppstått for record nummer 2 (2 RECORDS LÆST)

Ut fra denne informasjonen vil vi finne ut at feielsen oppsto under eksekvering av instruksjon nr. 4. Vi finner da ut hvilken instruksjon som er nr. 4. Det viser å være denne:

4 SØJLE S1,,MENGDE

Av dette skjønner vi at feilen har oppstått ved opptelling av feltet MENGDE. Vi vet også hva slags feil som har oppstått (opptelling av ikke numerisk felt). Nå trenger vi å vite i hvilken record feilen oppsto. Dette finner vi også i kjøreloggen. Der står det at feilen oppsto i record nummer 2. Vi kan da gå inn og se på innfilen (hvis den ikke ligger på tape eller kassett), finne record nr. 2 og sjekke hva som står i feltet MENGDE. I dette tilfellet innholdt MENGDE blanke karakterer, altså er feltet ikke numerisk. For å få programmet til å virke må vi enten rette feltets verdi eller legge inn en ekstra test i programmet.

Den ekstra testen blir slik:

```
//O414KRL JOB 8019,'Test mot Abend',MSGCLASS=X,CLASS=A,NOTIFY=O414KRL
//INSTREAM EXEC TAB1B
//INPUT DD *
100012345003232
2 0003244
300364772003347
//TABELL DD SYSOUT=*
//KOMMTXT DD DSN=TAB.DIV(KOMMTXTS),DISP=SHR
//FYLKTXT DD *
01 Østfold
02 Akershus
//SYSIN DD *
START TYPE=P
LANDOMR FIELD (1,1,X) * VERDENSDEL
MENGDE FIELD (2,8,X) * MENGDE I KG
VERDI FIELD (10,8,X) * VERDI I KRONER
IF (MENGDE = SPACES) * HVIS MENGDE ER BLANK, SETT 0
SET MENGDE=0
ENDIF
SØJLE S1,,MENGDE
SØJLE S2,,VERDI
FORSP LANDOMR,PRINT=6
TABELL FILE PRINT,OVERFLOW
HDR 1,1,'VERDENSDEL TONN 1000 KR'
MOVE (11,10,Z-)*2,S1/1000
```

Det vi gjør i programmet er å teste på om feltet MENGDE er inneholder bare blanke. Hvis det er tilfelle, setter vi feltet lik 0. Deretter teller vi opp verdien til MENGDE (dvs. 0). Hvis du skal telle opp verdien til flere felt som kan inneholde blanke, kan du lage en test for hvert av feltene.

11. TAB1

Tab1 er delt inn i 3 programmer:

TAB1

TAB1A

TAB1B

TAB1

For å kunne lage tabeller i TAB1, må inputfilen være sortert stigende på forspaltekriteriene. Forspalten bygges opp ut fra 1-14 felt fra inputfilen. Det betyr at vi kan ha max 14 forspaltekriterier i TAB1.

TAB1 er det mest effektive av TAB-programmene, så hvis du vet at inputfilen din er sortert på forspaltekriteriene og du ikke må ha summer øverst, lønner det seg å bruke TAB1.

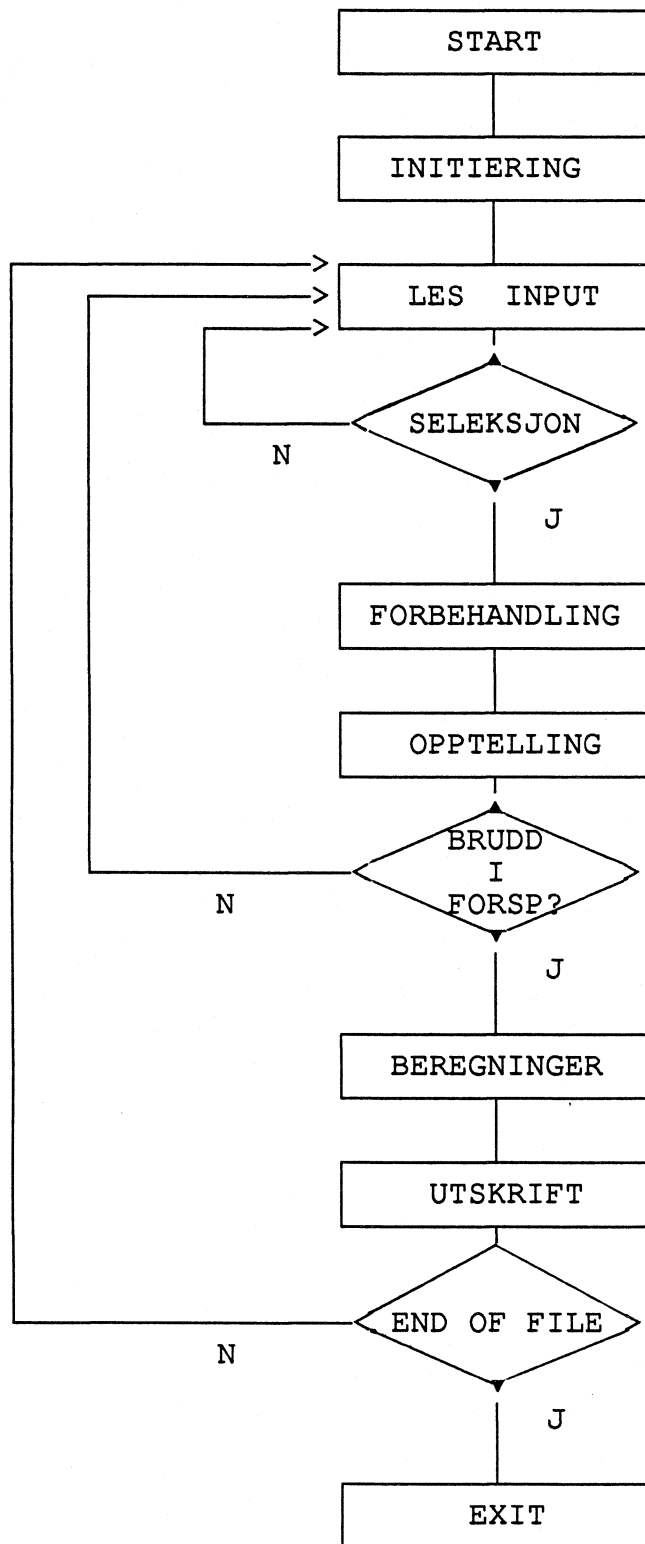
TAB1 egner seg godt til å lage aggregerte filer ut fra en basisfil.

TAB1A

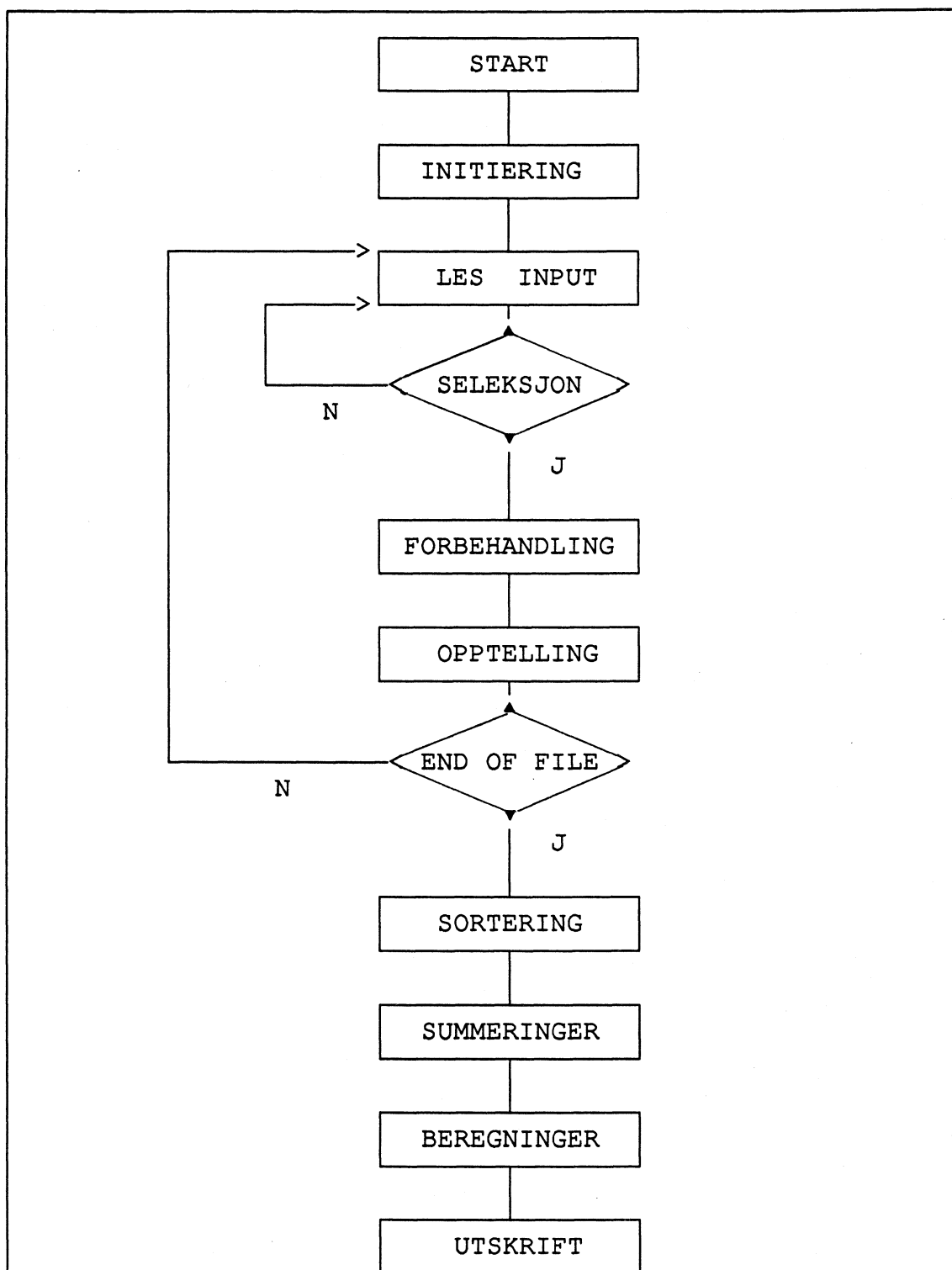
I motsetning til TAB1, krever ikke TAB1A at inputfilen er sortert på forspaltekriteriene. Det betyr at det ikke er nødvendig at forspaltekriteriene er felt i inputrecorden, de kan også beregnes i forbehandlingen, dvs. før opptelling. I TAB1a bygges det opp en matrise (tabell) i storage (og på disk hvis nødvendig). Det betyr at det blir separate opptellings- og utskrivingsfaser i TAB1A. Dette medfører at felt fra inputfilen ikke kan refereres i utskriftsfasen. I TAB1A kan vi dele opp tabellen i 1-9 deltabeller (vha TABEL, men summen av TABEL- og FORSP-kriteriene kan ikke være mer enn 13), hver deltabel vil inneholde elementærlinjer, sumlinjer og totallinje. Dessuten kan det lages sumtabeller (etter samme system som sumlinjer), og totaltabell.

TAB1B

Den eneste forskjellen mellom TAB1A og TAB1B er at i TAB1A skrives sumlinjer ut nederst, mens i TAB1B skrives de ut øverst. Dette betyr at TAB1B krever noe mer ressurser, derfor lønner det seg å bruke TAB1A hvis det ikke skal lages sumlinjer, eller hvis det ikke spiller noen rolle om sumlinjene kommer øverst eller nederst i tabellen.

Figur 1. Flytdiagram: TAB1 krever at input er sortert stigende på forspaltekriteriene. For hver kombinasjon av forspaltekriteriene lages 1 elementærline i tabellen. I tillegg dannes sumlinjer og totallinje. Ved brudd i forspaltekriteriene skrives elementærlinjen ut.

Figur 2. Flytdiagram: Opptellingen gjøres ved at det lages en matrise i storage. Når alle input-recordene er lest og telt opp vil det bli laget summer og matrisen sorteres. All videre behandling skjer med utgangspunkt i denne matrisen. I forbindelse med utskriften vil overskrifter og forspaltetekster bli hentet inn.

11.1. EKSEMPEL PÅ PROGRAM (TAB1B).

TAB1B-
EKSEMPEL

```
//O414KRLD JOB (8019),'TAB1B-eks.',CLASS=A,MSGCLASS=X,NOTIFY=O414KRL
//TAB EXEC TAB1B
//INPUT DD *
101 0102100 0010 1 0003
106 0101090 0015 1 0001
103 0101090 0010 1 0002
105 0105300 0100 2 0032
106 0101010 0020 1 0002
103 0101090 0025 1 0040
//LANDKAT DD *
005SVERIGE
101DANMARK
103FINLAND
105ISLAND
110NORGE
//TABELL DD SYSOUT=*,COPIES=1
//SYSIN DD *
START TYPE=P
LAND FIELD (1,3,X) * LAND
CCCN FIELD (5,7,X) * 7-SIFRET CCCN
VERDI FIELD (13,4,X) * VERDI
RECTYPE FIELD (18,1,X) * INNF = 1, UTF = 2
MENGDE FIELD (20,4,X) * MENGDE
SELECT INPUT (RECTYPE = 1 AND LAND = 101-106)
IF (LAND = 106)
SET LAND=005
ENDIF
SØJLE S1,,MENGDE
SØJLE S2,,VERDI
TOTAL TXT='NORDEN'
FORSP LAND,TXTFIL=LANDKAT,TXTKEY=(1,3,X),TXT=(4,12),
PRINT=1,NEWLINE
FORSP CCCN,PRINT=3
SREGN S3=S2*100000/S1
TABELL FILE PRINT,OVERFLOW,MAXLIN=46
HDR (1-21),(1-72)
INNFØRSEL AV DYR.
ANTALL 1 000 KR PRIS
MOVE (15,12,E-)*2,S1, ZZZ ZZZ ZZZ
MOVE (42,12,E-),S3,Z ZZZ ZZ9,99
```

Dette programmet gir denne tabellen:

INNFØRSEL AV DYR.	ANTALL	1 000 KR	PRIS
NORDEN	48	80	1 666,67
SVERIGE	3	35	11 666,67
0101010	2	20	10 000,00
0101090	1	15	15 000,00
DANMARK	3	10	3 333,33
0102100	3	10	3 333,33
FINLAND	42	35	833,33
0101090	42	35	833,33

11.2. GJENNOMGANG AV ET TAB-PROGRAM RECORD FOR RECORD, NOE FORENKLET:

Start: Begynner programmet.
Initiering: Nullstilling av tellere osv.

Les input: RECTYPE = 1
LAND = 101
CCCN = 0102100
MENGDE = 3
VERDI = 10

Seleksjon: Ja
Forbehandling: Ingen (LAND er ikke 106)
Opptelling: Lager en matrise i storage eller på disk.

LAND	VARENR	S1	S2	TALLY0
101	0102100	3	10	0

End of file: Nei
Les input: RECTYPE = 1
LAND = 106
CCCN = 0101090
MENGDE = 1
VERDI = 15

Seleksjon: Ja
Forbehandling: LAND = 005
Opptelling: Teller opp i matrisen

LAND	VARENR	S1	S2	TALLY0
101	0102100	3	10	0
005	0101090	1	15	0

End of file: Nei
Les input: RECTYPE = 1
LAND = 103
CCCN = 0101090
MENGDE = 2
VERDI = 10

Seleksjon: Ja
Forbehandling: Ingen (LAND er ikke 106)
Opptelling: Teller opp i matrisen

LAND	VARENR	S1	S2	TALLY0
101	0102100	3	10	0
005	0101090	1	15	0
103	0101090	2	10	0

End of file: Nei
Les input: RECTYPE = 2
LAND = 105
CCCN = 0105300
MENGDE = 32
VERDI = 100

Seleksjon: Nei
End of file: Nei

Giennomgang av et Tab-program (forts.)

Les input: RECTYPE = 1
LAND = 106
CCCN = 0101010
MENGDE = 2
VERDI = 20

Seleksjon: Ja
Forbehandling: LAND = 005
Opptelling: Teller opp i matrisen

LAND	VAREN	S1	S2	TALLY0
101	0102100	3	10	0
005	0101090	1	15	0
103	0101090	2	10	0
005	0101010	2	20	0

End of file: Nei
Les input: RECTYPE = 1
LAND = 103
CCCN = 0101090
MENGDE = 40
VERDI = 25

Seleksjon: Ja
Forbehandling: Ingen (LAND er ikke lik 106)
Opptelling: Teller opp i matrisen

LAND	VAREN	S1	S2	TALLY0
101	0102100	3	10	0
005	0101090	1	15	0
103	0101090	42	35	0
005	0101010	2	20	0

End of file: Ja

Sortering: Sorterer stigende på forspaltekriteriene.

LAND	VAREN	S1	S2	TALLY0
005	0101010	2	20	0
005	0101090	1	15	0
101	0102100	3	10	0
103	0101090	42	35	0

Gjennomgang av et Tab-program (forts.)

Summering: Lager summer på land og totalsum

LAND	VARENR	S1	S2	TALLYO
		48	80	2
005		3	35	1
005	0101090	1	15	0
005	0101010	2	20	0
101		3	10	1
101	0102100	3	10	0
103		42	35	1
103	0101090	42	35	0

Beregninger: Utvider matrisen med S3

LAND	VARENR	S1	S2	S3	TALLYO
		48	80	166667	2
005		3	35	1166667	1
005	0101090	1	15	1500000	0
005	0101010	2	20	1000000	0
101		3	10	333333	1
101	0102100	3	10	333333	0
103		42	35	83333	1
103	0101090	42	35	83333	0

Utskrift: Skriver først ut overskriften, deretter flyttes en og en linje fra matrisen ut til tabellen. Tekster skrives ut istedenfor tallkoder.

INNFØRSEL AV DYR.

	ANTALL	1 000 KR	PRIS
NORDEN	48	80	1 666,67
SVERIGE	3	35	11 666,67
0101010	2	20	10 000,00
0101090	1	15	15 000,00
DANMARK	3	10	3 333,33
0102100	3	10	3 333,33
FINLAND	42	35	833,33
0101090	42	35	833,33

Dette eksemplet viser hvordan tabellen blir laget rent logisk. Det er bl. a. lagd noen avanserte algoritmer i forbindelse med opptellingen. Det er f.eks. en algoritme som skal sørge for at den plassen som programmet bruker internt blir utnyttet best mulig (se vedlegg III). Men det vi i første omgang trenger å vite er hva som skjer og i hvilken rekkefølge det skjer.

11.3. BETYDNING AV DE ULIKE INSTRUKSJONER

Alle instruksjoner og parametre skal skrives med STORE bokstaver. Tekststrenger (overskrifter osv.) kan skrives med små bokstaver. De instruksjoner som er understreket skal være med i programmet. Alle andre instruksjoner er frivillige. Det samme gjelder for parametrene, de som er understreket må være med hvis instruksjonen brukes, resten er frivillige.

Komma (,) brukes som skille mellom parametrene i programmet. Hvis 2 eller flere parametere er adskilt med skråstrek (/), kan man velge en av dem.

Eksempler:

TABEL
TOTAL
FORSP

Her ser vi at av disse tre er det bare FORSP vi må ha med. Når vi viser syntaksen til instruksjonene er både instruksjonsnavnet og de nødvendige parametre understreket. Dette fordi når vi velger å bruke en instruksjon må instruksjonsnavnet være med for at syntaksen skal bli riktig, selv om instruksjonen er frivillig (se under).

TABEL FELTNAVN, PRINT=, PAGE/PAGE1/CPAGE, SKIP=, TOTKEY=,
SELECT=/SUPRESS=

Når vi bruker denne instruksjonen må vi ha med TABEL, FELTNAVN og PRINT=. Dessuten kan vi (hvis vi trenger) ha med SKIP=, TOTKEY= og enten PAGE eller PAGE1 eller CPAGE og enten SELECT= eller SUPRESS=, f.eks:

TABEL FELTNAVN=FYLKE, PRINT=(3,2), PAGE, TOTKEY=00

Når vi refererer til karakterstrenger, skal disse stå i fnutter ('') (se eks. under). Tall behøver ikke å stå i fnutter.

Et kolon (:) alene på en linje symboliserer at det skal stå en eller flere instruksjoner i stedetfor kolonet.

Eksempel:

IF   (BETINGELSE)
          :
          ELSE
          :
          ENDIF

Dette betyr at vi må ha med en eller flere instruksjoner etter IF, og at vi kan ha med en eller flere instruksjoner etter ELSE, for eksempel slik:

```
IF      (S1 NE 1,2)
MOVE   (10,10,E-)*3,S1,ZZ ZZZ ZZZ
ELSE
MOVE   (10,10,X), '           : '           <=== Karakterstreng
MOVE   (20,10,E-)*2,S2,ZZ ZZZ ZZZ
ENDIF
```

11.4. DEFINISJONER

I definisjonsdelen av programmet vårt definerer vi alle felt som vi skal bruke fra input-filen. Hvis vi trenger å bruke noen arbeids-felt (work-felt) må de også defineres her. Vi må ha med et start-direktiv der vi definerer hvordan den interne opptellingen skal foregå (start-direktivet MÅ stå først i programmet vårt).

Hvis vi trenger å bruke FYLD-instruksjonen skal den også være med her (Se FYLD).

Instruksjoner i definisjonsdelen (i riktig rekkefølge):

START
FIELD
GROUP
WORK
FYLD

Eksempel:

```
START TYPE=B
KOMMUNE FIELD (1,4,X)
PERSONNR FIELD (5,11,X)
KJØNN WORK (1,X)
OVERSKR GROUP (170)
NORSK WORK (85,X)
ENGELSK WORK (85,X)
```

Som vi ser av eksemplet kan vi ha flere FIELD-instruksjoner. Vi kan også ha flere WORK- og GROUP-instruksjoner.

START er første instruksjon i programmet

Syntaks:

START TYPE=,NULDIV=,TXTFEJL=

Forklaring:

TYPE=B/P - Angir hvilket format den interne opptelling skal foregå i.

B = Binære fullord (max 9 siffer)

P = Pakket desimal (max 15 siffer)

Hvis vi skal telle 1 pr. record som leses bør vi bruke binært format (TYPE=B). Hvis vi skal telle opp verdien til et felt (f eks. beløp og mengder) bør vi bruke pakket format (TYPE=P).

NULDIV=(A,B) Angir resultatet av divisjon med null
(Gjelder bare i SREGN og RREGN)

A - Angir resultat av 0/0.

B - Angir resultat av X/0, X ulik 0

A og B kan angis som numerisk siffer, eller som 'I'
(Invalid) ==> ABEND

Standardverdi for NULDIV=(0,I)

TXTFEJL=MAX

Angir det maksimale antall feil som aksepteres i txt-fil (samme feil kan telles flere ganger, 1 for hver gang teksten skal skrives ut til tabellen). Standardverdi er 10.

Eksempler:

START TYPE=P <=== Vanlig START-instruksjon

START TYPE=P,NULDIV=(0,0)

START TYPE=B,NULDIV=(0,0),TXTFEJL=15

FIELD navngir bestemte felter i inputrecorden med startposisjon og lengde.

Syntaks:

FELTNAVN FIELD (START, LENGDE, TYPE)*ANTALL

Forklaring:

FELTNAVN: 1-8 Alfanumeriske karakterer. Første skal være bokstav, dog ikke E, Ø eller Å.

START: Feltets startposisjon i recorden (Hvis man skriver * blir startposisjonen første posisjon etter sistnevnte FIELD-spesifikasjon.)

LENGDE: Feltets lengde i bytes (antall tegn)

TYPE:

X = Alfanumerisk (lengde max 4096 tegn)

B = Binær (lengde 2 eller 4 bytes)

P = Pakket desimal (lengde max 16)

ANTALL: Indeksering (Array). Max = 500

Eksempel:

```
ALDGRP1 FIELD (10,5,X)
ALDGRP2 FIELD (15,5,X)
ALDGRP3 FIELD (20,5,X)
```

Disse tre instruksjonene kan også skrives slik:

```
ALDGRP FIELD (10,5,X)*3
```

Da vil feltene hete ALDGRP(1), ALDGRP(2) og ALDGRP(3) når vi skal referere til dem i programmet vårt.

WORK Definerer et arbeidsfelt (Work-felt)

Syntaks:

FELTNAVN WORK (LENGDE, TYPE), VERDI

Forklaring:

FELTNAVN: 1-8 Alfanumeriske karakterer. Første skal være bokstav.

LENGDE: Feltets lengde i bytes (antall tegn)

TYPE:

X = Alfanumerisk (lengde max 4096 tegn)

B = Binær (lengde 2 eller 4 bytes)

P = Pakket desimal (lengde max 16)

VERDI: Konstant/SPACES/ZEROES/LOW-VALUES/HIGH-VALUES

Eksempler:

AARGANG	WORK	(4, X)
FYLKNAVN	WORK	(20, X), SPACES
TELLER	WORK	(4, X), 1
BOKSTAV	WORK	(1, X), 'B'

GROUP Definerer en rekke work-felter som en gruppe

Syntaks:

FELTNAVN GROUP (LENGDE), ANTALL

Forklaring:

FELTNAVN: 1-8 Alfanumeriske karakterer. Første skal være bokstav.

LENGDE: Feltets lengde i bytes

ANTALL: Indeksering (Array). Max = 500

Eksempel:

OVERSKR	GROUP	(170)
NORSK	WORK	(85, X)
ENGELSK	WORK	(85, X)

Poenget med å bruke GROUP er at i det vi gir GROUP-feltet en verdi, vil vi samtidig automatisk gi WORK-feltene GROUP består av verdi. Dette er spesielt nyttig ved bruk av FYLD og FIND (se disse og vedlegg IV).

Se også KORT/PARM for hvordan du kan hente inn konstanter utenfor programmet til work-felt i programmet.

NB! Husk at et arbeidsfelt alltid har sin verdi helt til den får en ny. Se vedlegg V for et eksempel på hvor galt det kan gå når vi ikke er klar over dette.

Innlesing av opplysninger fra JCL til work-felter i programmet. Dette gjøres for å slippe å endre selve programmet for hver gang det skal kjøres. KORT/PARM kan ha lengde på inntil 80 posisjoner.

Syntaks:

(1)

FELTNAVN WORK (LENGDE, TYPE), KORT (START, LENGDE)

(2)

FELTNAVN WORK (LENGDE, TYPE), PARM (START, LENGDE)

Eksempel:

```
//TELLING EXEC TAB1B, PARM='TXT=1986'
//INPUT DD DSN=TK414.S8019.KRL.FOLK, DISP=OLD
//TABELL DD SYSOUT=*
//KORT DD *
SEPTEMBER 3. KVARTAL
/*
//SYSIN DD *
START TYPE=P
AARGANG FIELD (1,4,X)
KOMMUNE FIELD (5,4,X)
FNR FIELD (9,11,X)
AAR WORK (4,X), PARM(1,4)
MÅNED WORK (9,X), KORT(1,9)
KVARTAL WORK (10,X), KORT(11,10)
:
:
```

Her vil '1986' bli satt inn i work-feltet AAR, 'SEPTEMBER' vil bli satt inn i MÅNED og KVARTAL vil få '3. KVARTAL'. Jeg anbefaler å bruke PARM framfor KORT.

Tips: Når du lager program som skal kjøres jevnlig, med kun små endringer i programmet for hver gang (slik som å endre måneder og år), bør du prøve å trekke disse ut av programmet. Det finnes 2 måter å gjøre det på:

1. Bruk dataene i innfilen! Hvis årstall ligger på filen og programmet skal kjøres årlig, bruk det (se eksempel under HOP)!
2. Hvis dine små endringer ikke kan ordnes ved å bruke data fra innfilen, bruk PARM (se over)!

FYLD brukes til å lage en oppslagsfil. Oppslagsfiler brukes når vi trenger data som ikke ligger på input-filen vår. Det kan for eksempel være befolkningstall hvis vi skal lage tabeller med ratetall pr. 1000 innbyggere (Se vedlegg III for eksempel på dette.). Oppslagsfilen må ha et nøkkelfelt og et datafelt. Hvor disse er plassert i oppslagsfilen skal du fortelle programmet med FYLD-instruksjonen. Du må også si hvor vi programmet kan finne filen (oppgi DDnavn). Ved hjelp av nøkkelfeltet vil vi ved hjelp av en FIND-instruksjon (se denne) finne fram til den riktige recorden i oppslagsfilen. Dataene som vi henter med FIND, kan vi så bruke i beregninger i programmet vårt.

NB! Oppslagsfiler må ikke forveksles med INPUT-filen. Oppslagsfiler bruker vi når vi trenger data fra et annen fil enn INPUT-filen for å få laget tabellen vår. Vi kan ha opp til 10 oppslagsfiler i et program.

Syntaks:

DDNAVN FYLD KEY=,DATA=,MAX=

Forklaring:

DDNAVN: DDnavn på datasett (kan velges fritt, men må følge JCL-syntax)

KEY: (START,LENGDE,TYPE) Angir hvor i oppslagsfilen nøkkelfeltet er.

DATA: (START,LENGDE,TYPE) Angir hvor i oppslagsfilen dataene vi skal bruke er.

MAX: Max antall records i oppslagsfil. Vi kan godt sette dette tallet noe større enn antall records i oppslagsfilen, men vi kan ikke sette det mindre enn antallet.

Når vi bruker FYLD-instruksjonen må vi angi navnet på filen i JCL, og det DDnavnet vi bruker i programmet må vi også bruke i JCL.

Eksempel på JCL:

```
//FYLDFIL DD DSN=TK414.S8019.KRL.FYLD,DISP=SHR
```

DDnavnet (her: FYLDFIL) må korrespondere med DDnavnet i programmet.

Eksempler på FYLD; se SETUP, FIND og VEDLEGG IV.

11.5. SELEKSJON

Seleksjon brukes for å selektere ut de records vi skal bruke i programmet vårt. Hvis vi vet at den tabellen vi skal lage bare omfatter en del av de records som er på input-filen, bør vi sørge for å selektere bort de andre i denne delen av programmet. Da vil programmet vårt bli mer effektivt, fordi programmet ikke behøver å gjennomgå forbehandlingsfasen og opptellingsfasen for hele input-filen, bare for de records du trenger.

Seleksjon kan vi også bruke ved testing av program. Under programmeringen av tabellen er det lite hensiktsmessig å kjøre på hele datafilen. Derfor bør du alltid bruke kun en del av datafilen i programmeringsfasen. Det er tidsbesparende både for deg og maskinen (husk at tid er penger!). Den beste måten å begrense datamengden under programmeringen er å bruke TEST-instruksjonen (se denne). Men det er ikke alltid vi får sjekket nok bare ved hjelp av TEST. Da har vi en mulighet ved å bruke seleksjon av data. Dette vil tidsbesparende, og selv om det ikke er like effektivt som å bruke TEST, vil ofte mulighetene for å sjekke tallene i tabellen være større. TEST og SELECT kan brukes samtidig, dette gir oss bedre muligheter for kontroll av tabellene før de kjøres på hele datamaterialet.

For seleksjon kan vi bruke denne instruksjonen (bare 1):

SELECT

Eksempel:

```
SELECT      INPUT (LAND = 101-133,464,684 AND  
              (VARENØ = 3902211,3902215 OR VERDI > 5000000))
```

SELECT Brukes for å selektere records

Syntaks:

SELECT INPUT NOT(BETINGELSE)

Forklaring:

BETINGELSE: Seleksjonskriterium, logisk uttrykk som skrives i parentes. Se logiske uttrykk.

Eksempler:

SELECT INPUT (KOMMUNE = 0211)

SELECT INPUT NOT(KOMMUNE = 0211)

SELECT INPUT (KJØNN = 2 AND ALDER = 33)

SELECT INPUT (MÅNED1 = MÅNED2)

SELECT INPUT (VERDI >= 1000 AND VARENDR = 0101010-2820100,
3601001-3907999,
8904001,9703900 AND
LAND = 101-199)

SELECT INPUT (FYLKE <= 16 AND FYLKE >= 4)

SELECT INPUT (FYLKE = 4-16)

(De 2 eksemplene over gir samme resultat, derfor lønner det seg å bruke det siste av dem)

SELECT INPUT (INIT = 'AAA'-'KRL')

SELECT INPUT (KODE NE 'B','K',' ',1-5)

11.6. FORBEHANDLING

I forbehandlingsdelen kan vi utføre vanlige programmeringsfunksjoner. Vi kan blant annet lage nye variable på grunnlag av tester, vi kan utføre regneoperasjoner, lete i tabeller (FIND, se dette), omkode data, hoppe nedover (eller oppover) i programmet (på grunnlag av tester) og vi kan kalle opp sub-program.

Disse instruksjonene kan vi bruke i forbehandlingen:

ABEND
CALL
CASE - ENDCASE
FIND
HOP
IF - ELSE - ENDIF
LOOP - ENDLOOP
SET
SOEG
STOP
TÆL
TEST

Det er 2 forskjellige forbehandlinger:

Forbehandling før 1. record leses

Forbehandling før opptelling (gjøres for hver lest record)

Forbehandling før 1. record gjør vi hvis vi vil beregne work-felt før vi begynner å lese fra input-filen. Se SETUP.

I TAB1 kan vi foreta en forbehandling for den første input-record som har en ny kombinasjon av verdier i forspaltekriteriene. Denne forbehandlingen kan benyttes hvis vi f. eks. vil beregne konstanter som gjelder for alle records i gruppen. Se IDSTART.

Den vanligste forbehandlingen er den som gjøres for hver innlest record. Dette gir oss store muligheter til å få tilpasse dataene i input-filen til tabellen vi skal lage, f. eks. kan vi kode om felt fra input-filen og utføre testing på dataene her.

SETUP - Instruksjonene som kommer mellom SETUP og MAIN vil bli utført før den første inputrecorden leses. SETUP gir mulighet for å hente inn verdier til og beregne work-felter. SETUP må avsluttes med STOP.

Eksempel:

```
BOSATTM  WORK  (8,X),ZEROES      *  LANDSTALL, BOSATTE, MENN
BOSATTK  WORK  (8,X),ZEROES      *  LANDSTALL, BOSATTE, KVINNER
NKL      WORK  (2,X),ZEROES      *  NØKKEL
```

```
BOSATT   FYLD  KEY=(1,2,X),DATA=(50,7,X),MAX=20
          SETUP
          SET   NKL=10
          FIND  ARG=NKL,DATA=BOSATTM,DDNAVN=BOSATT
          SET   NKL=NKL+10
          FIND  ARG=NKL,DATA=BOSATTK,DDNAVN=BOSATT
          STOP
```

MAIN

Her hentes først data fra en file med FYLD. Deretter (i SETUP) finner programmet fram til de riktige dataene fra FYLD-filen ved hjelp av SET og FIND. Dette avsluttes med STOP.

IDSTART - Instruksjonene som kommer mellom SETUP og MAIN vil bli utført for den første input-recorden som har en ny verdi for kombinasjonen av forspaltekriterier.

IDSTART må avsluttes med STOP. IDSTART kan bare brukes i underprogrammet TAB1.

Eksempel:

```

START TYPE=P
KOMMNR (7,4,X)
NÆRING (11,1,X)
ARBTAK (20,7,X)
TELLER (3,X)
SELECT INPUT (KOMMNR NE SPACES)
IDSTART SET TELLER=TELLER+1
STOP
MAIN TEST 100
      SØJLE S1
      SØJLE S2,,ARBTAK
      FORSP KOMMNR,NOSUM
TABELL FILE BLKSIZE=17170,LRECL=17
      MOVE (1,3,X),TELLER
      MOVE (4,4,X),KOMMNR
      MOVE (8,5,X)*2,S1

```

I dette eksemplet skal vi telle opp arbeidstakere og antall records fordelt på kommunenummer. I tillegg skal vi gi hver kommune et løpenummer som starter på 1 med første kommune og så øker med 1 for hver ny kommune.

For å telle opp antall records pr. kommune, lager vi det første SØJLE-direktivet (SØJLE S1) som gjør akkurat det. Når vi skal lage løpenummeret, benytter vi IDSTART. Den instruksjonen som står i IDSTART (SET TELLER=TELLER+1) blir gjort hver gang det skjer et skifte i verdien til forspaltekriteriet, dvs. for hvert nytt kommunenummer. Fordi vi kjører programmet med TAB1 vil vi få skrevet ut telleren med riktig verdi til hver kommune. Det er fordi vi får utskrift for hver ny verdi av forspaltekriteriene (Det gjør vi ikke i TAB1A og TAB1B).

11.6.3. Abend

ABEND

ABEND bruker du når du vil at programmet skal bråstoppe (Abend) under eksekveringen. Denne kommandoen kan være nyttig å bruke i forbindelse med IF- eller CASE-tester. Vi bruker ABEND-instruksjonen for å avbryte programmet når noe ikke er som det skulle være. Det kan være at vi ikke vil at programmet skal fortsette hvis dataene våre er helt gale eller det har inntruffet "umulige" kombinasjoer av data (f.eks. kvinner med prostata). For at programmet skal avbrytes når slike uheldige situasjoner oppstår, må vi ha programmert slik at vi tester på disse gale eller "umulige" situasjoner og gir instruksjonen ABEND inne i testen(e). Når en ABEND slår til vil programmet avbrytes med feilkode U900 og det vil stå i kjøreløgen hvilken instruksjon som forårsaket avbruddet, hvor mange records som er lest osv. Dette vil danne et godt grunnlag for å se hva som er feil i dataene og å rette dem opp.

Eksempel:

```
IF      (KJØNN = 1 AND DIAGNOSE = 180) Mann med livmorkreft
ABEND
ENDIF

IF      (ALDER < 16 AND EKTSTAT = 1) Under 16 og gift!!!
ABEND
ENDIF
```

11.6.4. Call

CALL

CALL - kaller et Sub-program

Syntaks:

```
LABEL   CALL   'PGMNAVN',FELT1,FELT2,.....
```

Eksempel:

```
DATOEN   WORK   (8,X)      * Felt som datoen legges inn i
SKILCHAR WORK   (1,X),'- ' * Skillekarakter; kan velges fritt
:
SETUP
HENTDATO CALL   'HENTDATO',DATOEN,SKILCHAR
          STOP
MAIN
:
:
          HDR   1,(70,8),DATOEN * Datoen blir slik: DD-MM-ÅÅ
:
```

Dette programmet henter subrutinen HENTDATO. Den ligger på samme bibliotek som Tab-programmene og kan derfor kalles opp uten å ta med mer JCL. Oversikt over subrutinene som ligger på dette biblioteket og hva de gjør kan du få ved å kontakte systemkontoret i Oslo.

CASE er en IF-test med mulighet for fler en 2 utganger. Når en betingelse er oppfylt vil instruksjonene som kommer før neste CASE bli utført. Deretter vil programmet hoppe til første instruksjon etter ENDCASE. Programmet tester altså ikke på om resterende CASE får sine betingelser oppfylt.

Vi kan ha nestede CASE i opptil 40 nivåer.

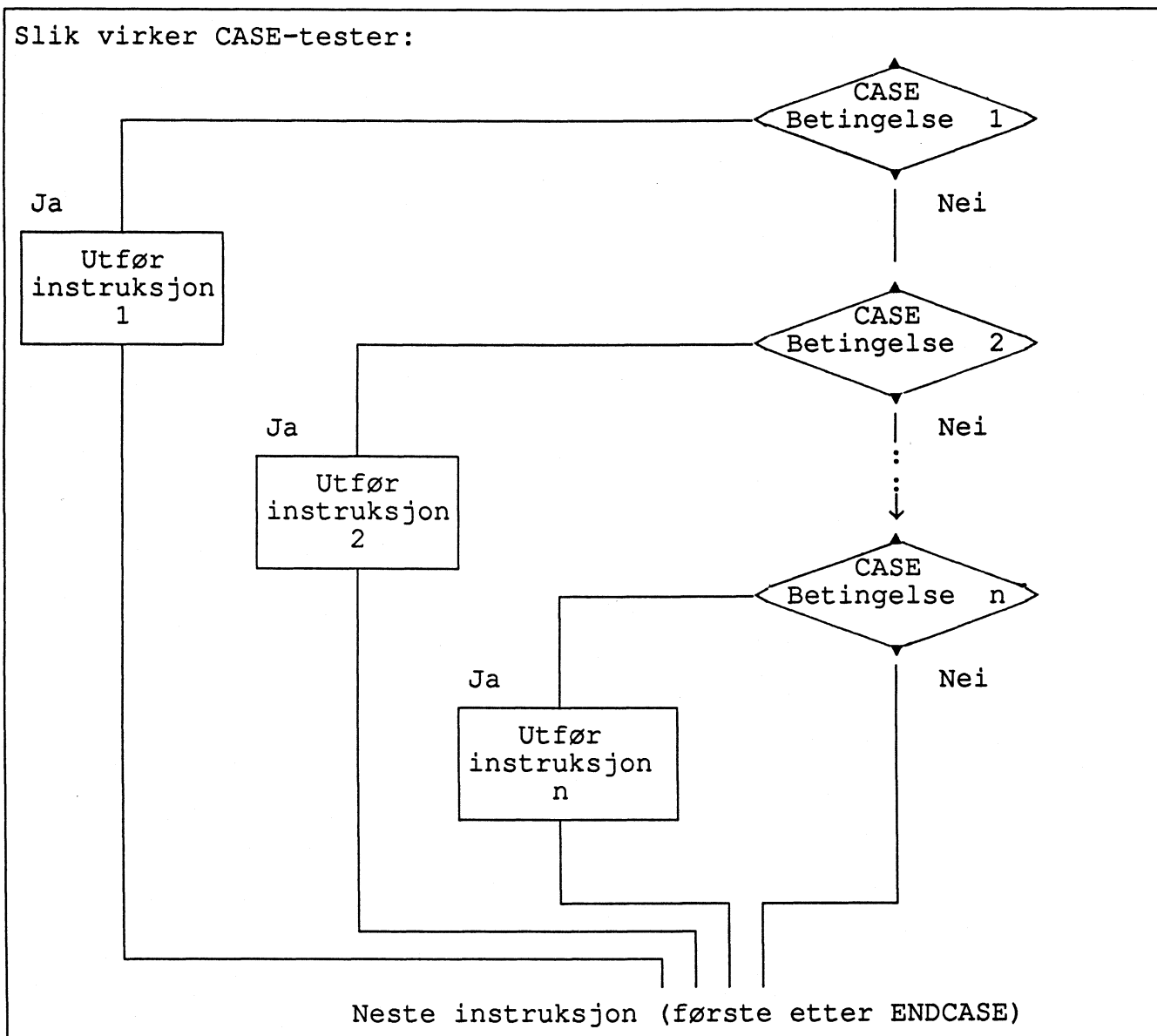
Syntaks:

```

CASE (BETINGELSE)
:
:
CASE (BETINGELSE)
:
:
CASE
:
:
ENDCASE

```

Slik virker CASE-tester:

CASE
(FORTS.)

Når en betingelse i CASE-testen slår til utføres de underliggende instruksjoner. Deretter hopper programmet ut av CASE-testen og utfører første instruksjon etter ENDCASE.

En CASE-test kan ha flere enn de tre betingelsene i diagrammet på forrige side. De tre betingelsene i diagrammet skulle være tilstrekkelig til å forstå hvordan CASE-testen fungerer.

Du må være klar over at det går an å lage CASE-tester der det er slik at ingen av betingelsene slår til. Dette kan i verste fall gjøre at tabellen din vil inneholde gale tall. Vi forhindrer det ved å ta med en restgruppe slik som i eksemplet under.

```
CASE (KJØNN = 1 AND SIVIL = 'U')
SET  A=1
CASE (KJØNN = 1)
SET  A=2
CASE (KJØNN = 2 AND SIVIL = 'U')
SET  A=3
CASE                                NB! Restgruppen
SET  A=4
ENDCASE
```

Her gjelder at betingelsene sjekkes nedover i programmet til den første sanne finnes. Når instruksjonene til denne er utført, fortsettes med instruksjonen etter ENDCASE.

Se under IF-instruksjonen når du bør bruke IF og når du bør bruke CASE.

FIND foretar tabelloppslag i en oppslagsfil dannet med FYLD.

Syntaks:

FIND ARG=,DATA=,SW=,DDNAVN=

Forklaring:

ARG=FELTNAVN Søkeargument til tabelloppslaget

DATA=FELTNAVN Her blir data fra oppslagsfilen lagt inn

SW=FELTNAVN (FELTNAVN skal defineres med LENGDE=1,TYPE=X)

SW=0 Hvis element ikke funnet
SW=1 Hvis element funnet

DDNAVN=FYLDFIL (DDnavnet på FYLD-tabellen)

Eksempel:

```
//O414KRL JOB 8019,'Fyld og Find',MSGCLASS=X,CLASS=A,NOTIFY=O414KRL
//FINDEX EXEC TAB1A
//INPUT DD DSN=TK16.S0211.MAT5.G85K4.V00,DISP=OLD
// DD DSN=TK16.S0211.MAT5.G85K3.V00,DISP=OLD
// DD DSN=TK16.S0211.MAT5.G85K2.V00,DISP=OLD
// DD DSN=TK16.S0211.MAT5.G85K1.V00,DISP=OLD
//LANDSUM DD *
00 HELE LANDET 4145845
//TABELL DD SYSOUT=*
START TYPE=P
AAR FIELD (1,2,X)
KV FIELD (3,1,X)
SKAFFE FIELD (6,1,X)
OPPBL2 FIELD (16,8,X)
AARSTALL WORK (2,X)
LANDKODE WORK (2,X),0
INNB WORK (7,X)
LANDSUM FYLD KEY=(1,2,X),DATA=(16,7,X),MAX=1
SETUP FIND ARG=LANDKODE,DATA=INNB,DDNAVN=LANDSUM
STOP
MAIN SET AARSTALL=AAR,ABS
TAELOP SØJLE S1:S4,(KV = 1:2:3:4),OPPBL2
FORSP SKAFFE,PRINT=3
SREGN S1:S4=SN*10/INNB
TABELL FILE PRINT,OVERFLOW,MAXLIN=46
HDR 1,1,'TABELL 14. ARBEIDSSØKERE UTEN ARBEIDSINNTTEKT'
HDR 2,12,'ETTER MÅTE Å SØKE PÅ.'
HDR 3,12,'PROSENT AV LANDETS INNBYGGERE. 19'
HDR 3,45,AARSTALL
HDR 5,12,'1. KV. 2. KV. 3. KV. 4. KV.'
MOVE (7,10,E-)*4,S1, ZZZ ZZ9,9
```

Fordi vi ikke har opplysningen om landets innbyggere på inputfilen bruker vi FYLD for å legge tallet inn i et work-felt. Deretter, før vi leser første record fra input-filen (i SETUP), henter vi tallet til work-feltet. Deretter kan vi bruke work-feltets verdi til beregninger slik som vi gjør i SREGN i dette programmet.

Se Vedlegg IV for et annet eksempel på bruk av FIND-instruksjonen.

HOP brukes til å hoppe nedover eller oppover i programmet. Vi kan bare hoppe inne i forbehandlingen eller beregningsfasen, men ikke mellom dem. Hvis vi skal hoppe oppover i programmet må vi ta med PARM=LOOP når vi kaller opp programmet (se JCL i eksemplet).

LABEL1	<u>HOP</u>	<u>LABEL2</u>	====>	hoppes alltid til LABEL2
LABEL1	<u>HOP</u>	<u>NF,LABEL2</u>	====>	hoppes alltid til LABEL2, unntatt første gang
LABEL1	<u>HOP</u>	<u>(BETINGELSE),LABEL2</u>	====>	hoppes hvis betingelse er sann

Eksempel:

```
//O414KRL    JOB 8019,'Hop-eksempel',MSGCLASS=X,CLASS=A,NOTIFY=O414KRL
//HOPPEX    EXEC  TAB1A,PARM=LOOP
//INPUT     DD    DSN=TK16.S0211.MAT5.G85K4.V00,DISP=OLD
//          DD    DSN=TK16.S0211.MAT5.G84K4.V00,DISP=OLD
//          DD    DSN=TK16.S0211.MAT5.G83K4.V00,DISP=OLD
//TABELL    DD    SYSOUT=*

          START TYPE=P
AAR        FIELD (1,2,X)
SKAFFE     FIELD (6,1,X)
OPPBL2     FIELD (16,8,X)
AARF       WORK (2,X)
AARM       WORK (2,X)
AARS       WORK (2,X)
          HOP    NF,TAELOP
          SET    AARS=AAR
          SET    AARM=AAR-1,ABS
          SET    AARF=AAR-2,ABS

TAELOP

          SØJLE S1:S3,(AAR = AARF:AARM:AARS),OPPBL2
          FORSP SKAFFE,PRINT=3
          SREGN S1:S3=SN/100

TABELL    FILE  PRINT,OVERFLOW,MAXLIN=46
          HDR   1,1,'TABELL 14. ARBEIDSSØKERE UTEN ARBEIDSINNTEKT'
          HDR   2,12,'ETTER MÅTE Å SØKE PÅ'
          HDR   4,19,'19'
          HDR   4,21,AARF
          HDR   4,29,'19'
          HDR   4,31,AARM
          HDR   4,39,'19'
          HDR   4,41,AARS
          MOVE  (14,10,E-)*3,S1,ZZ ZZZ ZZZ
```

Dette programmet skal lage en tabell med en kolonne for hvert år. Årstall står på hver eneste record på input-filen. Problemet er å få riktig år i riktig kolonne uten å skrive noen årstall i programmet vårt (det ville bety at vi måtte endre programmet hver gang det skal kjøres med nye år). Det vi gjør er å lage programmet slik at det blir den første recorden som leses som avgjør hvilke år som skal være med i tabellen. Dette gjør vi ved å bruke HOP. Ved å bruke HOP som vist i programmet over vil forbehandlings-instruksjonene mellom HOP og TAELOP kun bli gjort for den første recorden som leses. Her settes årstall til de årene vi skal ha med. Disse brukes til å teste på i optellingen (SØJLE), og de brukes til å lage overskrift (HDR).

IF brukes hvis instruksjoner bare skal utføres hvis en betingelse er oppfylt. Hvis betingelsen er oppfylt, vil alle instruksjoner til ELSE eller ENDIF bli utført. Hvis ELSE er med vil instruksjonene mellom ELSE og ENDIF bli utført hvis betingelsen ikke er oppfylt. Vi kan neste IF i opptil 40 nivåer. Dessuten kan vi ha CASE og/eller LOOP både utenfor og inne i IF-strukturer (tilsammen max. 40 nivåer).

Syntaks:

```

IF    (BETINGELSE)
:
ELSE
:
ENDIF

```

Se Logiske uttrykk for å se hvordan betingelser skal være.

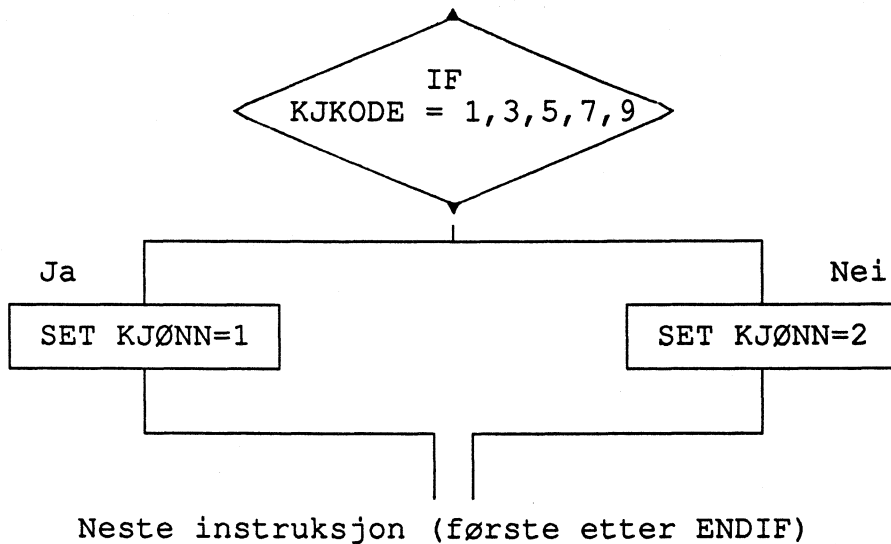
Eksempel 1:

```

IF    (KJKODE = 1,3,5,7,9)
SET   KJØNN=1
ELSE
SET   KJØNN=2
ENDIF

```

Slik vil testen over bli utført:

Eksempel 2:

```

IF    (S1 NE 1,2)
MOVE  (36,10,E-),S3,ZZ ZZZ ZZZ
ELSE
MOVE  (36,10,X),'      ':'
ENDIF

```

Når skal vi bruke IF og når skal vi bruke CASE?

Hvis det er mindre enn 3 utganger på en test kan vi bruke IF, er det 3 eller flere bør vi bruke CASE. I eksempel 1 over er det 2 utganger; mann (1) eller kvinne (2). Det er 2 utganger også i eksempel 2.

Eksempel der CASE bør brukes:

```
CASE (KJKODE = 1,3,5,7,9 AND SIVIL = 'U')
SET KJSTATUS=1
CASE (KJKODE = 1,3,5,7,9)
SET KJSTATUS=2
CASE (KJKODE = 0,2,4,6,8 AND SIVIL = 'U')
SET KJSTATUS=3
CASE
SET KJSTATUS=4
ENDCASE
```

I denne testen ser vi at det er 4 utganger, derfor bør CASE brukes.

Slik ville eksemplet over vært hvis vi brukte IF:

```
IF (KJKODE = 1,3,5,7,9 AND SIVIL = 'U')
SET KJSTATUS=1
ELSE
IF (KJKODE = 1,3,5,7,9)
SET KJSTATUS=2
ELSE
IF (KJKODE = 0,2,4,6,8 AND SIVIL = 'U')
SET KJSTATUS=3
ELSE
SET KJSTATUS=4
ENDIF
ENDIF
ENDIF
```

Å bruke IF her ville bety mer skriving for oss, dessuten ville programmet vårt bli mindre oversiktlig.

Slik kunne vi også ha laget testen, men det lønner seg heller ikke fordi programmet må gå igjennom alle de 4 testene for hver record som leses (selv om bare den første slår til).

```
IF (KJKODE = 1,3,5,7,9 AND SIVIL = 'U')
SET KJSTATUS=1
ENDIF
IF (KJKODE = 1,3,5,7,9 AND SIVIL NE 'U')
SET KJSTATUS=2
ENDIF
IF (KJKODE = 0,2,4,6,8 AND SIVIL = 'U')
SET KJSTATUS=3
ENDIF
IF (KJKODE = 0,2,4,6,8 AND SIVIL NE 'U')
SET KJSTATUS=4
ENDIF
```

Instruksjonene mellom LOOP og ENDLOOP utføres så lenge betingelsen er oppfylt.

Syntaks 1:

```

LOOP  (BETINGELSE)
:
:
:
:
ENDLOOP

```

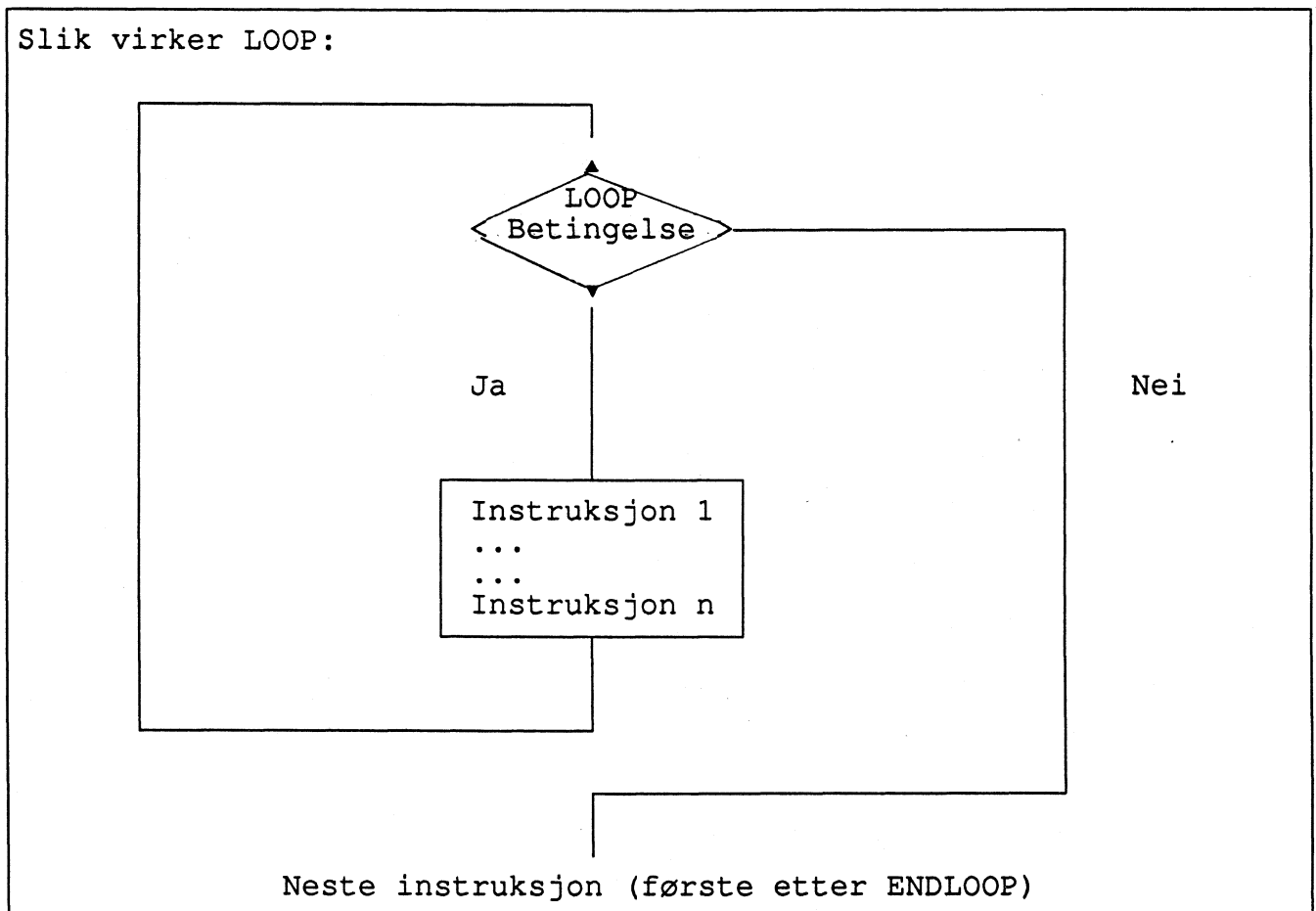
Eksempel:

```

SET    TELLER=1
LOOP   (TELLER <= 24)
SET    FELT (TELLER)=TELLER
SET    TELLER=TELLER+1
ENDLOOP

```

Instruksjonene i denne LOOP-en utføres 24 ganger.

Syntaks 2:

```
LOOP  TALLYX, START, SLUTT, KONSTANT  
:  
:  
:  
:  
ENDLOOP
```

Forklaring:

TALLYX: TALLY0 - TALLY19. Dette er 20 systemdefinerte felt som er nullstilt ved start og ikke nullstilles ved innlesing av nye records. Disse kan vi f.eks bruke som teller til LOOP. Vi må bare huske på å sette inn verdier for det TALLY-feltet vi velger. Forskjellen på disse og vanlige work-felt er at vi ikke behøver å definere TALLYX-felt i definisjonsdelen av programmet, de blir definert av programmet selv om vi ikke har definert dem.

START: Startverdi for TALLYX

SLUTT: Sluttverdi for TALLYX

KONSTANT: Endring i TALLYX for hvert gjennomløp

Eksempel (gir samme resultat som eksemplet i Syntaks 1, men krever mindre skriving):

```
LOOP  TALLY1,1,24,1  
SET   FELT(TALLY1)=TALLY1  
ENDLOOP
```

Strukturer med IF/ELSE/ENDIF, CASE/ENDCASE og LOOP/ENDLOOP kan inneholde andre strukturer.

Eksempel:

```
IF  
LOOP  
:  
ENDLOOP  
:  
ELSE  
IF  
:  
ENDIF  
:  
ENDIF
```

SET foretar beregninger; +, -, * og / og flytter felt. Alle felt kan være indekserte. Ved binære regneoperasjoner må ikke verdien av noen felt være større enn ca. $2,1 * 10^{**9}$ ($2^{**31} - 1$). Ved pakket desimal er grensen $10^{**15} - 1$. Disse grensene gjelder også ved mellomresultater.

NB! Utrekningene i SET utføres fra venstre mot høyre!

Syntaks:

LABEL   **SET**   **FELTNAVN**(ROUNDED)=Parameter OPERATOR Parameter,SIGN/ABS

Forklaring:

FELTNAVN: Feltet resultatet av SET flyttes til.

ROUNDED: (Kan forkortes til R) gir 5-forhøyelse av alle divisjoner.

Parameter: Kan være tally-felter, et felt i input-recorden, etwork-felt eller en konstant.

OPERATOR: + - * /

SIGN/ABS: SIGN gjør at eventuelt fortegn bevares, mens ABS gir absolutte tall. Standardverdi: ABS.

Eksempel:

```
SET  A=5
SET  A=B*C-4,SIGN
SET  A=B*10/C
```

NB!

SET regner med heltallsaritmetikk, dvs. at tallene kuttet eller rundes av etter hver regneoperasjon (se eksempler under). Uttrykk inne i parenteser utføres før parentesene løses opp.

Eksempler: Hvis B=2 og C=4 blir

```
SET  A=B/C*10      gir A=0 (2/4 = 0.5 som kuttet til 0, 0*10 = 0)
SET  A(R)=B/C*10   gir A=10 (2/4 = 0.5 som rundet av til 1, 1*10 = 10)
SET  A=B*10/C      gir A=5 (2*10 = 20, 20/4 = 5)
SET  A=(B/C)*10    gir A=0 (2/4 = 0.5 som kuttet til 0, 0*10 = 0)
SET  A=B/(C*10)    gir A=0 (4*10 = 40, 2/40 =0.05 som kuttet til 0)
SET  A=B+C/10      gir A=0 (2+4 = 6, 6/10 = 0.6 som kuttet til 0)
SET  A(R)=B+C/10   gir A=1 (2+4 = 6, 6/10 = 0.6 som rundet av til 1)
SET  A=B+C/10+B    gir A=2 (2+4 = 6, 6/10 = 0.6 som kuttet til 0,
                    0 + 2 = 2)
SET  A(R)=B+C/10+B gir A=3 (2+4 = 6, 6/10 = 0.6 som rundet av til 1,
                    1 + 2 = 3)
SET  A=B/(C-4)     gir Abend U0111 (4-4 = 0, 2/0 er umulig!)
```

SOEG foretar omkoding ved tabelloppslag. Tabellen lager du selv i SOEG-instruksjonen (se under).

Syntaks:

```
SOEG  TILFELT=FRAFELT, (TILKODE1, (INTERVALL, ...INTERVALL),
      TILKODE2, (INTERVALL, ...INTERVALL),
      :
      :
      TILKODEn, (INTERVALL, ...INTERVALL),
      RESTKODE)
```

Eksempel:

```
SOEG  LANDOMR=LAND, (1, (100-199),      * Europa
      2, (200-399),      * Afrika
      3, (400-599),      * Asia
      4, (600-699),      * Nord-Amerika
      5, (700-799),      * Sør-Amerika
      6, (800-899),      * Oseania
      9)                  * Ellers
```

```
Hvis   LAND = 100-199
blir   LANDOMR = 1,
hvis   LAND = 200-399
blir   LANDOMR = 2,
hvis   LAND = 400-599
blir   LANDOMR = 3,
hvis   LAND = 600-699
blir   LANDOMR = 4,
hvis   LAND = 700-799
blir   LANDOMR = 5,
hvis   LAND = 800-899
blir   LANDOMR = 6,
hvis   LAND = Restgruppen
blir   LANDOMR = 9
```


STOP brukes til å stoppe forbehandlingen av en record (uten at opptelling er foretatt, hvis du ikke har brukt TAEI-funksjonen). Programmet vil så starte med forbehandling av neste record.

Den vanligste bruken av STOP er i forbindelse med TAEI-instruksjonen. Når vi bruker TAEI må STOP være med (se TAEI).

STOP brukes også til å avslutte instruksjoner i SETUP. Her brukes den for å si at SETUP er ferdig, slik at programmet kan begynne å lese records fra innfilen og starte med forbehandling og opptelling.

I Tab1 må vi også bruke STOP til å avslutte IDSTART (se denne).

Når vi bruker SETUP, IDSTART og/eller TAEI i programmet vårt, betyr det at vi endrer litt på strukturen i programmet. De instruksjonene som er med i SETUP blir utført før det leses en eneste record fra inputfilen til tabellprogrammet. Instruksjonene som er med i IDSTART utføres hver gang kombinasjonen av forspaltekriteriene får en ny verdi. Disse må avsluttes med STOP slik at det er mulig å komme tilbake til programmets egentlige struktur.

Når vi bruker TAEI hopper vi til opptellingsfasen (et hopp for hver TAEI). Det betyr at vi bryter med strukturen i programmet. Ved å bruke STOP i forbindelse med TAEI avslutter vi forbehandlingen for den aktuelle record og går tilbake til programmets egentlige struktur uten å foreta noen ny opptelling (dvs. leser neste record).

Eksempler på STOP; se SETUP, IDSTART, TAEI og VEDLEGG IV.

TAEI gir mulighet for å telle opp verdier for en lest record flere ganger, en for hver TAEI. Det vil bli hoppet til opptellingsfasen en gang for hver TAEI vi har med. Etter at det er telt vil programmet hoppe til første instruksjon etter TAEI. Når TAEI brukes, må STOP være med (se eksemplet).

Eksempel:

```

KOMMNR  FIELD (40,4,X)      *   KOMMUNENUMMER
ALDER   FIELD (67,3,X)      *   ALDER
ALDGRP  WORK  (1,X),ZEROES *   ALDERSGRUPPER 1 = 16-74, 2 = 25-66
MAIN    IF    (ALDER = 16-74)
        SET   ALDGRP=1
        TAEI
        ENDIF
        IF    (ALDER = 25-66)
        SET   ALDGRP=2
        TAEI
        ENDIF
        STOP
TAELOP  SØJLE S1
        FORSP ALDGRP,NOSUM
        FORSP KOMMNR,NOSUM

```

I dette eksemplet skal det telles opp data for 2 forskjellige aldersgrupper fordelt på kommunenummer. Som vi ser overlapper disse 2 aldersgruppene hverandre. Det betyr at data fra 1 record fra input-filen skal telles 2 ganger (når alder er fra og med 25 til og med 66 år). Da må vi bruke TAEI. Ved å bruke TAEI slik som i eksemplet over, vil følgende skje:

Hvis den første IF-testen slår til vil feltet ALDGRP settes til 1. Deretter følger TAEI, det betyr at vi hopper til opptellingsfasen i programmet (SØJLE). Her vil opptelling skje, og når den er ferdig vil vi fortsette med første instruksjon etter TAEI. Det er en ny test, og hvis den slår til, vil ALDGRP settes til 2 og så vil en ny TAEI utføres, dvs. at vi hopper til opptellingsfasen igjen og teller en gang til.

Ved å bruke TAEI bryter vi med strukturen i programmet, vi hopper fram og tilbake.

Se også Vedlegg IV for et eksempel på en vanlig bruk av TAEI-instruksjonen.

Programmet avsluttes når testinstruksjonene er gjennomført N ganger. Det betyr i praksis at vi kjører programmet vårt på en testfile som består av de N første records av input-filen som behandles av programmet. Det betyr at kjøringen avsluttes etter behandlingen av N selekterte records.

Det lønner seg å bruke TEST når vi skal teste ut nye programmer. Som oftest må vi kjøre programmet flere ganger før vi har fått tabellen til å se ut som vi vil, og inntil da bør vi ha med TEST. Når vi er fornøyd med programmet vårt og skal kjøre det på hele input-filen må vi huske på å fjerne TEST-instruksjonen.

Hvis dataene ligger på tape bør du sørge for å få lagt noen testdata ut på disk når du lager og tester programmer. Hvis du kjører testkjøringer fra tape må du huske på at for hver gang du sender en jobb til eksekvering (SUBMIT) må driftskontoret montere tapen. Det skal ikke mange feilkjøringer med tape til før du får driftskontoret på nakken. Derfor bør du ha en liten testfil på disk, da slipper du å plage driftskontoret unødige og dessuten vil eksekveringen gå fortere.

Syntaks:

TEST N

Eksempel:

```

START TYPE=B
FNR      FIELD (1,11,X)
KJKODE   FIELD (9,1,X)
SIVSTAT  FIELD (15,1,X)
KOMMUNE  FIELD (235,4,X)
KJSTAT   WORK (1,X)
AAR      WORK (4,X), PARM(1,4)
SELECT   INPUT (SIVSTAT = 1,2)
TEST     200
CASE     (KJKODE = 1,3,5,7,9 AND SIVSTAT = 1)
SET      KJSTAT=1
CASE     (KJKODE = 1,3,5,7,9)
SET      KJSTAT=2
CASE     (KJKODE = 0,2,4,6,8 AND SIVSTAT = 1)
SET      KJSTAT=3
CASE
SET      KJSTAT=4
ENDCASE
SØJLE S1
FORSP   KOMMUNE,NOSUM
FORSP   KJSTAT,NOSUM
TABELL  FILE  BLKSIZE=17292,LRECL=11
MOVE    (1,4,X),KOMMUNE
MOVE    (5,1,X),KJSTAT
MOVE    (6,6,X),S1

```

TEST bør komme som første instruksjon i forbehandlingen (I dette tilfelle mellom SELECT og CASE). Her vil eksekveringen avsluttes når programmet har behandlet 200 records som har SIVSTAT lik 1 eller 2.

11.7. OPPTELLING I SØJLER

Opptellingen skjer litt forenklet ved at det dannes en tallmatrise i storage (det indre lager). Denne matrisen omfatter forspalten og alle søjlene som er definert. For hver ny record som leses inn til programmet vil det bli telt i denne matrisen. Hvis verdien av forspaltekriteriene er ny vil matrisen bli utvidet, hvis verdien har forekommet før vil denne linjen i matrisen bli addert opp.

Følgende instruksjoner kan brukes i opptellingen:

SØJLE SGRP - SGEND

Hvis vi i START-instruksjonen har definert TYPE=B kan vi definere 1-1024 kolonner (søjler), der hver kolonne kan ha max 9 sifre + fortegn. Ved TYPE=P kan vi ha 1-512 kolonner med max 15 sifre + fortegn i hver kolonne.

På grunnlag av det høyeste søjle-nummer vi har definert i programmet vårt blir det allokert plass i storage. Det betyr at hvis vi i et program har definert de 3 søjlene S1, S100 og S200 vil det bli satt av plass til 200 søjler i storage. Derfor lønner det seg å definere søjlene fra S1 og så øke med 1 for hver ny søjle som skal defineres.

I opptellingen kan vi telle opp en konstant verdi eller vi kan telle opp innholdet av et felt (definert med FIELD el. WORK). Innholdet av et felt som skal telles opp må være numerisk, hvis ikke vil vi få ABEND (ABnormal ENDing) med kode U0107 (Se feilmeldinger).

11.7.1. Søjle

SØJLE brukes for å definere hva som skal telles opp og eventuelle betingelser som skal gjelde for opptellingen.

Syntaks:

- (1) SØJLE SN, (BETINGELSE), VERDI/FELTNAVN
- (2) SØJLE SN1:SN2, (BETINGELSE), VERDI/FELTNAVN
- (3) SØJLE SN1:SN2, , FELT (INDEKS)
- (4) SØJLE SN1:SN2, , TALLYX, VERDI/FELTNAVN

(1) Brukes for å få telt opp i en SØJLE. Det telles i søjlen hvis betingelsen er sann (eller utelatt), med angitt verdi. Utelates VERDI eller FELTNAVN telles det med 1.

Forklaring:

SN: Søjle N, der N er tall fra 1 til 1024

VERDI: Et tall.

FELTNAVN: Et felt fra inputfilen eller et work-felt. Feltets verdi telles.

Eksempel 1:

```
SØJLE S1, (KJØNN = 1), PERSONER
SØJLE S2,, FISK
SØJLE S3
SØJLE S4,, 1
SØJLE S5, (KJØNN = 1)
```

I søjle S1 telles det antallet i feltet personer hvis kjønn = 1, i S2 telles det verdien til feltet fisk, i S3 telles det med 1 for hver record, S4 er identisk med S3 og i S5 telles 1 for hver record der kjønn = 1

Eksempel 2:

```
SØJLE S1, (KOMMUNE = 0101)
SØJLE S2, (KOMMUNE = 0102)
SØJLE S3, (KOMMUNE = 0211-0301, 0402)
SØJLE S4, (KOMMUNE NE 0101, 0102, 0211-0301, 0402)
```

Det telles 1 pr. record i søjle S1 hvis kommune = 0101, i S2 hvis kommune = 0102, i S3 hvis kommune = 0211-0301 eller 0402 og i S4 i alle andre tilfelle.

Eksempel 3:

```
SØJLE S1, (KOMMUNE < 0801), KATTER
SØJLE S2, (KOMMUNE = 0801-1299), KATTER
SØJLE S3, (KOMMUNE = 1401-1599), KATTER
SØJLE S4, (KOMMUNE > 1599), KATTER
```

Det telles antall katter for kommunene 0101-0799 i søjle S1, for kommunene 0801-1299 i S2, for kommunene 1401-1599 i S3 og for resten av kommunene i S4

(2) Brukes til å få telt i en eller flere søjler, avhengig av innholdet av et felt.

Syntaks:

SN1: Den første søjlen vi skal telle opp

SN2: Den siste søjlen vi skal telle opp. : mellom søjlene forteller at vi skal telle opp søjlene fra og SN1 til og med SN2.

BETINGELSE: (FELT = INTERVALL,INTERVALL:INTERVALL,..INTERVALL:..)

FELT: Det feltet vi skal teste mot for å se hvilken søjle vi skal telle opp i.

INTERVALL: De verider vi skal sjekke FELT mot. Det telles i den første søjlen testen slår for. : brukes for å skille mellom søjler.Hvert : angir at det skal telles i neste SØJLE.

Eksempel 1:

SØJLE S1:S4, (KOMMUNE = 0101:0102:0211-0301,0402:)

NB!

Vær klar over SØJLE-instruksjonen med denne syntaksen fungerer som en CASE-test. Det betyr at når det er blitt telt i en av søjlene i instruksjonen vil programmet hoppe til neste instruksjon i programmet uten å sjekke om betingelsen er oppfylt for flere søjler enn den ene.

Det telles i søjle S1 hvis kommune = 0101, S2 hvis kommune = 0102, S3 hvis kommune er fra og med 0211 til og med 0301 og 0402 og i S4 i alle andre tilfelle. Gir samme resultat som eksempel 2 for syntax (1), og bør derfor brukes isteden.

Eksempel 2:

SØJLE S1:S4, (KOMMUNE < 0801:1401:1599:)

Dette eksemplet gir samme resultat som eksempel 3 fra syntax (1), men det gir mye mindre skriving.

Eksempel 3:

Hvordan man **IKKE** skal gjøre; samme betingelse i 2 søjler.

SØJLE S1:S5, (ALDER = 0-24:25-66:67-74:25-74:80-140)

Med denne syntaksen av søjle-instruksjonen vil det altså utføres en test tilsvarende en CASE-test, der det testes helt til en betingelse har slått til for deretter å hoppe til neste instruksjon. Det betyr at det i eksemplet over ikke vil bli telt opp noe i søjle 4 fordi betingelsen for å telle opp i denne også gjelder for søjle 2 eller 3.

Slik må eksempel 3 gjøres for at det skal bli riktig:

SØJLE S1:S3, (ALDER = 0-24:25-66:67-74)

SØJLE S4, (ALDER = 25-74)

SØJLE S5, (ALDER = 80-140)

(3) Brukes til å få telt i en serie av søjler. Feltene som telles opp må være definert som indekserte, se eksemplet.

Eksempel:

```
BELØP    FIELD (10,6,P)*10
          :
          :
          SØJLE S11:S20,,BELØP(1)

BELØP(1) telles i SØJLE S11
BELØP(2) telles i SØJLE S12
          :
          :
BELØP(10) telles i SØJLE S20
```

(4) Brukes til å få telt i en av flere søjler avhengig av innholdet av et TALLYX-felt.

Eksempel:

```
SØJLE S10:S22,TALLY8

==> Telling i SØJLE S10 hvis TALLY8=1
      Telling i SØJLE S11 hvis TALLY8=2
          :
          :
      Telling i SØJLE S22 hvis TALLY8=13
```

SGRP avgrensar en gruppe søjler, og betingelser for å telle opp i disse

Syntaks:

- (1) SGRP (BETINGELSE), ALL
- (2) SGRP SANTAL, (BETINGELSE), ALL

(1) Brukes for å avgrense en gruppe søjler. ALL gjør at det telles i alle søjlene i SGRP hvis betingelsen er oppfylt. Hvis ALL utelates, forlates SGRP når det er telt i 1 SØJLE (som en CASE der vi ikke tester videre når en av testene har slått til).

Eksempel:

```
SGRP (KJØNN = 1), ALL
SØJLE S1:S7, (ALDER = 0-15:16-19:20-24:25-49:50-66:67-74:)
SGEND
```

```
====> Hvis 'KJØNN = 1' telles det: i søjle S1 hvis alder er 0-15
                                     i søjle S2 hvis alder er 16-19
                                     :
                                     i søjle S7 hvis alder er over 74
```

Slik ville eksempel 1 se ut hvis vi ikke hadde brukt SGRP:

```
SØJLE S1, (KJØNN = 1 AND ALDER = 0-15)
SØJLE S2, (KJØNN = 1 AND ALDER = 16-19)
SØJLE S3, (KJØNN = 1 AND ALDER = 20-24)
SØJLE S4, (KJØNN = 1 AND ALDER = 25-49)
SØJLE S5, (KJØNN = 1 AND ALDER = 50-66)
SØJLE S6, (KJØNN = 1 AND ALDER = 67-74)
SØJLE S7, (KJØNN = 1 AND ALDER > 74)
```

Eksempel 2: Sgrp uten betingelse

```
SGRP
SØJLE S1, (FYLKE = 01,03 AND INNBYGG = 10000-50000)
SØJLE S2, (FYLKE = 04,07)
SØJLE S3, (FYLKE = 10,12)
SØJLE S4                                     <=== Resten av kommunene
SGEND
```

Slik ville S4 se ut hvis vi ikke brukte SGRP:

```
SØJLE S4, (FYLKE NE 04,07,10,12 AND
           (FYLKE NE 01,03 OR INNBYGG NE 10000-50000))
```

Det er lettere å se at det i S4 dreier seg en resten av kommunene hvis vi bruker SGRP enn hvis ikke gjør det. Når vi bruker SGRP som i eksempel 2, lønner det seg å kommentere at det i den siste SØJLE skal telles en rest.

(2) Brukes til å velge opptelling i en av flere søjlegrupper.

SANTAL angir antall søjler i hver søjlegruppe.
BETINGELSE angir hvilken gruppe det skal telles i.

Eksempel 3:

```
SGRP 7, (KJØNN = 1:2), ALL
SØJLE S1:S7, (ALDER = 0-15:16-19:20-24:25-49:50-66:67-74:)
SGEND
```

```
===> Hvis KJØNN = 1 telles det: i søjle S1 hvis alder er 0-15
                                   i søjle S2 hvis alder er 16-19
                                   :
                                   i søjle S7 hvis alder er over 74
```

```
Hvis KJØNN = 2 telles det: i søjle S8 hvis alder er 0-15
                                   i søjle S9 hvis alder er 16-19
                                   :
                                   i søjle S14 hvis alder er over 74
```

Vi kan på samme måte som IF og CASE også neste SGRP i opptil 40 nivåer.

Eksempel 4:

```
SGRP (KOMMUNE = 0301), ALL
SGRP 7, (KJØNN = 1:2), ALL
SØJLE S1:S7, (ALDER = 0-15:16-19:20-24:25-49:50-66:67-74:)
SGEND
SGEND
```

Dette er det samme eksempel 3, men opptellingen vil bare skje hvis kommunenummeret er 0301

11.8. BESKRIVELSE AV FORSPALTEN

Til å beskrive forspalten vår bruker vi følgende instruksjoner:

TABEL **TOTAL** **FORSP**

I tabellen vår må vi ha minst et forspaltekriterium. Summen av TABEL- og FORSP-kriterier må ikke være over 13.

TABEL er et slags forspaltekriterium, men på et høyere nivå. Når vi bruker TABEL-kriteriet vil vi få ut en tabell for hver verdi feltet vi bruker i TABEL har.

Eksempel:

Vi skal lage næringstabeller; en tabell pr. fylke.

```
START TYPE=P
FYLKE FIELD (1,2,X)
NÆRING FIELD (6,2,X)
OMSETN FIELD (18,6,X)
FYLKNAVN WORK (20,X)
SELECT INPUT (FYLKE = 01,02)
        SØJLE S1,,OMSETN
        TABEL FYLKE, TXTFIL=FYLKTXT, TXTKEY=(1,2,X), TXT=(4,20),
        WORK=FYLKNAVN
        TOTAL TXT='Hele fylket'
        FORSP NÆRING, TXTFIL=NAERTXT, TXTKEY=(1,2,X), TXT=(1,27),
        PRINT=1
TABELL FILE PRINT, MAXLIN=80, OVERFLOW
        HDR 1,1, 'Tabell 1 Omsetning i forskjellige næringer.'
        HDR 1,47, FYLKNAVN
        MOVE (30,10,Z-), S1
```

Dette programmet vil gi en tabell pr. fylke med næring i forspalten:

Tabell 1 Omsetning i forskjellige næringer. Østfold

Hele fylket	300000
61 Engros- og agenturhandel	100000
62 Detaljhandel	200000

Tabell 1 Omsetning i forskjellige næringer. Akershus

Hele fylket	1000000
61 Engros- og agenturhandel	501000
62 Detaljhandel	499000

Som vi ser over har vi mulighet til å erstatte tallkoder med tekster. Vi har mange muligheter til å redigere forspalten. Disse angis med parametre i TABEL og/eller FORSP.

TABEL beskriver oppsplitting i tabeller. TABEL kan ikke brukes i underprogrammet TAB1 (men i TAB1A og TAB1B).

Det kan brukes 1-9 tabellkriterier, men summen av FORSP- og TABEL-kriterier må ikke overstige 13.

Syntaks:

- (1)
TABEL FELTNAVN, PAGE/PAGE1/CPAGE, SKIP=, PRINT=, TOTKEY=, SELECT=/SUPRESS=
- (2)
TABEL FELTNAVN, TXTFIL=/MEMBER=, TXTKEY=, TXT=, PRINT=/WORK=, PAGE/PAGE1/CPAGE, NOSUM/CSUM, SKIP=, PRINTGRP=, TOTKEY=, SEPCHAR=, CONTXT=, SELECT=/SUPRESS=, FPAGE, NOLEAD, TYPE=ALL

Syntaks (1) Beskriver tabellnivå uten txt-fil

Syntaks (2) Beskriver tabellnivå med txt-fil

Forklaring:

FELTNAVN: Navnet på feltet som inneholder forspaltekriteriet (Kan ikke være et TALLY-felt).

TXTFIL=DDname angir DD-navn på txt-filen

MEMBER=Membernavn anvendes når txt-filen er member i et partisjonert datasett.

TXTKEY=(START, LENGDE, TYPE) angir identens plassering og format i txt-recorden.

TXT=(START, LENGDE) angir hvor i txt-recorden teksten finnes.

TOTKEY=XXXX angir ident for txt-record med totaltekst (2), eller totalident (1).

TOTTXT='Totaltekst' angir tekst for total.

PRINT=START (1)

PRINT=(START, LENGDE) (2)

Angir startposisjon og lengde for tabelltekst i forspalten.

WORK=FELTNAVN brukes for å få flyttet txt/ident fra txt-filen inn i et work-felt, som kan brukes i overskriften (HDR).

SKIP=(M,N) angir spacing av første txt-linje. N kan ha verdier fra 1 til 9 (Standardverdi er 2)

PAGE angir at det skal skiftes side ved ny tabell.

PAGE1 gjør at det skiftes side og at sidenr nullstilles (Neste side blir side 1).

CPAGE

- A) CPAGE angir at det skal skrives ut så mange totale tabeller som mulig på hver side.
- B) CPAGE=XX gjør at det ikke foretas linjeskift hvis det er XX eller flere linjer igjen på siden.

CONXT='Tekst' kan brukes sammen med 'CPAGE' til å angi en tekst, som skrives ut som siste linje på en side, fordi det er nødvendig med sideskift midt i en gruppe.

SELECT=/SUPRESS= brukes til å selektere/undertrykke utskrift av spesielle linjer. Hvis 'SELECT/SUPRESS' brukes på høyere nivå, vil også utskrift av linjer på lavere nivå bli undertrykt.

SELECT=(INTERVALL, INTERVALL, ...)

SUPRESS=(INTERVALL, INTERVALL, ...)

Eksempel: SELECT=(2-8,12)

11.8.2. Total

TOTAL

TOTAL modifierer utskrift av total

Syntaks:

TOTAL TXT=, SKIP=, PRINT=, FPAGE

Forklaring:

TXT='Totaltekst' (Standardverdi = 'Total')
NB! Teksten kan ikke være lenger enn 50 posisjoner.

SKIP=N angir spacing ved utskrift (N = 1-3, Standardverdi = 3)

PRINT=Printposisjon (Standardverdi = 1)

FPAGE angir for TAB1 og TAB1A at det skal skiftes side før utskrift av sumlinje på dette nivå (etter for TAB1B)

FORSP beskriver forspaltekriterier og utseende av forspalten.

Syntaks:

- (1) FORSP FELTNAVN, PRINT=, PAGE/CPAGE, NOSUM/CSUM, SKIP=, PRINTGRP=, NEWLINE, SEPCHAR=, CONTXT=, SELECT=/SUPRESS=, FPAGE, NOLEAD, SUMTXT
- (2) FORSP FELTNAVN, TXTFIL=/MEMBER=, TXTKEY=, TXT=, PRINT=/WORK=, PAGE/CPAGE, NOSUM/CSUM, SKIP=, PRINTGRP=, NEWLINE, SEPCHAR=, CONTXT=, SUMTXT=, SELECT=/SUPRESS=, FPAGE, NOLEAD, TYPE=ALL
- (3) FORSP FELTNAVN, NOSUM/CSUM, SELECT/SUPRESS

Syntaks (1) Beskriver forspalte uten txt-fil

Syntaks (2) Beskriver forspalte med txt-fil

Syntaks (3) Brukes for sekvensielt output-datasett

Forklaring:

FELTNAVN: Navnet på feltet som inneholder forspaltekriteriet (Kan ikke være en TALLY).

TXTFIL=DDname angir DD-navn på txt-filen

MEMBER=Membername anvendes når txt-filen er member i et partisjonert datasett.

TXTKEY=(START, LENGDE, TYPE) angir identens plassering og format i txt-recorden.

TXT=(START, LENGDE) angir hvor i txt-recorden teksten finnes.

PRINT=(START, LENGDE) (1)

PRINT=START (2)

Angir startposisjon og lengde for forspaltetekst.

SKIP=(M,N) angir hvor mange linjeskift (spacing) som skal utføres før utskrift av forspaltetekst. M og N kan ha verdier fra 1 til 9. Antall blanke linjer vi får blir 1 mindre enn verdiene vi setter.

For elementnivå angir:

- M - Spacing for 1. linje etter brudd
- N - Spacing for øvrige linjer
(Standardverdi: SKIP=(2,1))

For overordnet nivå angir:

- M - Spacing for overskriftlinje (NEWLINE)
- N - Spacing for første sumlinje
(Standardverdi: SKIP=(2,2))

PAGE angir at det skal skiftes side ved brudd i dette forspaltenivå.

CPAGE

- A) Hvis vi ikke vil at sideskift skal komme midt i utskriften av linjer på et forspaltenivå, bruker vi CPAGE. Hvis det ikke er plass til alle disse linjene på siden, vil de bli overført til neste side.
- B) CPAGE=XX gjør at det ikke foretas sideskift hvis det er XX eller flere linjer igjen på siden.

FPAGE angir at det skal skiftes side før utskrift av sumlinje på dette nivå (TAB1 og TAB1A), eller etter (TAB1B).

SUMTXT er den tekst som vil bli skrevet ut i sumlinje istedenfor feltnavn/tekst fra txt-fil (Gjelder TAB1 og TAB1A).

NOSUM angir at det ikke skal dannes sumlinje.

CSUM angir at den overordnede sumlinje bare dannes hvis det er forskjellige verdier av feltnavn på dette nivå.

PRINTGRP=N kan bare brukes på laveste forspaltenivå. Brukes for å gjøre utskriften lettere å lese. Linjene som skrives ut på laveste nivå i tabellen vil bli delt opp i grupper på N (dette tallet velger du selv) linjer. Den første linjen i hver gruppe vil skrives ut etter det antall linjeskift som er angitt med M i SKIP, de øvrige som angitt ved N.

SEPCHAR='K' angir at det skal skrives ut en forspaltelinje som inneholder den angitte karakter ved brudd i det pågjeldende kriterium. SEPCHAR kan bare anvendes i forbindelse med NEWLINE.

CONTXT='Tekst' kan brukes sammen med CPAGE til å angi en tekst som skrives ut som siste linje på en side når det er nødvendig med sideskift midt i en gruppe.

NEWLINE angir at det skal skiftes linje etter utskrift av teksten på dette nivå, og denne teksten vil ikke bli skrevet ut på lavere nivå.

NOLEAD angir i forbindelse med **NEWLINE** at det ikke skal skrives ut ledende tekst, bare tekst for sumlinje (Gjelder ikke **TAB1B**).

SELECT=/SUPRESS= brukes til å selektere/undertrykke utskrift av spesielle linjer. Hvis **SELECT/SUPRESS** brukes på høyere nivå, vil også utskrift av linjer på lavere nivå bli undertrykt.

```
SELECT=(INTERVALL,INTERVALL,...)  
SUPRESS=(INTERVALL,INTERVALL,...)
```

Eksempel: **SELECT=(1-5,7)**

TYPE=ALL kan bare brukes på laveste forspaltenivå. Det angir at utskrift skal styres av txt-filen, dvs. at alle linjene i forspaltetekst-filen skal skrives ut, uavhengig om de får data eller ei. Hele txt-filen vil bli skrevet for hver verdi eventuelle høyere forspaltenivåer har.

WORK=FELTNAVN. **FELTNAVN** er navnet på et group- eller work-felt med **TYPE=X** og lengde lik det som er angitt i **TXT=**. Før utskrivning og beregning av linjer på dette nivå, flyttes innholdet fra **TXT=** til **FELTNAVN**, som det kan refereres til av **HDR**, **MOVE** og **SREGN**.

Eksempler på bruk av en del av parametrene til FORSP-instruksjonen:

(Dette er programmet med JCL og input- og output-filer. Det er bare parametrene i FORSP og om programmet kjøres med TAB1, TAB1A eller TAB1B som endres)

```
//O414KRLB JOB 8019,'Forsp-eksempel',MSGCLASS=X,CLASS=A,NOTIFY=O414KRL
//FORSP     EXEC TAB1B
//INPUT     DD  *
A1B10024
A1B20033
A2B10009
//TABELL    DD  SYSOUT=*
//ATEKST    DD  *
A1Norge
A2Sverige
//BTEKST    DD  *
B1Katter
B2Rever
B3Elger
B4Rådyr
B5Jerver
B6Gauper
//SYSIN     DD  *
START TYPE=P
A      FIELD (1,2,X)          *   A1
B      FIELD (3,2,X)          *   B1,B2
TALL   FIELD (5,4,X)          *   24,33,09
TAELOP SØJLE S1,,TALL
        FORSP A,PRINT=1
        FORSP B,PRINT=4
TABELL FILE PRINT,OVERFLOW,MAXLIN=46
        HDR   1,1,'Test av FORSP-instruksjonen'
        MOVE  (14,4,Z-),S1
```

Programmet over vil lage denne tabellen:

----- TAB1 og TAB1A -----

Test av FORSP-instruksjonen

A1 B1	24
A1 B2	33
A1	57
A2 B1	9
A2	9
TOTAL	66

----- TAB1B -----

Test av FORSP-instruksjonen

TOTAL	66
A1	57
A1 B1	24
A1 B2	33
A2	9
A2 B1	9

Under følger eksempler på forspalten til det samme programmet som på forrige side, bortsett fra at vi endrer litt på forspalten. Først ser vi hvordan forspalten ser ut, deretter hvordan tabellen vil se ut.

FORSP A,PRINT=1,NOSUM
FORSP B,PRINT=4

----- TAB1 og TAB1A -----

Test av FORSP-instruksjonen

A1 B1	24
A1 B2	33
A1	57
A2 B1	9
A2	9

FORSP A,PRINT=1,NOSUM
FORSP B,PRINT=4,NOSUM

----- TAB1 og TAB1A -----

Test av FORSP-instruksjonen

A1 B1	24
A1 B2	33
A2 B1	9

----- TAB1B -----

Test av FORSP-instruksjonen

A1	57
A1 B1	24
A1 B2	33
A2	9
A2 B1	9

----- TAB1B -----

Test av FORSP-instruksjonen

A1 B1	24
A1 B2	33
A2 B1	9

Som vi ser over blir resultatet det samme med TAB1, TAB1A og TAB1B. Da bruker vi TAB1 hvis input-filen er sortert på A og B, og TAB1A hvis den ikke er sortert. Dette fordi TAB1 er mest effektivt av Tab-programmene, deretter følger TAB1A og så TAB1B.

FORSP A,PRINT=1
FORSP B,PRINT=4,CSUM

----- TAB1 og TAB1A -----

Test av FORSP-instruksjonen

A1 B1	24
A1 B2	33
A1	57
A2 B1	9
TOTAL	66

----- TAB1B -----

Test av FORSP-instruksjonen

TOTAL	66
A1	57
A1 B1	24
A1 B2	33
A2 B1	9

FORSP A, PRINT=1, NEWLINE
FORSP B, PRINT=4

----- TAB1 og TAB1A -----

Test av FORSP-instruksjonen

A1	
B1	24
B2	33
A1	57
A2	
B1	9
A2	9
TOTAL	66

----- TAB1B -----

Test av FORSP-instruksjonen

TOTAL	66
A1	57
B1	24
B2	33
A2	9
B1	9

FORSP A, PRINT=1, NEWLINE, NOLEAD
FORSP B, PRINT=4

----- TAB1 og TAB1A -----

Test av FORSP-instruksjonen

B1	24
B2	33
A1	57
B1	9
A2	9
TOTAL	66

----- TAB1B -----

Test av FORSP-instruksjonen

TOTAL	66
A1	57
B1	24
B2	33
A2	9
B1	9

FORSP A, PRINT=1, NEWLINE, SUMTXT=' I ALT'
FORSP B, PRINT=4

----- TAB1 og TAB1A -----

Test av FORSP-instruksjonen

A1	
B1	24
B2	33
I ALT	57
A2	
B1	9
I ALT	9
TOTAL	66

----- TAB1B -----

Test av FORSP-instruksjonen

TOTAL	66
A1	57
B1	24
B2	33
A2	9
B1	9

FORSP A, PRINT=1, NEWLINE
FORSP B, PRINT=4, CSUM

----- TAB1 og TAB1A -----

Test av FORSP-instruksjonen

A1	
B1	24
B2	33
A1	57
A2	
B1	9
TOTAL	66

----- TAB1B -----

Test av FORSP-instruksjonen

TOTAL	66
A1	57
B1	24
B2	33
A2	
B1	9

FORSP A,PRINT=1,NEWLINE,SUMTXT=' I ALT'
FORSP B,PRINT=4,CSUM

----- TAB1 og TAB1A -----

Test av FORSP-instruksjonen

A1	
B1	24
B2	33
I ALT	57
A2	
B1	9
TOTAL	66

----- TAB1B -----

Test av FORSP-instruksjonen

TOTAL	66
A1	57
B1	24
B2	33
A2	
B1	9

Forspalten med txt-fil:

FORSP A,TXTFIL=ATEKST,TXTKEY=(1,2,X),TXT=(3,10),PRINT=1
FORSP B,TXTFIL=BTEKST,TXTKEY=(1,2,X),TXT=(3,10),PRINT=4

----- TAB1 og TAB1A -----

Test av FORSP-instruksjonen

NorKatter	24
NorRever	33
Nor	57
SveKatter	9
Sve	9
TOTAL	66

----- TAB1B -----

Test av FORSP-instruksjonen

TOTAL	66
Norge	57
NorKatter	24
NorRever	33
Sverige	9
SveKatter	9

FORSP A, TXTFIL=ATEKST, TXTKEY=(1,2,X), TXT=(3,10), PRINT=1,
NEWLINE

FORSP B, TXTFIL=BTEKST, TXTKEY=(1,2,X), TXT=(3,10), PRINT=4

----- TAB1 og TAB1A -----

Test av FORSP-instruksjonen

Norge	
Katter	24
Rever	33
Norge	57
Sverige	
Katter	9
Sverige	9
TOTAL	66

FORSP A, TXTFIL=ATEKST, TXTKEY=(1,2,X), TXT=(3,10), PRINT=1,
NEWLINE

FORSP B, TXTFIL=BTEKST, TXTKEY=(1,2,X), TXT=(3,10), PRINT=4,
TYPE=ALL

----- TAB1 og TAB1A -----

Test av FORSP-instruksjonen

Norge	
Katter	24
Rever	33
Elger	-
Rådyr	-
Jerver	-
Gauper	-
Norge	57
Sverige	
Katter	9
Rever	-
Elger	-
Rådyr	-
Jerver	-
Gauper	-
Sverige	9
TOTAL	66

----- TAB1B -----

Test av FORSP-instruksjonen

TOTAL	66
Norge	57
Katter	24
Rever	33
Sverige	9
Katter	9

----- TAB1B -----

Test av FORSP-instruksjonen

TOTAL	66
Norge	57
Katter	24
Rever	33
Elger	-
Rådyr	-
Jerver	-
Gauper	-
Sverige	9
Katter	9
Rever	-
Elger	-
Rådyr	-
Jerver	-
Gauper	-

FORSP A, TXTFIL=ATEKST, TXTKEY=(1, 2, X), TXT=(3, 10), PRINT=1,
NEWLINE
FORSP B, TXTFIL=BTEKST, TXTKEY=(1, 2, X), TXT=(3, 10), PRINT=4,
TYPE=ALL, PRINTGRP=2

----- TAB1 og TAB1A -----

Test av FORSP-instruksjonen

Norge	
Katter	24
Rever	33
Elger	-
Rådyr	-
Jerver	-
Gauper	-
Norge	57
Sverige	
Katter	9
Rever	-
Elger	-
Rådyr	-
Jerver	-
Gauper	-
Sverige	9
TOTAL	66

----- TAB1B -----

Test av FORSP-instruksjonen

TOTAL	66
Norge	57
Katter	24
Rever	33
Elger	-
Rådyr	-
Jerver	-
Gauper	-
Sverige	9
Katter	9
Rever	-
Elger	-
Rådyr	-
Jerver	-
Gauper	-

11.9. BEREGNING AV SØJLER

Under beregning av søjler kan følgende instruksjoner brukes:

ABEND
CALL
CANCEL
CASE - ENDCASE
DOPAGE
FIND
GETPST
HOP
IF - ELSE - ENDIF
LOOP
PRCT
SET
SOEG
SREGN

Når vi skal foreta beregning på søjler bør vi huske på forskjellen mellom TAB1 og TAB1A/TAB1B. I TAB1 dannes og skrives den enkelte linje for hvert brudd i forspaltekriteriene. TAB1A og TAB1B kjøres i 2 faser; i første fase leses inputfilen og forbehandling og opptelling (fordeling i linjer og kolonner, dvs. lage en matrise) foretas. I andre fase skjer beregning på matrisen (SREGN) og redigering og utskrift utføres.

Hvis vi i SREGN skal regne med work-felter vil disse i TAB1A og TAB1B inneholde verdien work-feltene fikk ved behandlingen av den siste recorden fra input, dvs. at et work-felt i SREGN alltid vil inneholde en konstant. I TAB1 vil innholdet av work-feltet ha forskjellig verdi for hvert brudd i forspaltekriteriene (jfr. flytdiagrammene).

Under SREGN kan det tenkes at vi vil behandle elementærnivået og sumnivåer på forskjellig måte. Da kan vi benytte oss av det systemdefinerte feltet TALLY0.

Tally0

TALLY0 er et systemdefinert felt som viser hvilket nivå som behandles. Dette hjelper oss hvis vi skal behandle forskjellige nivåer på forskjellig måte. Dette feltet gis verdi før eventuell beregning av søjler og vi kan derfor teste på dette feltet under SREGN og ved utskrift.

Verdier for TALLY0:

- 0 ==> Elementærnivå (laveste nivå)
- 1 ==> 1. sumnivå
- 2 ==> 2. sumnivå

osv.

SREGN brukes til foreta beregning på søjler. Vi kan også regne ut nye søjler. Utregninger foregår fra høyre mot venstre, med unntak av divisjoner som utføres tilslutt.

NB! Divisjoner i SREGN utføres til slutt! Dette i motsetning til SET, da regnes det fra venstre mot høyre uansett.

Syntaks 1:

SREGN SX=Parameter OPERATOR Parameter....

Eksempel:

```
SREGN S7=S1+S2+S3+S4+S5+S6 * S7 = Sum av S1 til S6
SREGN S7=S1:S6 * S7 = Sum av S1 til S6
SREGN S8=S7*100/S1:S6 * S1:S6 Beregnes før divisjonen!
SREGN S1=S1-(S2:S5) * S1 = S1 - (Sum av S2 til S5)
```

Som vi ser (S7=S1:S6) fungerer : som summeringstegn for søjler. Du angir Søjlenummeret til den første og den siste søjlen du skal summere, adskilt med :, og programmet summerer verdiene i søjlene fra og den første til og med den siste søjlen. Det sparer oss for en del skriving.

Syntaks 2:

SREGN SX:SY=Parameter OPERATOR Parameter....

Eksempel:

```
SREGN S1:S5=SN*100/S6 * S1 til S5 beregnes som % av S6
```

Eksemplet over tilsvarer disse 5 SREGN-instruksjonene:

```
SREGN S1=S1*100/S6
SREGN S2=S2*100/S6
SREGN S3=S3*100/S6
SREGN S4=S4*100/S6
SREGN S5=S5*100/S6
```

NB!

Divisjoner i SREGN er alltid med 5-forhøyelse. Resultatet (også ved mellomregning) er et heltall.

Vi kan bruke et nivå med parenteser i SREGN.

PRCT gjør kolonner med absolutte tall om til kolonner med prosent av totalen til en fritt valgt kolonne. Hvis søjle-verdien er et negativt tall, vil prosenten også bli negativ. PRCT kan ikke brukes i underprogrammet TAB1 (men i TAB1A og TAB1B).

Syntaks:

```
PRCT  SX:SY/SZ,DEC=N
```

Forklaring:

SX:SY Søjlene prosentene skal regnes på.

SZ Søjlen prosenten skal regnes av. Prosentene regnes ut fra totalen til denne søjlen. Hvis vi skriver SN blir prosentene regnet ut av søjlens egne totalsum.

DEC= Antall desimaler

Eksempler:

```
PRCT  S1:S6/S7,DEC=3
PRCT  S1:S6/SN,DEC=1
PRCT  S15/S8,DEC=2
PRCT  S10/SN,DEC=3
```

I det første eksemplet blir SØJLE S1 regnet ut som verdien til S1 i prosent av totalen til S7. S2 til S6 regnes ut på tilsvarende måte som S1. Det andre eksemplet viser hvordan vi regner ut prosent av søjlens total for S1 til S6. Eksempel 3 og 4 viser hvordan vi lager prosent av en søjle ut fra henholdsvis en annen søjle (eks. 3) og søjlens egne total (eks. 4).

Resultatet av prosentberegningen av en søjle skrives ut til den samme søjlen. Det betyr at hvis vi skal ha både absolutte tall og prosenttall i tabellen vår, må vi lage de søjlene vi skal lage prosenttall av 2 ganger (i 2 forskjellige søjler) før vi regner ut prosentene (ellers mister vi de absolutte tallene).

Eksempel:

```

:
SØJLE S2:S6,,FOLK(1)
SØJLE S7:S11,,FOLK(1)
FORSP KOMMUNE,PRINT=1
SREGN S1=S2:S6
PRCT  S7:S11/S1,DEC=2
TABELL FILE PRINT,OVERFLOW
HDR   (1-1),(1-72)
TABELL 3. BEFOLKNING. ABSOLUTTE TALL OG PROSENT
MOVE  (10,10,E-)*6,S1,ZZ ZZZ ZZZ
MOVE  (70,10,E-)*5,S7,ZZZ ZZ9,99
```

11.9.3. Cancel

CANCEL

CANCEL brukes for å undertrykke utskriften av en linje. Verdiene til linjen vil telle med i totalen. Hvis CANCEL brukes på et annet nivå enn det laveste, vil linjene som ligger på nivåer under den linjen som undertrykkes også undertrykkes (hvis vi tester på verdien av TALLY0, vil bare de linjer på det nivået som TALLY0 indikerer bli undertrykt).

Eksempel 1. Linjer med varenummer 2914101 eller 2914350 vil ikke bli skrevet ut, men verdiene deres vil være med i totalsummen.

```
FORSP VARENR,PRINT=1
IF      (VARENR = 2914101,2914350)
CANCEL
ENDIF
```

Eksempel 2. Linjer på laveste nivå (TALLY0 = 0) der verdien (S1) er mindre enn 100000 vil ikke bli skrevet ut, men verdiene vil være med i totalen.

```
SØJLE S1,,VERDI
FORSP VARENR,PRINT=1
IF      (S1 < 100000 AND TALLY0 = 0)
CANCEL
ENDIF
```

11.9.4. Dopage

DOPAGE

DOPAGE brukes for å få sideskift på bestemte steder

Eksempel:

```
FORSP FYLKE,TEXTFIL=FYLKTEXT,TEXTKEY=(1,2,X),TEXT=(1,26),PRINT=1,
      NEWLINE
FORSP KOMMNR,TEXTFIL=KOMMTXT,TEXTKEY=(1,4,X),TEXT=(1,26),PRINT=1
IF      (KOMMNR = 0826,1114,1560,1743 OR
        (FYLKE = 3,6,14,19 AND TALLY0 = 1))
DOPAGE
ENDIF
```

Dette eksemplet vil gi sideskift før utskrift av fylke 3, 6, 14 og 19 og kommunenummer 0826, 1114, 1560 og 1743.

11.9.5. Getpst

GETPST

GETPST gjør at det systemdefinerte feltet TALLY19 vil inneholde antall resterende linjer på siden.

Eksempel:

```
FORSP FYLKE,TEXTFIL=FYLKTEXT,TEXTKEY=(1,2,X),TEXT=(1,26),PRINT=1,
      NEWLINE
FORSP KOMMNR,TEXTFIL=KOMMTXT,TEXTKEY=(1,4,X),TEXT=(1,26),PRINT=1
GETPST
IF      (TALLY0 = 1 AND TALLY19 < 5)
DOPAGE
ENDIF
```

Her vil det foretas sideskift hvis det er mindre enn 5 linjer igjen på siden når fylkessummene skal skrives ut.

11.10. UTSKRIFT

Vi kan skrive ut tabellen vår til to forskjellige typer filer; tabellfil (ferdig tabell med overskrifter og tekster legges ut på en fil, klar til utskrivning) og sekvensiell fil (tallene i tabellen legges ut på en vanlig datafil).

Ved sekvensiell utskrift kan vi bare skrive til 1 fil, tabellfiler kan vi opp ha til 5 av. Eksempel på program som lager mer enn én tabell finner du løsningsforslaget til oppgave 5.

I utskriftsfasen kan vi bruke disse instruksjonene:

FILE
HDR
MOVE

CASE - ENDCASE
IF - ELSE - ENDIF
LIN

[i forbindelse med MOVE]

HDR må være med når vi skriver til tabellfil, men skal ikke være med når vi skriver til sekvensiell fil. Vi velger om vi skal skrive tabellen vår til en tabellfil eller sekvensiell fil i FILE-instruksjonen (se denne).

Vi kan ikke bruke nestede IF og/eller CASE i forbindelse med MOVE; det betyr at en slik test må avsluttes før vi kan gjøre en ny (vi kan ha 1 CASE utenfor 1 IF, men det er alt).

Forskjellen på å skrive til en tabellfil og en sekvensiell fil:

Tabellfil:

```
START TYPE=P
KOMMUNE FIELD (25,4,X)
FYLKE FIELD (25,2,X)
FOLK FIELD (30,6,X)*10
SØJLE S1:S10,,FOLK(1)
FORSP FYLKE,PRINT=1
TABELL FILE PRINT,OVERFLOW
HDR 1,1,'TABELL 1. BEFOLKNING I FYLKENE'
MOVE (10,6,E-)*10,S1,ZZ ZZ9
```

Sekvensiell fil (5 første linjer er like):

```
FORSP FYLKE,NOSUM
MATRISE FILE LRECL=62,BLKSIZE=2542
MOVE (1,2,X),FYLKE
MOVE (3,6,X)*10,S1
```

Når vi lager tabellfil, definerer vi i FORSP-instruksjonen hvor i tabellen forspaltekriteriene skal komme. Ved utskrift til sekvensiell fil må vi flytte ut forspaltekriteriene med MOVE-instruksjoner (vi angir ikke noe om utskrift i FORSP-instruksjonen).

FILE definerer outputfilen (tabellfilen).

Syntaks 1 (tabellfil):

Brukes for å beskrive tabellfil (max 5 pr. kjøring)

DDNAVN FILE PRINT, MAXLIN=NN, OVERFLOW, MAXLIN=NN, LRECL=NNN, SKIP1=N

Forklaring:

MAXLIN=NN Max antall linjer pr. side i tabellen som lages.
Standardverdi er MAXLIN=60.

Tips: Sett MAXLIN=46 til de vanlige printerne (8" arklengde) og MAXLIN=84 til laserskriveren (RMT15, A4-ark) hvis vi forminsker utskriften til 8 linjer pr. tomme (tabellbredden bør da være max 115 posisjoner).

OVERFLOW: Hvis vi tar med OVERFLOW vil det bli skrevet ut stjerner (*) hvis tallet i en celle er større enn plassen som avsatt til tall i cellen. Det lønner seg alltid å ha med OVERFLOW.

LRECL=NNN Recordlengde for utfilen. Denne kan du bruke når du skal ha tabellen din ut på en fil.

Tips: Sett LRECL=130 hvis tabellen din skal skrives ut på laserskriveren RMT15. Da slipper du problemer med at skriveren ikke er noe glad i filer som er bredere.

SKIP1=N der N kan være 1, 2 eller 3. SKIP1 brukes til å angi hvor mange blanke linjer det skal være mellom overskriften og tabellen. Vær klar over at du får en blank linje mindre enn det tallet du angir (SKIP1 = 2 gir deg en linje mellom overskrift og tabell).

Syntaks 2 (sekvensiell fil):

Gjelder for utskrift til sekvensiell fil (Max 1 pr. kjøring)

DDNAVN FILE LRECL=NNN, BLKSIZE=NNNN, SUM

Forklaring:

LRECL=NNN Recordlengde for utfilen

BLKSIZE=NNNN Blokkstørrelse for utfilen

SUM Angir at summer skal tas med i utfilen

HDR gir overskrift til en tabell.

Syntaks 1:

HDR (STARTLINJENR-SLUTTLINJENR), (STARTPOSISJON-SLUTTPOSISJON)

Når vi bruker syntaks 2 'tegner' vi hele overskriften. Vi lager en ramme og innenfor rammen kan vi skrive hva vi vil. Du må være klar over at denne overskriften blir akkurat slik som du 'tegner' den. Størrelsen på rammen (antall linjer og posisjoner) bestemmer du selv i HDR-instruksjonen.

NB! Rammen starter i posisjon 1 i første linje etter HDR.

Eksempel:

HDR (1-5), (1-50)
Tabell 2. Snille kursdeltakere fordelt etter kjønn

```
-----
                Gutter                Jenter
                -----                -----
```

Syntaks 2:

HDR LINJENR, START / (START, LENGDE),
KONSTANT/FELTNAVN/SIDENR/DATO

Eksempel:

```
HDR 1,1,'Tabell 1. Snille medhjelpere'
HDR 3,64,DATO
HDR 11,(37,4),AAR
```

SIDENR og DATO er systemdefinerte felt som vi kan referere til i overskriften vår uten at de er definert i definisjonsdelen.

Tips:

Det lønner seg alltid å bruke syntaks 1, unntatt når vi skal skrive verdien av et felt ut i overskriften, da må vi bruke vi syntaks 2.

MOVE Flytter felt, søjler og konstanter ut til den enkelte tabellinje. Vi kan ikke ha nestede IF eller CASE-setninger i forbindelse med MOVE.

Syntaks:

MOVE (START, LENGDE, TYPE)*ANTALL, SØJLENR/FELTNAVN/KONSTANT/
SPACES/ZEROES/LOW-VALUES/HIGH-VALUES/P10, MASKE

Forklaring:

START: Startposisjon feltet får i tabellutskriften.

LENGDE: Lengden til feltet (evt. søjlen el. konstanten).

TYPE:

X ===> Alfamerisk felt (lengde max 4096)
B ===> Binært felt (lengde 2 eller 4)
P ===> Pakket desimal-felt (lengde max 16)

Bare ved utflytting av søjler og numeriske felt:

Z ===> Nullundertrykkelse av foranstilte nuller
Z- ===> Som Z, men hvis null (før evt. divisjon) skrives - i
siste posisjon
ZB ===> Som Z, men hvis null (før evt. divisjon) skrives
blanke
E ===> Feltet redigeres som angitt MASKE
E- ===> Feltet redigeres som angitt MASKE, men null behandles
som ved Z-
EB ===> Som E-, men null behandles som ved ZB

ANTALL: Skrives ut flere søjler eller felt vha en MOVE-instruksjon (like mange som antall). Feltene må være definert som indekserte, se FIELD. Søjler blir behandlet som indekserte felt. Max antall felt eller søjler som kan skrives ut med 1 MOVE er 500.

P10: Lovlige verdier for P10: 10, 100, 1000, 10000 og 100000. Gjør at innholdet av feltet divideres med P10 og rundes av før utskrivning.

MASKE: Brukes til å editere numeriske data. Masken skal inneholde like mange tegn som du skal flytte ut i MOVE-instruksjonen. Følgende tegn kan brukes:

Z ===> Foranstilte nuller fjernes
9 ===> Tallene skrives ut uten nullundertrykkelse
+ ===> Fortegn skrives ut (+ må stå først eller sist i masken)
- ===> Negative fortegn skrives ut, ellers blank
(- må stå først eller sist i masken)

Alle andre tegn (unntatt parenteser) kan brukes som fyllkarakterer (inkl. +, - og blank). Fyllkarakterer som skal skrives ut etter tallet vil bare bli skrevet ut hvis tallet er negativt.

SPACES/ZEROES/LOW-VALUES/HIGH-VALUES: Kan kun brukes når TYPE er X. Disse verdiene vil bli flyttet ut. Max LENGDE er da 256.

SIGN/ABS: Kan kun brukes når TYPE er X. ABS gir absolutte tall, SIGN medfører at eventuelt fortegn bevares.

Eksempler:

```

MOVE (12,10,X),S1,SIGN <=== A
MOVE (12,10,Z),S1 <=== B
MOVE (12,10,Z)*4,S1 <=== C
MOVE (12,10,Z-)*4,S1 <=== D
MOVE (12,10,E-)*4,S1,ZZZ ZZ9,99 <=== E
MOVE (12,10,E-)*4,S1,-ZZ ZZ9,99 <=== F
MOVE (12,10,E-)*4,S1,+ZZ ZZ9,99 <=== G
MOVE (12,10,E-)*4,S1/1000,+ZZ ZZ9,99 <=== H
MOVE (1,4,X),KOMMNR <=== I
MOVE (40,2,X),' : ' <=== J

```

Hvis søjle S1 har verdien -537, S2 er 553428, S3 er 0, S4 er 12 og KOMMNR er 0301, blir utskriften slik (bare resultatet av MOVE-instruksjonen for 1 linje i tabellen):

```

-----+-----1-----+-----2-----+-----3-----+-----4-----+-----5-----+
A          000000053P
B          537
C          537      553428      0      12
D          537      553428      -      12
E          5,37    5 534,28      -      0,12
F          -5,37   5 534,28      -      ,12
G          -5,37  +5 534,28      -      +0,12
H          -0,01      +5,53      -      0,00
I 0301
J          :
-----+-----1-----+-----2-----+-----3-----+-----4-----+-----5-----+

```

A og I brukes mest når vi skal skrive til sekvensielle filer.

Hvis vi i MOVE-instruksjonen bruker type E (f. eks. (11,5,E)) må vi ha med en maske som viser hvordan dataene skal skrives ut, se tabellen nedenfor.

Tall	Maske						
	Z ZZZ	ZZZ,9	ZZ9,9	-ZZ9,9	+ZZ9,9	ZZ9,9+	ZZZZX
+2377	2 377	237,7	237,7	237,7	+237,7	237,7+	2377
+0003	3	,3	0,3	0,3	+0,3	0,3+	3
+0014	14	1,4	1,4	1,4	+1,4	1,4+	14
-2377	2 377	237,7	237,7	-237,7	-237,7	237,7-	2377X
-0003	3	,3	0,3	-0,3	-0,3	0,3-	3X
-0014	14	1,4	1,4	-1,4	-1,4	1,4-	14X
0		,0	0,0	0,0	+0,0	0,0+	

LIN brukes for å få en ny linje innenfor samme verdi av forspalten. Vi får en ny linje for LIN vi tar med. LIN kan bare brukes når vi skal lage tabellfiler, ikke når vi skal skrive til sekvensiell fil. Når vi bruker LIN, vil forspalteteksten bare komme med på den første linjen.

Eksempel:

```

START TYPE=P
AARGANG FIELD (1,4,X)
FYLKE FIELD (5,2,X)
KOMM3 FIELD (7,1,X)
BEFOLKN FIELD (9,6,X)
AAR WORK (4,X), SPACES
BYLAND WORK (12,X), SPACES
SET AAR=AARGANG
IF (KOMM3 = 0)
SET BYLAND='BYKOMMUNER '
ELSE
SET BYLAND='LANDKOMMUNER'
ENDIF
SØJLE S1:S4, (BEFOLKN < 5000:10000:20000:), BEFOLKN
SØJLE S5,, BEFOLKN
SØJLE S6:S9, (BEFOLKN < 5000:10000:20000:)
SØJLE S10
SØJLE S11:S14, (BEFOLKN < 5000:10000:20000:), BEFOLKN
SØJLE S15,, BEFOLKN
TOTAL TXT='HELE LANDET', PRINT=1
FORSP BYLAND, PRINT=1, SKIP=(2,2)
SREGN S16=S1*100/S6
SREGN S17=S2*100/S7
SREGN S18=S3*100/S8
SREGN S19=S4*100/S9
SREGN S20=S5*100/S10
PRCT S11:S15/S5, DEC=2
TABELL FILE PRINT, MAXLIN=46, OVERFLOW
HDR 1,30,'BEFOLKNINGSTABELL'
HDR (2-7), (16-87)
*****
* KOMMUNER ETTER ANTALL INNBYGGERE. VVVV *
*****
* * 5000- * 10000- * * *
* < 5000 * 9999 * 19999 * > 20000 * I ALT *
*****
HDR 4,66,AAR
MOVE (27,1,X), ' '
LIN
MOVE (1,26,X), 'ANTALL KOMMUNER ..... '
MOVE (27,12,Z-) *5, S6
LIN
MOVE (1,26,X), 'GJ.SNITT ANT. INNB. .... '
MOVE (27,12,E-) *5, S16, Z ZZZ ZZ9,99
LIN
MOVE (1,26,X), 'PROSENT AV BEFOLKNINGEN .. '
MOVE (27,12,E-) *5, S11, Z ZZZ ZZ9,99
LIN
MOVE (1,26,X), 'INNBYGGERE TOTALT ..... '
MOVE (27,12,Z-) *5, S1

```


12. TAB2

Tab2 adskiller seg fra Tab1 spesielt med hensyn til oppbyggingen av forspalten.

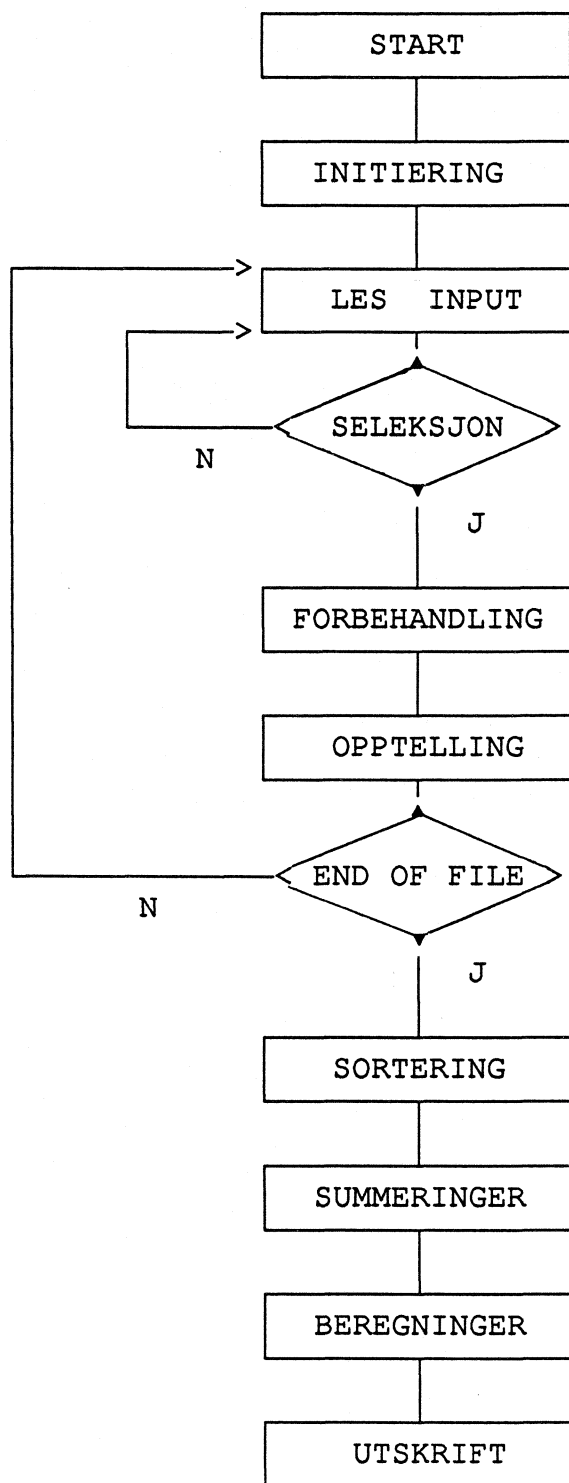
I Tab2 har forspalten for den enkelte tabell en helt fast oppbygging, og betingelsen for opptelling i en 'RØKKE' kan angis for rekken spesielt. Det behøver altså ikke å være noen sammenheng mellom rekkene.

Det er også mulig å danne beregnede rekker ved RREGN som tilsvarer SREGN.

De instruksjonene som er like for Tab1 og Tab2 er bare tatt med i avsnittet om Tab1. Alle disse kan brukes i Tab2 på samme måte som i Tab1. Dette gjelder ikke CANCEL, DOPAGE, GETPST, LIN, TÆL og TOTAL som bare kan brukes i Tab1.

Input-filen til tabellprogrammet må være sekvensiell, og recordformatet kan være fast, variabelt eller udefinert. De felt som benyttes i programmet må ligge innenfor de 4096 første posisjoner på recorden.

Den enkelte tabell kan ha 1-9999 rækker (linjer) og 1-1000 søjler (kolonner) hvis TYPE=B eller 1-500 søjler hvis TYPE=P (TYPE angis i START-instruksjonen).

Figur 3. Flytdiagram: Strukturen i programmet er som i TAB1A og TAB1B. Programmet kjøres i to faser; første fase leser hele input-filen og teller opp slik RÆKKE og SØJLE tilsier. I andre fase foretas det sortering, summering og eventuelle beregninger. Så skrives tabellen ut.

12.1. OPPTELLING I RÆKKER

Som i TAB1A og TAB1B kjøres programmet i 2 faser; den første er forbehandling og opptelling, den andre er beregninger og utskrift. Forskjellen mellom TAB1A/TAB1B og TAB2 ligger først og fremst i hvordan vi definerer forspalten vår. I TAB2 må vi definere hver eneste linje vi skal skrive ut til tabellen vår. Dette gjør vi med følgende instruksjoner:

CALL
CASE - ENDCASE
FIND
HOP
IF - ELSE - ENDIF
LOOP - ENDLOOP
RGRP - RGEND
RÆKKE
SET
SOEG

Instruksjonene RÆKKE og RGRP-RGEND tilsvarer SØJLE og SGRP-SGEND bortsett fra at de behandler linjer, ikke kolonner.

Vi kan angi at det skal telles med en verdi både i RÆKKE og SØJLE. Hvis vi gjør det vil alltid verdien som er angitt i SØJLE bli telt, dvs. at verdi i SØJLE har høyest prioritet.

Eksempel:

```
RÆKKE R1,,2
RÆKKE R2,,4
RÆKKE R3
SØJLE S1
SØJLE S2,,3
SØJLE S3,,5
```

Disse instruksjonene gir følgende tabell for 1 lest record:

	S1	S2	S3
R1	2	3	5
R2	4	3	5
R3	1	3	5

RÆKKE-instruksjonen er en del av forbehandlingen. Den er en slags avansert utgave av TAEL-instruksjonen i Tab1. Det betyr at vi kan bruke forbehandlingsinstruksjoner sammen med (og før og etter) RÆKKE.

Fordi vi i Tab2 må definere hver eneste linje vi skal lage, blir det mer programmeringsarbeid å lage en tabell i Tab2 enn i Tab1. Derfor bør vi alltid prøve å finne ut om en tabell kan lages i Tab1 før vi begynner å programmere i Tab2. Tab2 krever dessuten mer ressurser enn Tab1, og det er også en grunn til å prøve Tab1.

RÆKKE angir hvilke linjer det skal telles i, hvilke betingelser som eventuelt gjelder for opptellingen og hva som eventuelt skal telles.

Syntaks:

- (1) RÆKKE RN, (BETINGELSE), VERDI
- (2) RÆKKE RN1:RN2, (BETINGELSE), VERDI
- (3) RÆKKE RN1:RN2, TALLYX, VERDI

Dette er helt analogt med SØJLE-instruksjonen (se denne).

Det telles i rækken hvis betingelse er oppfylt.

Eksempler:

```
RÆKKE R1
RÆKKE R2:R3, (KJØNN = 1:2)
```

Det telles i linje R1 for hver lest record, i linje 2 og 3 hvis kjønn er henholdsvis 1 og 2.

```
RÆKKE R1, (REDFYS = 1)
RÆKKE R2, (REDFYS = 1 AND KJØNN = 1)
RÆKKE R3, (REDFYS = 1 AND KJØNN = 2)
```

Helt likt det første eksemplet bortsett fra at vi har fått en betingelse til for hver linje; REDFYS = 1.

```
RÆKKE R1:R3, (NÆRING2 = 2:3:5)
RÆKKE R4:R11, (NÆRING3 = 21:22:23:31:32:35:36:41)
RÆKKE R12:R20, (ALDER <= 14:19:24:29:34:39:44:80:)
```

Det telles i linje R1, R2 eller R3 hvis NÆRING2 er henholdsvis 2, 3 eller 5. R4 til R11 telles avhengig av hvilken verdi NÆRING3 har. For R12 til R20 gjelder at for R12 telles hvis alder er 0-14 år, R13 15-19 år, R14 20-24 år, R15 25-29 år, R16 30-34 år, R17 35-39 år, R18 40-44 år, R19 45-80 år og R20 81 år og over.

```
SET TALLY7=FYLKE
RÆKKE R1:R20, TALLY7
```

Her setter vi først feltet TALLY7 lik fylkesnummer. Deretter teller vi opp i 20 linjer der innholdet av TALLY7 (dvs. fylkesnummeret) bestemmer hvilken linje vi skal telle i. Vi vil da få en linje for hvert fylkesnummer og linje 13 (ugyldig fylkesnummer) vil bli blank.

Fordi RÆKKE-instruksjonen er en forbehandlingsinstruksjon kan vi bruke RÆKKE sammen med IF, CASE og de andre forbehandlingsinstruksjonene.

RGRP avgrensner en gruppe med rækker. Rgrp tilsvareer Sgrp (Se dette) bortsett fra at det gjelder rækker, ikke søjler.

Eksempler:

```
RGRP (REDFYS = 1),ALL
RÆKKE R1
RÆKKE R2:R3, (KJØNN = 1:2)
RGEND
```

Eksemplet over gjør det samme som det andre eksemplet med RÆKKE.

```
RGRP 11, (FYLKE = 1:2:3:4:5:6:7:8:9:10),ALL
RÆKKE R1:R9, (ALDER <= 14:19:24:29:34:39:44:80:)
RÆKKE R10:R11, (KJØNN = 1:2)
RGEND
```

Her vil det bli dannet 110 linjer; 11 linjer for hvert av de 10 fylkene vi har med. R1 til R11 for Østfold (FYLKE = 01), R12 til R22 for Akershus osv. helt til Vest-agder (FYLKE = 10)

12.2. BESKRIVELSE AV FORSPALTEN

Det er hvordan vi definerer forspalten som skiller Tab1 fra Tab2. I RÆKKE-instruksjonen har vi definert hvilke linjer tabellen skal bestå av. I definisjonen av forspalten har vi to muligheter; den ene er å definere hvilke linjer som skal skrives ut. Da kan vi få skrevet ut linjer fra linje x til linje y, og linjenummeret vil da komme ut i forspalten. Den andre muligheten er å styre utskriften av linjene ved hjelp av en tekst-fil. I denne tekstfilen må det ligge en henvisning til hvilket linjenr en tekstlinje skal gjelde. I forspaltdirektivet må vi da beskrive hvordan denne filen ser ut.

Tekst-filen må inneholde følgende felt; linjetype, linjenr, tekst og skip-karakter.

Linjetype

I tekst-filen kan vi ha to forskjellige slags linjer; elementærlinje og tekstlinje. Om det er den ene eller den andre typen avgjør vi med å skrive henholdsvis E og T (bokstavene må være store) i posisjon 1 i tekst-filen vår. En elementærlinje (E) må ha med en referanse til en linje, fordi det er elementærlinjene som skal få tall. Den andre linjetypen, tekstlinjen (T), skal som navnet tilsier, bare ha tekst.

Linjenummer

Linjenummer refererer til hvilken linje (RÆKKE) teksten hører til. Skal bare brukes til linjetype E (elementærlinje). I tekst-filen skal det stå minst 1 blank posisjon etter linjenummeret. Linjenumrene som er med i tekst-filen, må også defineres i programmet, vha RÆKKE slik at vi kan få en forbindelse mellom tekstfilen og programmet. Det er viktig å være nøye med definisjon av linjer (RÆKKE) og at tekstlinjene refererer til riktige linjer slik at teksten blir riktig i forhold til tallene som står utenfor denne.

Tekst

Kort og godt den teksten vi skal ha ut i forspalten vår.

Skip-karakter

Ved hjelp av skipkarakter kan vi fortelle programmet vårt hvor mange linjer vi skal hoppe over når tabellen skrives ut før linjen som skipkarakteren står på skrives ut.

Til å beskrive forspalten kan vi bruke følgende instruksjoner:

TABEL
FORSP

Også i Tab2 kan lage flere tabeller med lik forspalte (vha. TABEL). Vi kan ha opp til 8 TABEL-instruksjoner i et program.

TABEL beskriver oppsplitting i tabeller.

Syntaks:

(1)

TABEL FELTNAVN, TOTKEY=

(2)

TABEL FELTNAVN, TXTFIL=/MEMBER=, TXTKEY=, TXT=, TOTKEY=/TOTTXT=, WORK=

(1) Beskriver tabellnivå uten tekstfil

(2) Beskriver tabellnivå med tekstfil

Forklaring:

FELTNAVN: Navnet på feltet som inneholder forspaltekriteriet (Kan ikke være en TALLY).

TXTFIL=DDname angir DD-navn på txt-filen

MEMBER=Membername anvendes når txt-filen er member i et partisjonert datasett.

TXTKEY=(START, LENGDE, TYPE) angir identens plassering og format i txt-recorden.

TXT=(START, LENGDE) angir hvor i txt-recorden teksten finnes.

TOTKEY=XXXX angir ident for txt-record med totaltekst (2), eller totalident (1).

TOTTXT='Totaltekst' angir tekst for total.

WORK=FELTNAVN brukes for å få flyttet txt/ident fra txt-filen inn i et work-felt, som kan brukes i overskriften (HDR).

FORSP i Tab2 brukes ikke på samme måte som i Tab1. I Tab2 brukes den til enten å angi hvilke linjer som skal skrives ut (syntax 1), eller til å beskrive tekst-filen som inneholder forspalteteksten (syntax 2).

Syntaks 1:

(1)

FORSP RX:RY

Brukes når det ikke anvendes txt-fil.

Det lages 1 linje for hvert nummer i intervallet fra X til Y.

Syntaks 2:

(2)

FORSP TXTFIL=, TXT=(START, LENGDE), ASA=START, RAKNR=START, PRINT=START

Forklaring:

ASA=START angir startposisjon i txt-recorden hvor skip-kontrollkarakteren er angitt.

SKIP-kontrollkarakterer angir antall linjeskift før utskrift av linjen.

- + ==> Ikke noe linjeskift (det skrives på den samme linjen)
- ==> Et linjeskift (det skrives på den neste linjen)
- 0 ==> Dobbelt linjeskift (en blank linje settes inn)
- ==> Trippelt linjeskift (to blanke linjer settes inn)
- 1 ==> Sideskift

RAKNR=START angir posisjon i txt-recorden hvor linjenummeret starter.

Linjenummeret knytter teksten til en linje definert med RÆKKE-instruksjonen

PRINT=START angir hvor på tabellutskriften teksten skal skrives ut (Standardverdi: PRINT=1).

12.3. BEREGNING AV RÆKKER

Under beregning av rækker kan vi bruke disse instruksjonene:

CALL
PRCT
RREGN
SREGN

Som vi ser kan vi ikke bruke på langt nær så mange instruksjoner i beregningsfasen i Tab2 som i Tab1.

Med RREGN kan vi gjøre beregninger på linjer med de 4 alminnelige regneartene (+, -, *, /). RREGN kan vi bruke før og/eller etter SREGN-instruksjoner, men ikke mellom.

Under beregninger med RREGN, SREGN og PRCT kan divisjon med 0 forekomme. Vi kan selv bestemme hvilket resultat 0-divisjonen skal få. Dette gjør vi i START-instruksjonen med parameteren NULDIV. Der angir vi hva resultatet av 0/0 og X/0 (X ulik 0) skal bli. Resultatet kan bli et tall eller at vi fårabend (se START-instruksjonen).

Hvis vi lager nye rækker med RREGN vil disse bli betraktet som elementær-rækker. Det betyr at linjer dannet ved RREGN også kan ha tekster i en tekst-fil.

12.3.1. Rregn

RREGN

RREGN brukes til å foreta beregninger på enkeltlinjer (rækker). RREGN er analogt med SREGN, bortsett fra at beregninger gjøres på rækker og at det ikke kan benyttes parenteser i RREGN.

RREGN kan utføres før eller etter SREGN, eventuelt både før og etter. Hvis vi skal beregne prosent-rækker/søjler er det viktig at summer er dannet før prosenter regnes ut.

Linjer dannet med RREGN oppfattes som elementær-linjer i forbindelse med tekst-filer.

Slik kan vi gjøre i SREGN, men ikke i RREGN:

```
RREGN R1:R5=RN/100
```

Her må vi gjøre slik:

```
RREGN R1=R1/100  
RREGN R2=R2/100  
RREGN R3=R3/100  
RREGN R4=R4/100  
RREGN R5=R5/100
```

Vi kan ikke regne ut nye linjer vha felt, kun vha linjenr og konstanter.

Ikke slik (verdien til feltet innbygg er beregnet i programmet):

```
RREGN R1=R1*100/INNBYGG
```

Men slik (vi må vite den eksakte verdien av innbyggere på forhånd):

```
RREGN R1=R1*100/4145845
```

PRCT gjør kolonner med absolutte tall om til kolonner med prosent av totalen til en fritt valgt kolonne.

Syntaks:

PRCT SX:SY/SZ,DEC=N,TOTRAK=NNN

Forklaring:

SX:SY Søjlene prosentene skal regnes på.

SZ Søjlen prosentene skal regnes av. Prosentene regnes ut fra totalen til denne søjlen. Hvis vi skriver SN blir prosenten regnet ut av søjleens egne totalsum.

DEC= Antall desimaler

TOTRAK=NNN Linjenummeret til den linjen som inneholder totalen. Totalrekken må være definert med RÆKKE eller RREGN. Hvis vi ikke bruker TOTRAK vil totalen av samtlige linjer regnes ut, og denne vil bli brukt til prosentberegningen. Hvis du bruker flere PRCT-instruksjoner i et program, må alle ha med TOTRAK, men række- numrene behøver ikke å være like.

Eksempel:

```
PRCT S1/S7,DEC=3,TOTRAK=11
PRCT S1/S7,DEC=3
```

For den første av disse to PRCT blir SØJLE S1 regnet ut som verdien til S1 i prosent av totalen til S7. Totalen befinner seg i linje 11 (TOTRAK=11). For den andre PRCT blir det regnet ut en sum som prosentene skal regnes av. Denne summen er totalsummen av alle linjene. Denne forskjellen er det viktig å kjenne til.

12.4. UTSKRIFT

Som i Tab1 kan vi velge om vi skal lage en tabellfil eller en sekvensiell fil. Hvis vi skriver tabellen vår til en sekvensiell fil, vil tekstene fra en eventuell tekst-fil komme i posisjon 1 og utover (så langt som teksten er definert). Alle felt må flyttes ut til tabellen med MOVE-instruksjoner.

Vi kan lage opp til 5 tabellfiler eller 1 sekvensiell fil i et TAB2-program.

Disse instruksjonene kan vi bruke i utskriftsfasen:

FILE
HDR
MOVE

CASE - ENDCASE
IF - ELSE - ENDIF

[i forbindelse med MOVE]

HDR-instruksjonen må være med når vi lager tabellfiler, men når vi skal lage en sekvensiell fil skal vi ikke ha med HDR.

Vi kan ikke bruke nestede IF og/eller CASE i forbindelse med MOVE; det betyr at en slik test må avsluttes før vi kan gjøre en ny (vi kan ha 1 CASE utenfor 1 IF, men det er alt).

I beregningsfasen og spesielt i utskriftsfasen kan vi ofte ha bruk for å gjøre forskjellige ting på forskjellige linjer. Da kan vi bruke det systemdefinerte feltet TALLY0.

Tally0

Tally0 er et systemdefinert felt som før utskrift av den enkelte linje vil inneholde elementær-rækkens rækkenummer. Dette kan vi bruke hvis vi skal gjøre tester på den enkelte række før utskrift.

Eksempel:

```
CASE (TALLY0 = 01-10)
MOVE (12,10,Z-)*3,S1
CASE (TALLY0 = 11-20)
MOVE (14,8,E-)*2,S4,+ZZZZ9,9
ENDCASE
```

For linje 1 til 10 vil kolonne S1, S2 og S3 bli skrevet ut, mens for linje 11 til 20 vil vi få skrevet ut kolonne S4 og S5 der tallene får en desimal.

```
//          EXEC TAB2
//INPUT    DD DSN=PP414.S8019.TABKURS.DATAFIL2,DISP=SHR
//AARFIL   DD *
1984
1985
1986
1987
//FORSPTXT DD *
E01 1 HELE LANDET .....
T   0 AV DETTE:
T     BOSATT I BY MED
T     MER ENN 100 000
E02     INNBYGGERE .....
E03 0 01 ØSTFOLD .....
E04  02 AKERSHUS .....
E05  03 OSLO .....
E06  12 HORDALAND .....
E07  16 SØR-TRØNDELAG .
E08  20 FINNMARK .....
//TABELL   DD SYSOUT=*
          START TYPE=P
AARGANG   FIELD (1,4,X)
FYLKE     FIELD (5,2,X)
INNB      FIELD (13,6,X)
AAR       WORK (4,X),0
          RÆKKE R1
          RÆKKE R2,(INNB > 100000)
          RÆKKE R3:R8,(FYLKE = 1:2:3:12:16:20)
          SØJLE S1,,INNB
          TABEL AARGANG, TXTFIL=AARFIL, TXTKEY=(1,4,X),TXT=(1,4),
          WORK=AAR
          FORSP TXTFIL=FORSPTXT, TXT=(7,18), ASA=5, RAKNR=2, PRINT=1
TABELL   FILE PRINT, OVERFLOW, MAXLIN=46
          HDR   1,1,'INNBYGGERE.'
          HDR   1,13,AAR
          MOVE  (23,10,Z-),S1
```

Dette programmet gir denne tabellen (en slik tabell pr. år):

```
INNBYGGERE. 1985

HELE LANDET .....          4145845

AV DETTE:
  BOSATT I BY MED
  MER ENN 100 000
  INNBYGGERE .....          788842

01 ØSTFOLD .....          235039
02 AKERSHUS .....          386278
03 OSLO .....              447351
12 HORDALAND .....          397614
16 SØR-TRØNDELAG .          246407
20 FINNMARK .....          76650
```

13. OPPGAVER

De 4 første oppgavene er laget slik at vi skal begynne med å lage en enkel tabell der vi bruker bare noen få direktiver. For hver oppgave skal vi utvide den første tabellen vi laget. Resultatet skal bli tabellen slik den ser ut når den blir publisert.

De restene oppgavene bygger videre på det som er gjennomgått i de 4 første oppgavene.

Når vi har kommet igjennom alle oppgavene skal vi ha lært de mest nødvendige delene av programmet.

Disse oppgavene skulle danne et godt grunnlag for å lage tabeller på egenhånd.

Disse filene blir brukt i oppgavene:

```
TAB.DIV(JCL)
TAB.DIV(DATAFIL1)
TAB.DIV(KOMMTXT)
TAB.DIV(FYLKTXT)
TAB.DIV(FORSPTXT)
PP414.S8019.TABKURS.DATAFIL2
```

Eksempel på JCL som kan brukes til de første fire oppgavene:

```
//O414KRL JOB 8019,'JCL-eksempel',
//          MSGLEVEL=(0,0),MSGCLASS=X,CLASS=A,NOTIFY=O414KRL
/*ROUTE   PRINT RMT6
//          EXEC TAB1B
//INPUT   DD DSN=TAB.DIV(DATAFIL1),DISP=SHR
//TABELL  DD SYSOUT=*,COPIES=1
//FYLKTXT DD DSN=TAB.DIV(FYLKTXT),DISP=SHR
//KOMMTXT DD DSN=TAB.DIV(KOMMTXT),DISP=SHR
//SYSIN   DD *
```

For oppgave 5 og 6 må vi endre input-fil. Oppgave 7 skal kjøres med TAB2 og dette må endres i EXEC-kortet. Lykke til!

13.1.1. DATAFIL1

STATISTISK SENTRALBYRÅ

DATO: 04.02.86

```

*****
*****
** F I L E B E S K R I V E L S E **
*****
*****

```

```

=====
STAT.NR./OPPDRAKSGIVER:
  2411 / 5. KONTOR

```

```

-----
FILEOMFANG:

```

```

                NÆRING 61-62, BEDRIFTER MED OMSETNING ULIK 0

```

```

-----
PROSJEKT NR.: 221

```

```

                HOVEDNUMMER.:A512A5

```

```

=====
NR.           FELT   POS.      ANT.
              FRA - TIL POS.      FELTBESKRIVELSE
                                           KODELISTE
-----
UTGAVE B0:
  1             1 -   7   (7)  IDENTNR.
  2             8 -   8   (1)  REGISTERENHETSTYPE (0,2,3,4)
  3             9 -   9   (1)  TILSTANDSKODE
  4            10 -  16   (7)  FORETAKSNR.
  5            17 -  20   (4)  KOMMUNENR
  6            21 -  25   (5)  NÆRING
  7            26 -  29   (4)  SYSSELSETTING
  8            30 -  36   (7)  OMSETNING INKL. MVA (1971-1973) (1000 KR)
  9            37 -  43   (7)  OMSETNING EKS KL. MVA (1000 KR)
 10            44 -  44   (1)  KODE FOR BEREGNET OMSETNING EKS KL. MVA
                               (1971-1973)
 11            45 -  45   (1)  EIERFORHOLDSKODE
 12            46 -  48   (3)  HANDELSDISTRIKT
 13            49 -  50   (2)  ÅR
 14            51 -  56   (6)  BEFOLKNING (BARE PÅ DEN FØRSTE RECORD
                               FOR HVER KOMMUNE)

```

STATISTISK SENTRALBYRÅ

DATO: 25/5-1986

SIDENR.:

*****

** F I L E B E S K R I V E L S E **

*****

STAT.NR./OPPDRAKSGIVER:

0140 / 1.KTR

=====

FILENAVN:

FOLKEMENGDEFIL

FILEOMFANG:

FOLKEMENGDE ETTER 1-ÅRIGE ALDERSGRUPPER OG KJØNN

PROSJEKT NR.: 525

HOVEDNUMMER.: I490A1

=====

E FELT POS. FOR- ANT. KODELISTE

N NR. FRA-TIL MAT POS. FELTBESKRIVELSE

H

ENHET = KOMMUNE

1	1 - 4	EBC	4	ÅRGANG
2	5 - 8	EBC	4	KOMMUNENR
3	9 - 14	EBC	6	FOLKEMENGDE I ALT
4	15 - 20	EBC	6	MENN I ALT
5	21 - 26	EBC	6	KVINNER I ALT
6	27 - 32	EBC	6	MENN 0 ÅR
7	33 - 38	EBC	6	MENN 1 ÅR
				:
				:
105	621 - 626	EBC	6	MENN 99 ÅR OG OVER
106	627 - 632	EBC	6	KVINNER 0 ÅR
107	633 - 638	EBC	6	KVINNER 1 ÅR
				:
				:
205	1221 - 1226	EBC	6	KVINNER 99 ÅR OG OVER

13.1.3. FYLKTEXT

FYLKTEXT
KOMMTXT

STATISTISK SENTRALBYRÅ

DATO: 30/5-1986 SIDENR.:

*****
** F I L E B E S K R I V E L S E **
*****

STAT.NR./OPPDRAGSGIVER:
0140 / 1.KTR

FILENAVN:
FYLKESKATALOG

FILEOMFANG:
FYLKER MED FYLKESNUMMER

PROSJEKT NR.: 525 HOVEDNUMMER.: I500A1

E	FELT	POS.	FOR-	ANT.	KODELISTE	N
NR.	FRA-TIL	MAT	POS.	FELTBESKRIVELSE		
H						

ENHET = FYLKE

1	1 - 2	EBC	2	FYLKENUMMER
2	3 - 3	EBC	1	BLANK
3	4 - 25	EBC	22	FYLKESNAVN

13.1.4. KOMMTXT

STATISTISK SENTRALBYRÅ

DATO: SIDENR.:

*****
** F I L E B E S K R I V E L S E **
*****

STAT.NR./OPPDRAGSGIVER:
0140 / 1.KTR

FILENAVN:
KOMMUNEKATALOG

FILEOMFANG:
KOMMUNER MED KOMMUNENUMMER

PROSJEKT NR.: HOVEDNUMMER.:

E	FLT	POS.	FOR-	ANT.	KODELISTE
N	NR.	FRA-TIL	MAT	POS.	FELTBESKRIVELSE
H					

ENHET = KOMMUNE

1	1 - 4	EBC	4	KOMMUNENUMMER
2	5 - 5	EBC	1	BLANK
3	6 - 25	EBC	20	KOMMUNENAVN

13.2.1. OPPGAVE 1

Inputfil: TAB.DIV(DATAFIL1)

Enhet er bedrift.

'OMSETNING' er omsetning uten moms.

Lag en tabell som ser slik ut:

TABELL 8 BEDRIFTER, SYSSELSETTING OG OMSETNING
ESTABLISHMENTS, EMPLOYMENT AND SALES

KOMMUNE MUNICIPALITY	BEDRIFTER ESTABLISH- MENTS	SYSSEL- SETTING EMPLOY- MENT	OM- SETNING SALES
			! 1 000 KR !
TOTAL	1 263	6 597	9 992 545
0101	11	30	59 763
0102	10	37	24 160
0103	27	77	128 980
0104	26	68	57 879
0111	10	9	6 692
0113	10	32	31 943
0114	7	11	5 612
0115	16	66	102 176
0118	7	22	16 770
0119	4	19	8 767
0121	4	7	5 416
0122	10	29	28 020
0123	10	14	6 178
0124	20	33	35 425
0125	20	105	71 574
0127	10	20	17 151
0128	10	8	10 597
0130	20	17	12 024
0131	10	31	126 721
0133	10	11	8 014
0134	20	83	120 925

(Dette er bare første side av tabellen)

Inputfil: TAB.DIV(DATAFIL1)

Bruk følgende regler for opptelling:

ENGROS- OG AGENTURHANDEL:

2 første siffer i 'Næring' skal være 61
'Antall bedrifter' er antall med 'Regtype' = 0,2,3 og
'Omsetning u/ moms' > 0

'Sysselsetting' er sysselsetting i bedrifter med
'Regtype' = 4 eller
'Omsetning u/ moms' > 0

DETALJHANDEL:

2 første siffer i 'Næring' skal være 62
Ellers samme som 'Agentur- og Engros'

Lag tabellen slik:

TABELL 8 BEDRIFTER, SYSSELSETTING OG OMSETNING (EKSKL. MOMS), ETTER NÆRINGSOMRÅDE. KOMMUNE. 1984
ESTABLISHMENTS, EMPLOYMENT AND SALES (EXCL. VAT), BY INDUSTRY DIVISION. MUNICIPALITY. 1984

KOMMUNE MUNICIPALITY	61 ENGROS- OG AGENTURHANDEL			62 DETALJHANDEL			OMSETNING PR. INN- BYGGER SALES PER CAPITA
	BEDRIFTER ESTABLISH- MENTS	SYSSEL- SETTING EMPLOY- MENT	OM- SETNING SALES	BEDRIF- TER ESTAB- LISH- MENTS	SYSSEL- SETTING EMPLOY- MENT	OM- SETNING SALES	
	1 000 KR			1 000 KR			
TOTAL	422	3 700	7 300 101	828	2 897	2 692 444	2,1
0101	2	12	50 160	9	18	9 603	0,4
0102	2	6	1 971	8	31	22 189	1,8
0103	8	21	82 139	19	56	46 841	1,7
0104	14	47	46 610	11	21	11 269	0,5
0111	4	3	2 638	6	6	4 054	1,4
0113	2	2	5 289	8	30	26 654	2,4
0114	3	2	496	4	9	5 116	2,4
0115	5	26	44 938	11	40	57 238	4,2
0118	1	-	81	6	22	16 689	11,0
0119	-	-	-	4	19	8 767	2,5
0121	2	1	1 161	2	6	4 255	6,1
0122	1	1	98	9	28	27 922	5,8
0123	7	8	2 596	3	6	3 582	0,9
0124	8	13	25 122	12	20	10 303	0,8
0125	2	2	73	18	103	71 501	7,8
0127	2	3	1 715	8	17	15 436	4,9
0128	5	3	9 103	5	5	1 494	0,2
0130	8	5	4 146	12	12	7 878	-
0131	6	10	108 095	4	21	18 626	0,3
0133	4	2	1 702	6	9	6 312	0,1
0134	12	17	32 363	8	66	88 562	0,7
0135	-	-	-	10	36	38 645	0,7
0136	5	52	78 565	10	48	40 098	0,3
0137	2	1	324	8	23	16 869	0,5
0138	3	2	1 311	7	12	10 716	0,3
0211	10	6	53 060	10	8	6 193	0,1
0213	14	91	141 175	16	81	83 498	0,4
0214	6	75	154 410	14	59	65 719	0,6
0215	8	17	18 704	12	26	25 840	0,3
0216	3	7	5 648	7	15	12 566	0,1
0217	11	184	520 555	9	47	23 813	0,1
0219	9	93	144 111	16	116	162 136	0,2
0220	22	172	393 589	28	110	105 040	0,3
0221	6	9	17 275	14	46	37 079	0,3
0226	4	8	11 511	6	6	4 604	-
0227	4	7	4 936	6	17	8 997	0,1
0228	5	3	2 958	5	8	5 741	-
0229	2	-	31	8	21	19 889	0,3
0230	18	201	387 803	12	57	62 019	0,3
0231	15	127	247 717	35	184	203 721	0,6
0233	8	91	206 437	12	26	20 537	0,1
0234	4	22	38 642	6	19	13 307	0,4
0235	10	76	154 077	20	98	108 752	0,6
0236	7	6	6 556	13	30	31 847	0,2
0237	5	7	4 648	15	61	57 087	0,4
0238	2	2	1 993	8	30	26 834	0,3
0239	2	-	568	8	8	6 879	0,3

(Dette er bare første side av tabellen)

13.3.3. OPPGAVE 3

OPPGAVE 3
(TEKST)

Inputfil: TAB.DIV(DATAFIL1)
 Katalogfiler: TAB.DIV(FYLKTXT)
 TAB.DIV(KOMMTXT)

Samme som Oppgave 2, men forspalten skal i tillegg inneholde linjer for hvert fylke, og en totallinje for hele landet.

I forspalten skal fylkestekst og kommunetekst være med.

Slik skal tabellen se ut:

TABELL 8 BEDRIFTER, SYSSELSETTING OG OMSETNING (EKSKL. MOMS), ETTER NÆRINGSOMRÅDE. KOMMUNE. 1984
 ESTABLISHMENTS, EMPLOYMENT AND SALES (EXCL. VAT), BY INDUSTRY DIVISION. MUNICIPALITY. 1984

KOMMUNE MUNICIPALITY	61 ENGROS- OG AGENTURHANDEL			62 DETALJHANDEL			OMSETNING PR. INN- BYGGER SALES PER CAPITA
	BEDRIFTER ESTABLISH- MENTS	SYSSEL- SETTING EMPLOY- MENT	OM- SETNING SALES	BEDRIF- TER ESTAB- LISH- MENTS	SYSSEL- SETTING EMPLOY- MENT	OM- SETNING SALES	
	1 000 KR			1 000 KR			
HELE LANDET	422	3 700	7 300 101	828	2 897	2 692 444	2,1
ØSTFOLD	108	239	500 696	208	664	570 619	2,4
0101 HALDEN	2	12	50 160	9	18	9 603	0,4
0102 SARPSBORG	2	6	1 971	8	31	22 189	1,8
0103 FREDRIKSTAD	8	21	82 139	19	56	46 841	1,7
0104 MOSS	14	47	46 610	11	21	11 269	0,5
0111 HVALER	4	3	2 638	6	6	4 054	1,4
0113 BORGE	2	2	5 289	8	30	26 654	2,4
0114 VARTEIG	3	2	496	4	9	5 116	2,4
0115 SKJEBERG	5	26	44 938	11	40	57 238	4,2
0118 AREMARK	1	-	81	6	22	16 689	11,0
0119 MARKER	-	-	-	4	19	8 767	2,5
0121 RØMSKOG	2	1	1 161	2	6	4 255	6,1
0122 TRØGSTAD	1	1	98	9	28	27 922	5,8
0123 SPYDEBERG	7	8	2 596	3	6	3 582	0,9
0124 ASKIM	8	13	25 122	12	20	10 303	0,8
0125 EIDSBERG	2	2	73	18	103	71 501	7,8
0127 SKIPTVET	2	3	1 715	8	17	15 436	4,9
0128 RAKKESTAD	5	3	9 103	5	5	1 494	0,2
0130 TUNE	8	5	4 146	12	12	7 878	0,4
0131 ROLVSØY	6	10	108 095	4	21	18 626	3,3
0133 KRÅKERØY	4	2	1 702	6	9	6 312	0,9
0134 ONSØY	12	17	32 363	8	66	88 562	7,1
0135 RÅDE	-	-	-	10	36	38 645	6,6
0136 RYGGE	5	52	78 565	10	48	40 098	3,5
0137 VÅLER	2	1	324	8	23	16 869	4,8
0138 HOBØL	3	2	1 311	7	12	10 716	2,8
AKERSHUS	175	1 204	2 516 404	280	1 073	1 092 098	2,8
0211 VESTBY	10	6	53 060	10	8	6 193	0,6
0213 SKI	14	91	141 175	16	81	83 498	4,0
0214 ÅS	6	75	154 410	14	59	65 719	5,8
0215 FROGN	8	17	18 704	12	26	25 840	2,8
0216 NESODDEN	3	7	5 648	7	15	12 566	1,1
0217 OPPEGÅRD	11	184	520 555	9	47	23 813	1,3
0219 BÆRUM	9	93	144 111	16	116	162 136	2,0
0220 ASKER	22	172	393 589	28	110	105 040	2,8
0221 AURSKOG-HØLAND	6	9	17 275	14	46	37 079	3,0
0226 SØRUM	4	8	11 511	6	6	4 604	0,5
0227 FET	4	7	4 936	6	17	8 997	1,2
0228 RÆLINGEN	5	3	2 958	5	8	5 741	0,4
0229 ENEBAKK	2	-	31	8	21	19 889	2,7
0230 LØRENSKOG	18	201	387 803	12	57	62 019	2,6
0231 SKEDSMO	15	127	247 717	35	184	203 721	6,3
0233 NITTEDAL	8	91	206 437	12	26	20 537	1,4
0234 GJERDRUM	4	22	38 642	6	19	13 307	3,9
0235 ULLENSAKER	10	76	154 077	20	98	108 752	6,2
0236 NES	7	6	6 556	13	30	31 847	2,2
0237 EIDSVOLL	5	7	4 648	15	61	57 087	3,6
0238 NANNESTAD	2	2	1 993	8	30	26 834	3,5
0239 HURDAL	2	-	568	8	8	6 879	2,7
OSLO	52	2 021	3 774 985	108	546	507 784	1,1
0301 OSLO	52	2 021	3 774 985	108	546	507 784	1,1

(Dette er bare første side av tabellen)

Inputfil: TAB.DIV(DATAFIL1)
 Katalogfiler: TAB.DIV(FYLKTXT)
 TAB.DIV(KOMMTXT)

Samme som Oppgave 3, men med 'prikking'. Hvis 'Antall bedrifter' er 1 eller 2, skal omsetning og omsetning pr. innb. skrives som :, dvs. at de virkelige omsetningstall ikke skrives ut.

Legg merke til prikkingen i tabellen under:

TABELL 8 BEDRIFTER, SYSSELSETTING OG OMSETNING (EKSKL. MOMS), ETTER NÆRINGSOMRÅDE. KOMMUNE. 1984
 ESTABLISHMENTS, EMPLOYMENT AND SALES (EXCL. VAT), BY INDUSTRY DIVISION. MUNICIPALITY. 1984

KOMMUNE MUNICIPALITY	61 ENGROS- OG AGENTURHANDEL			62 DETALJHANDEL			OMSETNING PR. INN- BYGGER SALES PER CAPITA
	BEDRIFTER ESTABLISH- MENTS	SYSSEL- SETTING EMPLOY- MENT	OM- SETNING SALES	BEDRIF- TER ESTAB- LISH- MENTS	SYSSEL- SETTING EMPLOY- MENT	OM- SETNING SALES	
	1 000 KR			1 000 KR			
HELE LANDET	422	3 700	7 300 101	828	2 897	2 692 444	2,1
ØSTFOLD	108	239	500 696	208	664	570 619	2,4
0101 Halden	2	12	:	9	18	9 603	0,4
0102 Sarpsborg	2	6	:	8	31	22 189	1,8
0103 Fredrikstad	8	21	82 139	19	56	46 841	1,7
0104 Moss	14	47	46 610	11	21	11 269	0,5
0111 Hvaler	4	3	2 638	6	6	4 054	1,4
0113 Borge	2	2	:	8	30	26 654	2,4
0114 Varteig	3	2	496	4	9	5 116	2,4
0115 Skjeberg	5	26	44 938	11	40	57 238	4,2
0118 Aremark	1	-	:	6	22	16 689	11,0
0119 Marker	2	-	-	4	19	8 767	2,5
0121 Rømskog	-	1	:	2	6	:	:
0122 Trøgstad	1	1	:	9	28	27 922	5,8
0123 Spydeberg	7	8	2 596	3	6	3 582	0,9
0124 Askim	8	13	25 122	12	20	10 303	0,8
0125 Eidsberg	2	2	:	18	103	71 501	7,8
0127 Skiptvet	2	3	:	8	17	15 436	4,9
0128 Rakkestad	5	3	9 103	5	5	1 494	0,2
0130 Tune	8	5	4 146	12	12	7 878	0,4
0131 Rolvsøy	6	10	108 095	4	21	18 626	3,3
0133 Kråkerøy	4	2	1 702	6	9	6 312	0,9
0134 Onsøy	12	17	32 363	8	66	88 562	7,1
0135 Råde	-	-	-	10	36	38 645	6,6
0136 Rygge	5	52	78 565	10	48	40 098	3,5
0137 Våler	2	1	:	8	23	16 869	4,8
0138 Hobøl	3	2	1 311	7	12	10 716	2,8
AKERSHUS	175	1 204	2 516 404	280	1 073	1 092 098	2,8
0211 Vestby	10	6	53 060	10	8	6 193	0,6
0213 Ski	14	91	141 175	16	81	83 498	4,0
0214 Ås	6	75	154 410	14	59	65 719	5,8
0215 Frogn	8	17	18 704	12	26	25 840	2,8
0216 Nesodden	3	7	5 648	7	15	12 566	1,1
0217 Oppegård	11	184	520 555	9	47	23 813	1,3
0219 Bærum	9	93	144 111	16	116	162 136	2,0
0220 Asker	22	172	393 589	28	110	105 040	2,8
0221 Aurskog-høland	6	9	17 275	14	46	37 079	3,0
0226 Sørum	4	8	11 511	6	6	4 604	0,5
0227 Fet	4	7	4 936	6	17	8 997	1,2
0228 Rælingen	5	3	2 958	5	8	5 741	0,4
0229 Enebakk	2	-	:	8	21	19 889	2,7
0230 Lørenskog	18	201	387 803	12	57	62 019	2,6
0231 Skedsmo	15	127	247 717	35	184	203 721	6,3
0233 Nittedal	8	91	206 437	12	26	20 537	1,4
0234 Gjerdrum	4	22	38 642	6	19	13 307	3,9
0235 Ullensaker	10	76	154 077	20	98	108 752	6,2
0236 Nes	7	6	6 556	13	30	31 847	2,2
0237 Eidsvoll	5	7	4 648	15	61	57 087	3,6
0238 Nannestad	2	2	:	8	30	26 834	3,5
0239 Hurdal	2	-	:	8	8	6 879	2,7
OSLO	52	2 021	3 774 985	108	546	507 784	1,1
0301 OSLO	52	2 021	3 774 985	108	546	507 784	1,1

(Dette er bare første side av tabellen)

Inputfil: PP414.S8019.TABKURS.DATAFIL2
 Katalogfiler: TAB.DIV(FYLKTXT)
 (TAB.DIV(KOMMTXT))

Lag disse tabellene (eventuelt med fordeling på kommuner også):
 NB! Du skal lage begge tabellene i et program.

TABELL INNB. FOLKEMENGDE ETTER ALDERSGRUPPER. ABSOLUTTE TALL.
 FYLKE. PR. 1.1.1985.

FYLKE	0-15	16-66	67-79	80 år	INNB.
	ÅR	ÅR	ÅR	OG OVER	I ALT
TOTAL	905040	2678215	424012	138578	4145845
01 ØSTFOLD	49820	151568	26054	7597	235039
02 AKERSHUS	87023	263607	27621	8027	386278
03 OSLO	67554	299804	58759	21234	447351
04 HEDMARK	37782	119995	22070	7149	186996
05 OPPLAND	37928	116335	20652	7187	182102
06 BUSKERUD	46313	141991	23659	7294	219257
07 VESTFOLD	40957	123303	20019	6195	190474
08 TELEMARK	34521	103172	18488	6074	162255
09 AUST-AGDER	22723	58026	9852	3628	94229
10 VEST-AGDER	33692	88687	13202	4228	139809
11 ROGALAND	81164	203452	27373	8202	320191
12 HORDALAND	92574	253015	38834	13191	397614
14 SOGN OG FJORDANE	24833	64713	11934	4713	106193
15 MØRE OG ROMSDAL	56006	148755	24044	8564	237369
16 SØR-TRØNDELAG	53745	159744	24963	7955	246407
17 NORD-TRØNDELAG	29731	79625	13205	4362	126923
18 NORDLAND	55635	155471	24739	7718	243563
19 TROMS	34375	96269	12684	3817	147145
20 FINNMARK	18664	50683	5860	1443	76650

(Fortsettes neste side)

OPPGAVE 5
(TEKST)
(FORTS)

TABELL INNB B. FOLKEMENGDE ETTER ALDERSGRUPPER. ABSOLUTTE TALL.
FYLKE. PR. 1.1.1985.

FYLKE	16-19	20-24	25-49	50-66	67-74
	ÅR	ÅR	ÅR	ÅR	ÅR
TOTAL	266758	313325	1375988	722144	294181
01 ØSTFOLD	15115	16536	77486	42431	18123
02 AKERSHUS	26110	29608	142117	65772	19793
03 OSLO	20057	35914	158208	85625	39752
04 HEDMARK	11713	12555	58573	37154	15405
05 OPPLAND	11754	12700	57452	34429	14321
06 BUSKERUD	13593	15533	73330	39535	16468
07 VESTFOLD	12392	13814	62710	34387	13986
08 TELEMARK	10251	11270	51448	30203	12986
09 AUST-AGDER	5930	6561	30312	15223	6813
10 VEST-AGDER	9565	10977	44299	23846	9304
11 ROGALAND	21446	25217	107647	49142	19336
12 HORDALAND	26467	30895	129892	65761	26814
14 SOGN OG FJORDANE	6994	8179	32024	17516	7922
15 MØRE OG ROMSDAL	16219	17735	74465	40336	16352
16 SØR-TRØNDELAG	16248	19138	81720	42638	17333
17 NORD-TRØNDELAG	9233	9414	39475	21503	9124
18 NORDLAND	17187	18726	77845	41713	17174
19 TROMS	10634	12000	50465	23170	8921
20 FINNMARK	5850	6553	26520	11760	4254

Input-fil: PP414.S8019.TABKURS.DATAFIL2

A)

Lage en matrise-fil der det skal være en record pr. fylke. Hver record skal inneholde årstall, fylkesnummer, befolkning, antall menn og antall kvinner. Disse opplysningene skal komme fortløpende på filen. Filen skal se slik ut:

```
198501023503901156810119358
198502038627801924090193869
198503044735102075150239836
198504018699600934380093558
198505018210200909500091152
198506021925701084780110779
198507019047400933200097154
198508016225500803420081913
198509009422900467850047444
198510013980900691810070628
198511032019101594850160706
198512039761401970500200564
198514010619300539310052262
198515023736901185850118784
198516024640701218520124555
198517012692300639660062957
198518024356301228360120727
198519014714500747200072425
198520007665000395680037082
```

B)

Lag en matrise-fil der det skal være en record pr. fylke, og en record for hele landet. Denne recorden skal ha blanke istedenfor fylkeskode. Hver record skal inneholde årstall, fylkesnummer, TALLY0, befolkning, antall menn og antall kvinner. Disse opplysningene skal komme fortløpende på filen. Filen skal se slik ut:

```
1985010023503901156810119358
1985020038627801924090193869
1985030044735102075150239836
1985040018699600934380093558
1985050018210200909500091152
1985060021925701084780110779
1985070019047400933200097154
1985080016225500803420081913
1985090009422900467850047444
1985100013980900691810070628
1985110032019101594850160706
1985120039761401970500200564
1985140010619300539310052262
1985150023736901185850118784
1985160024640701218520124555
1985170012692300639660062957
1985180024356301228360120727
1985190014714500747200072425
1985200007665000395680037082
1985 1414584520500092095753
```

13.4.1. OPPGAVE 7

Inputfil: TAB.DIV(DATAFIL1)
 Katalogfil: TAB.DIV(FYLKTXT)
 Forspaltetekst: TAB.DIV(FORSPTXT)

Bruk følgende regler for opptelling:

'Antall bedrifter' er antall med 'Regtype' = 0,2,3 og
 'Omsetning u/ moms' > 0

'Sysselsetting' er sysselsetting i bedrifter med
 'Regtype' = 4 eller
 'Omsetning u/ moms' > 0

Lag tabellen på neste side ved hjelp av forspaltetekst-filen under
 (Filen inneholder bare næringskoder og teksten til disse). NB! Det
 skal være en tabell pr. fylke.

61	Engros- og agenturhandel .....
611-	
613	Engroshandel .....
611	Engroshandel med konsumvarer .....
6111	Engr.h med nærings- og nytelsesmidler .....
6112	Engr.h med beklednings- og tekstilvarer .....
6113	Engr.h med møbler og innbo .....
6119	Engr.h med konsumvarer ellers .....
612	Engroshandel med produksjonsmidler .....
6121	Engr.h med råvarer .....
6122	Engr.h med jernvarer og bygningsartikler .....
6123	Engr.h med maskiner og utstyr .....
613	Engr.h. med motorkjøretøyer, brensel og drivstoff ...
6131	Engr.h med motorkjøretøyer .....
6132	Engr.h med brensel og drivstoff .....
614	Agenturhandel .....
6141	Agenturh. med nærings- og nytelsesmidler .....
6142	Agenturh. med beklednings- og tekstilvarer .....
6143	Agenturh. med konsumvarer ellers .....
6149	Agenturh. ellers .....
62	Detaljhandel .....
621	Varehushandel .....
622	Detaljhandel med nærings- og nytelsesmidler .....
6222	Det.h. med dagligvarer .....
623	Detaljhandel med beklednings- og tekstilvarer .....
6231	Det.h. med skotøy .....
6232	Det.h. med dame-, herre-, og barnekonfeksjon .....
624	Detaljhandel med møbler og innbo .....
6241	Det.h. med møbler og tepper .....
625	Detaljhandel med jernvarer, kjøkkenutstyr, glass, steintøy, fargevarer og sportsutstyr .....
6251	Det.h. med jernvarer, kjøkkenutstyr, glass og steintøy .....
626	Detaljhandel med ur, optiske artikler, musikkinstru- menter, gull- og sølvvarer og film- og fotoartikler .
627	Detaljhandel med motorkjøretøyer og bensin .....
6271	Det.h. med motorkjøretøyer, deler og rekvisita ....
6272	Det.h. med bensin og smøreoljer .....
629	Detaljhandel ellers .....

OPPGAVE 7
(FORTS.)

Tabell 7 (Forts.). Bedrifter, sysselsetting og omsetning (ekskl. moms), etter næringsgruppe. Fylke. 1984 Establishments, employment and sales (excl. VAT), by industry group. County. 1984.

Fylke og næringsgruppe County and industry group	Bedrifter Establishments	Sysselsetting Employment	Omsetning Sales
			1 000 kr
ØSTFOLD			
61 Engros- og agenturhandel	108	239	500 696
611- 613 Engroshandel	92	226	460 989
611 Engroshandel med konsumvarer	49	111	308 250
6111 Engr.h med nærings- og nytelsesmidler	13	56	161 409
6112 Engr.h med beklednings- og tekstilvarer	6	16	84 818
6113 Engr.h med møbler og innbo	7	11	4 035
6119 Engr.h med konsumvarer ellers	23	28	57 988
612 Engroshandel med produksjonsmidler	39	81	113 289
6121 Engr.h med råvarer	7	9	34 040
6122 Engr.h med jernvarer og bygningsartikler	16	36	55 705
6123 Engr.h med maskiner og utstyr	16	36	23 544
613 Engr.h. med motorkjøretøyer, brensel og drivstoff ...	4	34	39 450
6131 Engr.h med motorkjøretøyer	4	16	39 450
6132 Engr.h med brensel og drivstoff	-	18	-
614 Agenturhandel	16	13	39 707
6141 Agenturh. med nærings- og nytelsesmidler	2	1	:
6142 Agenturh. med beklednings- og tekstilvarer	2	2	:
6143 Agenturh. med konsumvarer ellers	7	6	18 235
6149 Agenturh. ellers	5	4	17 112
62 Detaljhandel	208	664	570 619
621 Varehushandel	1	25	:
622 Detaljhandel med nærings- og nytelsesmidler	85	278	216 804
6222 Det.h. med dagligvarer	55	221	180 322
623 Detaljhandel med beklednings- og tekstilvarer	35	101	39 484
6231 Det.h. med skotøy	6	15	6 965
6232 Det.h. med dame-, herre-, og barnekonfeksjon	18	60	21 818
624 Detaljhandel med møbler og innbo	11	32	29 254
6241 Det.h. med møbler og tepper	2	6	:
625 Detaljhandel med jernvarer, kjøkkenutstyr, glass, steintøy, fargevarer og sportsutstyr	9	31	26 737
6251 Det.h. med jernvarer, kjøkkenutstyr, glass og steintøy	-	-	-
626 Detaljhandel med ur, optiske artikler, musikkinstru- menter, gull- og sølvvarer og film- og fotoartikler .	6	8	4 139
627 Detaljhandel med motorkjøretøyer og bensin	29	133	198 176
6271 Det.h. med motorkjøretøyer, deler og rekvisita	15	83	131 463
6272 Det.h. med bensin og smøreoljer	14	50	66 713
629 Detaljhandel ellers	32	56	30 030

13.5.1. OPPGAVE 1

```

*****
*   STARTDIREKTIV                                     *
*****
      START TYPE=P
*****
*   BESKRIVELSE AV INPUT                             *
*****
KOMMNR  FIELD (17,4,X)
SYSSLS  FIELD (26,4,X)
OMSUMOMS FIELD (37,7,X)
*****
*   DEFINISJONER AV KOLONNER (SØJLER)               *
*****
TAELOP  SØJLE S1
        SØJLE S2,,SYSSLS
        SØJLE S3,,OMSUMOMS
*****
*   DEFINISJONER AV FORSPALTEN                       *
*****
      FORSP KOMMNR,PRINT=1
*****
*   UTSKRIVINGSDIREKTIV, TABELLEN SKRIVES UT TIL FIL MED DDNAME TABELL *
*****
TABELL  FILE PRINT,MAXLIN=46,OVERFLOW
*****
*   OVERSKRIFTER TIL TABELLEN                       *
*****
      HDR  1,1,'TABELL 8  BEDRIFTER, SYSSELSETTING OG OMSETNING'
      HDR  2,11,'ESTABLISHMENTS, EMPLOYMENT AND SALES'
      HDR  (4-14),(1-60)

```

KOMMUNE MUNICIPALITY	BEDRIFTER ESTABLISH- MENTS	SYSSEL- SETTING EMPLOY- MENT	OM- SETTING SALES

```

! 1 000 KR !
*****
*   FLYTTING AV SØJLER TIL OUTPUT                     *
*****
      MOVE (25,8,E-),S1, ZZZ ZZZ
      MOVE (35,9,E-),S2,Z ZZZ ZZZ
      MOVE (46,12,E-),S3, ZZZ ZZZ ZZZ

```

```

*****
*   STARTDIREKTIV                                     *
*****
      START TYPE=P
*****
*   BESKRIVELSE AV INPUT                             *
*****
REGTYPE  FIELD (8,1,X)
KOMMNR   FIELD (17,4,X)
N12      FIELD (21,2,X)
SYSSELS  FIELD (26,4,X)
OMSUMOMS FIELD (37,7,X)
AARGANG  FIELD (49,2,X)
INNBYGG  FIELD (51,6,X)
*****
*   DEFINISJON AV WORK-FELTER                         *
*****
AAR      WORK (2,X)
*****
*   DEFINISJONER AV KOLONNER (SØJLER) MED SELEKSJONER TIL DISSE *
*****
MAIN
      SET   AAR=AARGANG
TAELOP  SØJLE S1, (N12 = 61 AND REGTYPE = 0,2,3 AND OMSUMOMS > 0)
        SØJLE S2, (N12 = 61 AND (OMSUMOMS > 0 OR REGTYPE = 4)),
          SYSSELS
        SØJLE S3, (N12 = 61), OMSUMOMS
        SØJLE S4, (N12 = 62 AND REGTYPE = 0,2,3 AND OMSUMOMS > 0)
        SØJLE S5, (N12 = 62 AND (OMSUMOMS > 0 OR REGTYPE = 4)),
          SYSSELS
        SØJLE S6, (N12 = 62), OMSUMOMS
        SØJLE S8, , INNBYGG
*****
*   DEFINISJONER AV FORSPALTEN                       *
*****
      FORSP KOMMNR, PRINT=1
*****
*   BEREGNING; REGNER UT OMSETNING PR. INNBYGGER    *
*****
      SREGN S7=S6*10/S8

```

OPPGAVE 2
(PROGRAM)
(FORTS)

*****
 * UTSKRIVINGS DIREKTIV, TABELLEN SKRIVES UT TIL FIL MED DDNAME TABELL *
 *****
 TABELL FILE PRINT,MAXLIN=46,OVERFLOW
 *****
 * OVERSKRIFTER TIL TABELLEN *

HDR 1,1,'TABELL 8 BEDRIFTER, SYSSELSETTING OG'
 HDR 1,38,'OMSETNING (EKSKL. MOMS), ETTER NÆRINGSOMRÅDE.'
 HDR 1,84,'KOMMUNE.'
 HDR 1,93,'19'
 HDR 1,95,AAR
 HDR 2,10,'ESTABLISHMENTS, EMPLOYMENT AND SALES'
 HDR 2,47,'(EXCL. VAT), BY INDUSTRY DIVISION.'
 HDR 2,82,'MUNICIPALITY. 19'
 HDR 2,98,AAR
 HDR (5-15), (1-60)

61 ENGROS- OG AGENTURHANDEL

KOMMUNE
MUNICIPALITY

BEDRIFTER ESTABLISH- MENTS	SYSSEL- SETTING EMPLOY- MENT	OM- SETNING SALES

HDR (5-15), (61-101)

! 1 000 KR !

62 DETALJHANDEL

BEDRIF- TER ESTAB- LISH- MENTS	SYSSEL- SETTING EMPLOY- MENT	OM- SETNING SALES	OMSETNING PR. INN- BYGGER SALES PER CAPITA

! 1 000 KR

*****
 * FLYTTING AV SØJLER TIL OUTPUT *

MOVE (25,8,E-),S1, ZZZ ZZZ
 MOVE (35,9,E-),S2, Z ZZZ ZZZ
 MOVE (46,12,E-),S3, ZZZ ZZZ ZZZ
 MOVE (58,8,E-),S4, ZZZ ZZZ
 MOVE (66,9,E-),S5,Z ZZZ ZZZ
 MOVE (78,12,E-),S6, ZZZ ZZZ ZZZ
 MOVE (91,10,E-),S7, ZZZ ZZ9,9

```

*****
*   STARTDIREKTIV   *
*****
      START TYPE=P
*****
*   BESKRIVELSE AV INPUT   *
*****
REGTYPE  FIELD (8,1,X)
KOMMNR   FIELD (17,4,X)
FYLKE    FIELD (17,2,X)
N12      FIELD (21,2,X)
SYSSELS  FIELD (26,4,X)
OMSUMOMS FIELD (37,7,X)
AARGANG  FIELD (49,2,X)
INNBYGG  FIELD (51,6,X)
*****
*   DEFINISJON AV WORK-FELTER   *
*****
AAR      WORK (2,X)
*****
*   DEFINISJONER AV KOLONNER (SØJLER) MED SELEKSJONER TIL DISSE   *
*****
MAIN
      SET   AAR=AARGANG
TAELOP  SGRP (N12 = 61),ALL
        SØJLE S1, (REGTYPE = 0,2,3 AND OMSUMOMS > 0)
        SØJLE S2, (OMSUMOMS > 0 OR REGTYPE = 4),SYSSELS
        SØJLE S3,,OMSUMOMS
        SGEND
        SGRP (N12 = 62),ALL
        SØJLE S4, (REGTYPE = 0,2,3 AND OMSUMOMS > 0)
        SØJLE S5, (OMSUMOMS > 0 OR REGTYPE = 4),SYSSELS
        SØJLE S6,,OMSUMOMS
        SGEND
        SØJLE S8,,INNBYGG
*****
*   DEFINISJONER AV TOTALTEKST OG FORSPALTEN   *
*****
      TOTAL TXT='HELE LANDET'
      FORSP FYLKE, TXTFIL=FYLKTXT, TXTKEY=(1,2,X), TXT=(4,24), PRINT=1,
        NEWLINE
      FORSP KOMMNR, TXTFIL=KOMMTXT, TXTKEY=(1,4,X), TXT=(1,24), PRINT=1
*****
*   BEREGNING; REGNER UT OMSETNING PR. INNBYGGER   *
*****
      SREGN S7=S6*10/S8

```

OPPGAVE 3
(PROGRAM)
(FORTS)

```
*****
*   UTSKRIVINGSDirektiv, TABELLEN SKRIVES UT TIL FIL MED DDNAME TABELL *
*****
TABELL  FILE  PRINT,MAXLIN=46,OVERFLOW
*****
*   OVERSKRIFTER TIL TABELLEN   *
*****
HDR  1,1,'TABELL 8 BEDRIFTER, SYSSELSETTING OG'
HDR  1,38,'OMSETNING (EKSKL. MOMS), ETTER NÆRINGSOMRÅDE.'
HDR  1,84,'KOMMUNE.'
HDR  1,93,'19'
HDR  1,95,AAR
HDR  2,10,'ESTABLISHMENTS, EMPLOYMENT AND SALES'
HDR  2,47,'(EXCL. VAT), BY INDUSTRY DIVISION.'
HDR  2,82,'MUNICIPALITY. 19'
HDR  2,98,AAR
HDR  (5-15), (1-60)
```

61 ENGROS- OG AGENTURHANDEL

KOMMUNE MUNICIPALITY	BEDRIFTER ESTABLISH- MENTS	SYSSEL- SETTING EMPLOY- MENT	OM- SETNING SALES
HDR	(5-15), (61-101)		! 1 000 KR !

62 DETALJHANDEL

BEDRIF- TER	SYSSEL- SETTING	OM- SETNING SALES	OMSETNING PR. INN- BYGGER SALES PER CAPITA
! 1 000 KR			

```
*****
*   FLYTTING AV SØJLER TIL OUTPUT   *
*****
MOVE  (25,8,E-),S1, ZZZ ZZZ
MOVE  (35,9,E-),S2,Z ZZZ ZZZ
MOVE  (46,12,E-),S3, ZZZ ZZZ ZZZ
MOVE  (58,8,E-),S4, ZZZ ZZZ
MOVE  (66,9,E-),S5,Z ZZZ ZZZ
MOVE  (78,12,E-),S6, ZZZ ZZZ ZZZ
MOVE  (91,10,E-),S7, ZZZ ZZ9,9
```

```

*****
*   STARTDIREKTIV                               *
*****
      START TYPE=P
*****
*   BESKRIVELSE AV INPUT                       *
*****
REGTYPE  FIELD (8,1,X)
KOMMNR   FIELD (17,4,X)
FYLKE    FIELD (17,2,X)
N12      FIELD (21,2,X)
SYSSELS  FIELD (26,4,X)
OMSUMOMS FIELD (37,7,X)
OMSKODE  FIELD (44,1,X)
AARGANG  FIELD (49,2,X)
INNBYGG  FIELD (51,6,X)
*****
*   DEFINISJON AV WORK-FELTER                 *
*****
AAR      WORK (2,X)
*****
*   DEFINISJONER AV KOLONNER (SØJLER) MED SELEKSJONER TIL DISSE *
*****
MAIN
      SET   AAR=AARGANG
TAELOP  SGRP 3,(N12 = 61:62),ALL
        SØJLE S1,(REGTYPE = 0,2,3 AND OMSUMOMS > 0)
        SØJLE S2,(OMSUMOMS > 0 OR REGTYPE = 4),SYSSELS
        SØJLE S3,,OMSUMOMS
        SGEND
        SØJLE S8,,INNBYGG
*****
*   DEFINISJONER AV TOTALTEKST OG FORSPALTEN *
*****
      TOTAL TXT='HELE LANDET'
      FORSP FYLKE,TXTFIL=FYLKTXT,TXTKEY=(1,2,X),TXT=(4,24),PRINT=1,
        NEWLINE
      FORSP KOMMNR,TXTFIL=KOMMTXT,TXTKEY=(1,4,X),TXT=(1,24),PRINT=1
*****
*   BEREGNING; REGNER UT OMSETNING PR. INNBYGGER *
*****
      SREGN S7=S6*10/S8

```

OPPGAVE 4
(PROGRAM)
(FORTS)

```
*****
*   UTSKRIVINGS DIREKTIV, TABELLEN SKRIVES UT TIL FIL MED DDNAME TABELL *
*****
TABELL  FILE PRINT,MAXLIN=46,OVERFLOW
*****
*   OVERSKRIFTER TIL TABELLEN *
*****
HDR  1,1,'TABELL 8 BEDRIFTER, SYSSELSETTING OG'
HDR  1,38,'OMSETNING (EKSKL. MOMS), ETTER NÆRINGSOMRÅDE.'
HDR  1,84,'KOMMUNE. 19'
HDR  1,95,AAR
HDR  2,10,'ESTABLISHMENTS, EMPLOYMENT AND SALES'
HDR  2,47,'(EXCL. VAT), BY INDUSTRY DIVISION.'
HDR  2,82,'MUNICIPALITY. 19'
HDR  2,98,AAR
HDR  (5-15), (1-60)
```

61 ENGROS- OG AGENTURHANDEL

KOMMUNE MUNICIPALITY	BEDRIFTER ESTABLISH- MENTS	SYSSEL- SETTING EMPLOY- MENT	OM- SETNING SALES

HDR (5-15), (61-101)

! 1 000 KR !

62 DETALJHANDEL

BEDRIF- TER ESTAB- LISH- MENTS	SYSSEL- SETTING EMPLOY- MENT	OM- SETNING SALES	OMSETNING PR. INN- BYGGER SALES PER CAPITA

! 1 000 KR

```
*****
*   FLYTTING AV SØJLER TIL OUTPUT (MED TEST FOR PRIKKING) *
*****
```

```
MOVE (25,8,E-),S1, ZZZ ZZZ
MOVE (35,9,E-),S2,Z ZZZ ZZZ
IF (S1 = 1,2)
MOVE (46,12,X), ' : '
ELSE
MOVE (46,12,E-),S3, ZZZ ZZZ ZZZ
ENDIF
MOVE (58,8,E-)*1,S4, ZZZ ZZZ
MOVE (66,9,E-)*1,S5,Z ZZZ ZZZ
IF (S4 = 1,2)
MOVE (78,12,X), ' : '
MOVE (91,10,X), ' : '
ELSE
MOVE (78,12,E-),S6, ZZZ ZZZ ZZZ
MOVE (91,10,E-),S7, ZZZ ZZ9,9
ENDIF
```



```

          START TYPE=P, NULDIV=(0,0)
*****
*   FILBESKRIVELSE AV INPUTFILEN   *
*****
AARGANG  FIELD (1,4,X)                *   ÅR
FYLKE    FIELD (5,2,X)                *   FYLKESNR
KOMMNR   FIELD (5,4,X)                *   KOMMUNENR
BEFOLKN  FIELD (9,6,X)                *   INNBYGGERE I ALT
MENNTOT  FIELD (15,6,X)               *   MENN I ALT
KVINTOT  FIELD (21,6,X)               *   KVINNER I ALT
MENNO    FIELD (27,6,X)               *   GUTTER 0 ÅR
MENN     FIELD (33,6,X)*99            *   MENN 1 - 99+ ÅR
KVIN0    FIELD (627,6,X)              *   JENTER 0 ÅR
KVINNER  FIELD (633,6,X)*99          *   KVINNER 1 - 99+ ÅR
AAR      WORK  (4,X)
MAIN     SET   AAR=AARGANG
*****
*   DEFINERER KOLONNER (SØJLER)    *
*****
          SØJLE S1:S99,,MENN(1)        *   MENN
          SØJLE S100,,MENNO             *   FØDTE GUTTER
          SØJLE S101:S199,,KVINNER(1)  *   KVINNER
          SØJLE S200,,KVIN0             *   FØDTE JENTER
          SØJLE S205,,BEFOLKN           *   INNBYGGERE
*****
          FORSP FYLKE, TXTFIL=FYLKTX, TXTKEY=(1,2,X), TXT=(1,25),
          PRINT=1
*****
*   BEREGNINGER                     *
*****
          SREGN S201=S1:S15+S100+S101:S115+S200 *   1-15 ÅR
          SREGN S202=S16:S66+S116:S166         *   16-66 ÅR
          SREGN S203=S67:S79+S167:S179         *   67-79 ÅR
          SREGN S204=S80:S99+S180:S199         *   80+   ÅR
          SREGN S206=S16:S19+S116:S119         *   16-19 ÅR
          SREGN S207=S20:S24+S120:S124         *   20-24 ÅR
          SREGN S208=S25:S49+S125:S149         *   25-49 ÅR
          SREGN S209=S50:S66+S150:S166         *   50-66 ÅR
          SREGN S210=S67:S74+S167:S174         *   67-74 ÅR

```

```
*****
TABELLA FILE PRINT,MAXLIN=46,OVERFLOW
*****
*      TABELLOVERSKRIFTER TABELL A      *
```

```
*****
HDR      (1-8), (1-64)
TABELL INNB A.      FOLKEMENGDE ETTER ALDERSGRUPPER. ABSOLUTE TALL.
                    FYLKE. PR. 1.1.XXXX.
```

	0-15	16-66	67-79	80 ÅR	INNB.
FYLKE	ÅR	ÅR	ÅR	OG	I
				OVER	ALT

```
HDR      2,35,AAR
```

```
*****
*      FLYTTING AV SØJLER TIL OUTPUT      *
*****
MOVE      (20,8,Z-)*5,S201
```

```
*****
TABELLB FILE PRINT,MAXLIN=46,OVERFLOW
*****
*      TABELLOVERSKRIFTER TABELL B      *
```

```
*****
HDR      (1-8), (1-64)
TABELL INNB B.      FOLKEMENGDE ETTER ALDERSGRUPPER. ABSOLUTE TALL.
                    FYLKE. PR. 1.1.XXXX.
```

	16-19	20-24	25-49	50-66	67-74
FYLKE	ÅR	ÅR	ÅR	ÅR	ÅR

```
HDR      2,35,AAR
```

```
*****
*      FLYTTING AV SØJLER TIL OUTPUT      *
*****
MOVE      (20,8,Z-)*5,S206
```

A)

```

          START TYPE=P,NULDIV=(0,0)
*****
*   FILBESKRIVELSE AV INPUTFILEN   *
*****
AARGANG  FIELD (1,4,X)                *   ÅR
FYLKE    FIELD (5,2,X)                *   FYLKESNR
KOMMNR   FIELD (5,4,X)                *   KOMMUNENR
BEFOLKN  FIELD (9,6,X)                *   INNBYGGERE I  ALT
MENNTOT  FIELD (15,6,X)               *   MENN I ALT
KVINTOT  FIELD (21,6,X)               *   KVINNER I ALT
MENNO    FIELD (27,6,X)               *   GUTTER 0 ÅR
MENN     FIELD (33,6,X)*99            *   MENN 1 - 99+ ÅR
KVIN0    FIELD (627,6,X)              *   JENTER 0 ÅR
KVINNER  FIELD (633,6,X)*99          *   KVINNER 1 - 99+ ÅR
AAR      WORK  (4,X)
MAIN     SET   AAR=AARGANG
*****
*   DEFINERER KOLONNER (SØJLER)     *
*****
          SØJLE S1,,BEFOLKN
          SØJLE S2,,MENNTOT
          SØJLE S3,,KVINTOT
*****
          FORSP FYLKE
*****
TABELL  FILE  LRECL=27,BLKSIZE=567
*****
*   FLYTTING AV SØJLER TIL OUTPUT   *
*****
          MOVE  (1,4,X),AAR
          MOVE  (5,2,X),FYLKE
          MOVE  (7,7,X)*3,S1

```

B)

```

          START TYPE=P,NULDIV=(0,0)
*****
*   FILBESKRIVELSE AV INPUTFILEN   *
*****
AARGANG  FIELD (1,4,X)                *   ÅR
FYLKE    FIELD (5,2,X)                *   FYLKESNR
KOMMNR   FIELD (5,4,X)                *   KOMMUNENR
BEFOLKN  FIELD (9,6,X)                *   INNBYGGERE I  ALT
MENNTOT  FIELD (15,6,X)               *   MENN I ALT
KVINTOT  FIELD (21,6,X)               *   KVINNER I ALT
MENNO    FIELD (27,6,X)               *   GUTTER 0 ÅR
MENN     FIELD (33,6,X)*99            *   MENN 1 - 99+ ÅR
KVINO    FIELD (627,6,X)              *   JENTER 0 ÅR
KVINNER  FIELD (633,6,X)*99          *   KVINNER 1 - 99+ ÅR
AAR      WORK  (4,X)
MAIN     SET   AAR=AARGANG
*****
*   DEFINERER KOLONNER (SØJLER)    *
*****
          SØJLE S1,,BEFOLKN
          SØJLE S2,,MENNTOT
          SØJLE S3,,KVINTOT
*****
          FORSP FYLKE
*****
TABELL  FILE  LRECL=28,BLKSIZE=588,SUM
*****
*   FLYTTING AV SØJLER TIL OUTPUT  *
*****
          MOVE  (1,4,X),AAR
          IF    (TALLY0 = 0)
          MOVE  (5,2,X),FYLKE
          ELSE
          MOVE  (5,2,X),'  '
          ENDIF
          MOVE  (7,1,X),TALLY0
          MOVE  (8,7,X)*3,S1

```

```

*****
* STARTDIREKTIV *
*****
      START TYPE=P
*****
* FILBESKRIVELSE AV VAREHANDELSFILEN (A512A5A4) *
*****
REGTYPE  FIELD  (8,1,X)
KOMMNR   FIELD  (17,4,X)
FYLKE    FIELD  (17,2,X)
N12      FIELD  (21,2,X)
N3       FIELD  (21,3,X)
N4       FIELD  (21,4,X)
SYSSELS  FIELD  (26,4,X)
OMSUMOMS FIELD  (37,7,X)
AARGANG  FIELD  (49,2,X)
*****
* DEFINERING AV WORK-FELTER *
*****
FYLKNAVN WORK  (20,X), SPACES
AAR        WORK  (2,X)
*****
* FLYTTER ÅRSTALL TIL ET WORK-FELT *
*****
MAIN      SET    AAR=AARGANG
*****
* DEFINISJONER AV LINJER MED SELEKSJONER TIL DISSE *
*****
      RÆKKE R1:R2, (N12 = 61:62)
      RÆKKE R3:R14, (N3  = 611:612:613:614:621:622:623:
                        624:625:626:627:629)
      RÆKKE R15:R34, (N4 = 6111:6112:6113:6119:
                        6121:6122:6123:6131:
                        6132:6141:6142:6143:
                        6149:6222:6231:6232:
                        6241:6251:6271:6272)
      RÆKKE R35, (N3 = 611-613)
*****
* DEFINISJONER AV KOLONNER MED SELEKSJONER TIL DISSE *
*****
      SØJLE S1, (REGTYPE = 0,2,3 AND OMSUMOMS > 0)
      SØJLE S2, (OMSUMOMS > 0 OR REGTYPE = 4), SYSSELS
      SØJLE S3, , OMSUMOMS
*****
* DEFINISJONER AV TABELLER OG FORSPALTEN *
*****
      TABEL FYLKE, WORK=FYLKNAVN, TXTFIL=FYLKTX,
      TXTKEY=(1,2,X), TXT=(4,20)
      FORSP TXTFIL=FORSPTXT, TXT=(7,59), ASA=5,
      RAKNR=2, PRINT=1

```

**OPPGAVE 7
(PROGRAM)
(FORTS)**

```

*****
*   UTSKRIVINGS DIREKTIV, TABELLEN SKRIVES UT TIL FIL   *
*****
TABELL  FILE  PRINT,MAXLIN=80,OVERFLOW
*****
*   OVERSKRIFER TIL TABELLEN                           *
*****
HDR      1,1,'
HDR      4,1,'Tabell 7 (Forts.). Bedrifter, sysselsetting og'
HDR      4,48,'omsetning (ekskl. moms), etter næringsgruppe.'
HDR      4,94,'Fylke.'
HDR      5,20,'19'
HDR      5,22,AAR
HDR      5,27,'Establishments, employment and sales'
HDR      5,64,'(excl. VAT), by industry group.'
HDR      6,20,'County. 19'
HDR      6,30,AAR
HDR      8,1,'
HDR      8,5,'
HDR      8,54,'
HDR      10,1,'Fylke og næringsgruppe'
HDR      11,1,'County and industry group'
HDR      10,58,'Bedrifter'
HDR      10,72,'Sysselsetting'
HDR      10,91,'Omsetning'
HDR      11,55,'Establishments'
HDR      11,74,'Employment'
HDR      11,93,'Sales'
HDR      13,1,'
HDR      13,5,'
HDR      13,54,'
HDR      15,92,'1 000 kr'
HDR      18,1,FYLKNAVN
*****
*   FLYTTING AV SØJLER TIL OUTPUT (MED TEST FOR PRIKKING) *
*****
MOVE     (61,5,E-),S1,Z ZZZ
MOVE     (69,13,E-),S2,Z ZZZ ZZZ ZZZ
IF       (S1 = 1,2)
MOVE     (84,15,X), '
ELSE
MOVE     (84,15,E-),S3,ZZZ ZZZ ZZZ ZZZ
ENDIF

```

//FORSPTXT DD *

T 0
E01 - 61 Engros- og agenturhandel .....
T 0 611-
E35 613 Engroshandel .....
E03 0 611 Engroshandel med konsumvarer .....
E15 6111 Engr.h med nærings- og nytelsesmidler .....
E16 6112 Engr.h med beklednings- og tekstilvarer .....
E17 6113 Engr.h med møbler og innbo .....
E18 6119 Engr.h med konsumvarer ellers .....
E04 0 612 Engroshandel med produksjonsmidler .....
E19 6121 Engr.h med råvarer .....
E20 6122 Engr.h med jernvarer og bygningsartikler .....
E21 6123 Engr.h med maskiner og utstyr .....
E05 0 613 Engr.h. med motorkjøretøyer, brensel og drivstoff ...
E22 6131 Engr.h med motorkjøretøyer .....
E23 6132 Engr.h med brensel og drivstoff .....
E06 0 614 Agenturhandel .....
E24 6141 Agenturh. med nærings- og nytelsesmidler .....
E25 6142 Agenturh. med beklednings- og tekstilvarer .....
E26 6143 Agenturh. med konsumvarer ellers .....
E27 6149 Agenturh. ellers .....
T -
E02 - 62 Detaljhandel .....
E07 0 621 Varehushandel .....
E08 0 622 Detaljhandel med nærings- og nytelsesmidler .....
E28 6222 Det.h. med dagligvarer .....
E09 0 623 Detaljhandel med beklednings- og tekstilvarer .....
E29 6231 Det.h. med skotøy .....
E30 6232 Det.h. med dame-, herre-, og barnekonfeksjon .....
E10 0 624 Detaljhandel med møbler og innbo .....
E31 6241 Det.h. med møbler og tepper .....
T 0 625 Detaljhandel med jernvarer, kjøkkenutstyr, glass,
E11 steintøy, fargevarer og sportsutstyr .....
T 6251 Det.h. med jernvarer, kjøkkenutstyr, glass og
E32 steintøy .....
T 0 626 Detaljhandel med ur, optiske artikler, musikkinstru-
E12 menter, gull- og sølvvarer og film- og fotoartikler .
E13 0 627 Detaljhandel med motorkjøretøyer og bensin .....
E33 6271 Det.h. med motorkjøretøyer, deler og rekvisita ....
E34 6272 Det.h. med bensin og smøreoljer .....
E14 0 629 Detaljhandel ellers .....

System-abends:

- S001** Feil i konkatenering av filer.
1. 2 filer med forskjellige recordlengde er forsøkt konkatenerert. Filene skal ha samme recordlengde.
  2. 2 filer med forskjellig blokkstørrelse der den filen med minst blokkstørrelse er lest først er forsøkt konkatenerert. Dette går ikke, den filen som har minst blokkstørrelse skal ikke leses først. Bytt om rekkefølgen på filene.
  3. Input-datasettet er tomt. Sjekk om det er riktig datasett. Kan være lagd to ganger. Det riktige vil da ikke være katalogisert (NOT CATLG 2).
  4. Du har brukt DOPAGE i TAB1A og i tillegg har du enten 512 søjler og TYPE=P eller 1024 søjler og TYPE=B. DOPAGE er ikke lov i TAB1A, bruk TAB1B isteden.
- S013**
1. Du har prøvd å lage en fil (i JCL) der blokkstørrelsen ikke er et multiplikat av recordlengden. Det må den være (gjelder filer med fast recordlengde (F,FB,FBA)).
  2. Du har prøvd å lese et member som ikke eksisterer. Sjekk membernavn på tekstdatasettene dine.
- S0C1**
1. Hvis du har mer enn 9 TABEL-kriterier i programmet ditt vil du få denne feilkoden.
  2. Programmet vil stoppe hvis det blir gjort forsøk på å regne med ikke-numeriske felt. I TAB1 får du feilkode S0C1, i TAB1A, TAB1B og TAB2 får du feilkode U0107 (se denne). Du får ikke ut noen kjøreløgg fra Tab, men du får ut tabellen så langt den kom før ABEND. Lag en test i forbehandlingen av dataene som tester på hva som står i feltet som forårsaker ABEND og gjør det om til et numerisk felt.
- S0C4**
1. Feil recordlengde på en fil som kopieres inn som en del av programmet. Filebeskrivelsen av input-filen kan ligge på en egen fil. Denne filen skal ha samme recordlengde som den filen programmet ditt ligger på har. Feilen kan oppstå når du bruker COPY-instruksjonen.
  2. Hvis du bruker for mange LIN-instruksjoner kan denne feilen oppstå (grensen er et sted mellom 20 og 32).
  3. Du har prøvd å lese etter recordens slutt i en FYLD-fil. Sjekk riktig recordlengde og at data du skal fylle opp ligger innenfor maks. recordlengde.
- S80A** For liten region spesifisert.
REGION=1024K eller REGION=2048K settes i EXEC-kortet (EXEC TAB1A,REGION=1024K).
- SA03** Ingen optelling foretatt.
1. Hvis STOP er med og ikke TAEI, vil det ikke skje noen optelling. Derfor fjern STOP.
  2. Hvis ingen records selekteres, dvs. det ikke blir noen data å lage tabell av vil du få denne meldingen. Sjekk at logikken i SELECT er riktig.

User-abends:

- U0000** Som regel betyr denne at det er en systemfeil, og den har en egen abend-kode (F. eks. S0C1, SA03). Sjekk disse!
- U0004-
U4092** Hvis du bruker DOPAGE i TAB1A vil du få varierende feilkoder alt etter hvor mange søjler du har i programmet. Bruker du TYPE=B vil feilkoden være 4 ganger antall søjler i programmet ditt. Med TYPE=P vil feilkoden være 8 ganger antall søjler. Ikke spør meg hvorfor!! Bruk TAB1B hvis du må bruke DOPAGE.
- U0100** DD-statement mangler. Du har angitt et DD-navn i programmet som ikke står i JCL-en din. Det aktuelle DD-statementet står etter: DD-statement missing. Sjekk JCL!
- U0104** Tekstdatasettet ditt er tomt. Sjekk tekstdatasettene.
- U0106** Hvis summen av TABEL -og FORSP-kriterier er mer enn 13 vil du få denne feil-koden.
- U0107**
1. Forsøk på å utføre regneoperasjoner med ikke-numeriske felt. Lag en test i forbehandlingen av dataene som tester på hva som står i feltet som forårsaker ABEND og gjør det om til et numerisk felt.
  2. Hvis du har prøvd å regne med et felt som ligger utenfor recorden (f.eks prøve å regne med et felt som starter i posisjon 33, mens inputfilens recordlengde er 24), vil denne meldingen dukke opp. Sjekk at filebeskrivelsen stemmer overens med inputfilen og/eller at du har riktig inputfile i JCL-en din.
  3. Du har angitt en indeks som ikke er numerisk. Sjekk hvilke felt som brukes som indekser og sørg for at de alltid er numeriske.
  4. Hvis du har prøvd å hoppe (HOP) fra beregningsfasen (SREGN) til forbehandlings- eller opptellingsfasen vil programmet gå til hel.... HOP kan bare brukes innen forbehandlingen eller i beregningsfasen.
  5. Du har prøvd å flytte ut et felt som ikke er numerisk med en MOVE-instruksjon som krever numeriske felt. Dvs. MOVE med type lik Z, Z-, ZB, E, E-, eller EB (eks; MOVE (7,4,Z-),FELT). Sjekk hvilke verdier feltet du flytter ut har og sørg for at de alltid er numeriske.
  6. Hvis du prøver å flytte en ikke-numerisk verdi til et pakket felt, vil programmet bli avbrutt med kode U0107.
  7. Hvis du prøver å regne med felt fra input-filen i SETUP går det galt. I SETUP er ikke input-filen tilgjengelig, da hele poenget med SETUP er å utføre instruksjoner før vi begynner å lese input-filen. Derfor dropp instruksjoner som bruker felt fra input-filen i SETUP!

User-abends (forts):

- U0108** Et aggregert tall er blitt større enn grensen for binære tall ($2^{31} - 1$ el. ca $2.1 \cdot 10^9$). Hvis du får større tall enn dette, kan du ikke bruke TYPE=B (oppgis i START-instruksjonen). Bruk TYPE=P isteden.
- U0109**
1. Tallet du prøver å telle opp er for stort for binær opptelling (TYPE=B). Prøv TYPE=P isteden. Se U0108.
  2. Divisjonen 0/0 eller N/0 (N er et heltall) er forsøkt utført og lagt ut i et binært felt. Verdier som skal legges ut i binære felt må være tall. Se U0111
- U0110**
1. Du har prøvd å flytte et tall til et pakket felt som ikke har vært stort nok til tallet. Øk feltets lengde. Eksempel: Et pakket felt som er definert 3 posisjoner (3,P) kan inneholde tall fra -99999 til +99999. Prøver du å flytte større tall til feltet vil du få U0110. Da må du øke feltets lengde til 4 (4,P).
  2. Tallet du prøver å telle opp er for stort også for opptelling med pakket desimal (TYPE=P, se U0108 & U0109). Tab kan dessverre ikke regne med tall som er større enn 10^{15} .
- U0111** Divisjonen 0/0 eller N/0 (N er et heltall) er blitt gjort i forbehandlingen. Du bør teste om nevneren er lik 0, og i så fall gi en verdi til kvotienten (resultatet av divisjonen), istedenfor å utføre divisjonen når nevneren er lik 0.
- U0117** Invalid index. Du har prøvd å referere til en index som ligger utenfor den array'en du har definert. Sjekk tellere til array-indexene dine.
- U0125** Divisjon med 0 i SREGN. Sett NULDIV-parameteren i START-instruksjonen (se denne).
- U0173** Koden til en betingelse tar mer enn 4K. Grensen går på 4K. Prøv å forenkle betingelsen.
- U0900**
1. Du har prøvd å kjøre TAB1 på en file som ikke er sortert på forspaltekriteriene (Dette er et krav for å kjøre program med TAB1). Kjører programmet med TAB1A istedenfor TAB1.
  2. Du har brukt ABEND-instruksjonen og den har slått til. Sjekk kjøreloggen og programmet ditt.

User-abends (forts):

- U0901**
1. Feil i sortworkområde. Til TAB2 skal det hete SRT1WK01.
  2. For liten region spesifisert. REGION=1024K eller REGION=2048K settes i EXEC-kortet (EXEC TAB2,REGION=1024K).
  3. Driftstekniske problemer. Feilen vil bli rettet av driftskontoret.
  4. Programmet går ikke når du bruker TAB2's JCL-prosedyre. Det kan hende at det går hvis du ikke bruker denne, men kaller opp TAB2-programmet uten JCL-prosedyren. Da går det kanskje bra (jeg aner ikke hvorfor, JCL-en vil bli den samme i begge tilfeller!).
- U0903** Flere records i en FYLD-tabell enn du har oppgitt som max. Øk MAX= i FYLD-instruksjonen.
- U0904** Ikke plass til FYLD-fil(ene). Grensen er 500K. Prøv å redusere dataene i FYLD-filene.
- U0906**
1. Mer enn 10 feil i txt-datasett. Som oftest er det koder som ikke finnes i txt-datasettet. Disse kodene og hvilket txt-datasett det gjelder vil være angitt. Vi kan enten rette txt-datasettet eller input-filen, eller vi kan øke antall tillatte txt-feil (dette gjøres i START-instruksjonen).
  2. For mange linjer i txt-datasettet med samme kode. Hvis det er mer enn 1 linje med tekst pr. kode, må du ha med NEWLINE i FORSP-direktivet ditt.
- U0999**
1. Loaded program ikke kompatibelt med prosessor. Hvis du har prøvd å kjøre TAB1 og får denne meldingen, kan du prøve å kjøre om igjen med TAB1A. Feilen skyldes at du har brukt enten TABEL eller PRCT eller at du har brukt et work-felt som forspaltdirektiv. Det får du ikke lov til i TAB1.
  2. Selkort (SELKRIT) har ugyldig verdi eller ikke verdi i det hele tatt. Sjekk SELKRIT.
  3. Feil bruk av HOP-instruksjonen. Hvis du har prøvd å bruke HOP i utskriftsfasen vil det skjære seg. Du kan ikke bruke HOP der.
  4. Du har gitt en ugyldig parameterverdi til en subrutine som du kaller opp. Sjekk disse!
  5. Gal bruk av LIN-instruksjonen. Du har ikke lov til å ha en LIN-instruksjon før første MOVE-instruksjon. Fjern den første LIN.
  6. GETPST i TAB1A. Beklager, men det går nok ikke. Prøv TAB1B isteden!

NB! Listen er absolutt ikke fullstendig. Jeg tar gjerne imot meldinger om nye koder, og andre feiltyper til de feilkodene som er i denne listen.

Kristian Lønø

Det første du må gjøre er å opprette en fil til tabellene dine. Dette kan gjerne være et partisjonert datasett (PDS), dvs. at filen har medlemmer. Vi lager et PDS ved først å gå inn i punkt 3.2 fra hovedmenyen. Der velges OPTION A (allokering av datasett). Dessuten må du oppgi navnet på filen du skal lage. Dette er vist her:

```

----- DATA SET UTILITY -----
OPTION ===> A

A - Allocate new data set          C - Catalog data set
R - Rename entire data set        U - Uncatalog data set
D - Delete entire data set        S - Data set information (short)
blank - Data set information

ISPF LIBRARY:
PROJECT ===>
GROUP   ===>
TYPE    ===>

OTHER PARTITIONED OR SEQUENTIAL DATA SET:
DATA SET NAME ===> 'TK414.S8019.KRL.TABELLER'
VOLUME SERIAL ===>          (If not cataloged, required for option "C")

DATA SET PASSWORD ===>          (If password protected)
    
```

Vi skal lage en fil som heter TK414.S8019.KRL.TABELLER. Husk at filnavnet skal stå i fnutter (''). Etter å ha skrevet inn de nødvendige opplysninger i dette skjermbildet trykker du [Enter]. Da vil du få opp et skjermbilde som, når du har tastet inn alle nødvendige opplysninger, skal se slik ut:

```

----- ALLOCATE NEW DATA SET -----
COMMAND ===>

DATA SET NAME: TK414.S8019.KRL.TABELLER

VOLUME SERIAL      ===> SSB904          (Blank for authorized default volume) *
GENERIC UNIT       ===>                (Generic group name or unit address) *
SPACE UNITS        ===> BLOCK          (BLKS, TRKS, or CYLS)
PRIMARY QUANTITY   ===> 200           (In above units)
SECONDARY QUANTITY ===> 50            (In above units)
DIRECTORY BLOCKS   ===> 10           (Zero for sequential data set)
RECORD FORMAT      ===> FBA
RECORD LENGTH      ===> 130
BLOCK SIZE         ===> 23140
EXPIRATION DATE    ===>                (National format or blank)

( * Only one of these fields may be specified)
    
```

NB! Legg merke til at recordlengden er satt til 130. Dette gjør vi for å slippe problemer med laserskriveren (RMT15).

Vi har angitt 10 Directory Blocks, dette gjør at datasettet blir partisjonert. Hvis du ikke vil ha et PDS, skriver du 0 i dette feltet. Trykk [Enter] når skjermbildet er riktig utfylt. Du vil nå få en melding om at datasettet er allokert (i øvre høyre hjørne).

Neste steg blir å endre i JCL-en til programmet slik at tabellen styres til filen vi har laget istedenfor til kjørerapporten (SYSOUT).

La oss se på hvordan JCL-en må endres for å styre tabellen i Oppgave 7 ut på filen vår. Under viser vi JCL der tabellen styres til kjørerapporten:

```
//O414KRLW JOB (8019),'Tabell til Sysout',MSGCLASS=X,  
//          CLASS=A,MSGLEVEL=(0,0)  
//OPPG7     EXEC TAB2  
//INPUT     DD  DSN=TAB.DIV(DATAFIL1),DISP=OLD  
//TABELL    DD  SYSOUT=*  
//SYSIN     DD  *
```

Det er ikke store endringer som må gjøres:

```
//O414KRLW JOB (8019),'Tabell til fil',MSGCLASS=X,  
//          CLASS=A,MSGLEVEL=(0,0)  
//OPPG7     EXEC TAB2  
//INPUT     DD  DSN=TAB.DIV(DATAFIL1),DISP=OLD  
//TABELL    DD  DSN=TK414.S8019.KRL.TABELLER(TABELL7),DISP=OLD  
//SYSIN     DD  *
```

Legg merke til at vi har oppgitt et member i tillegg til datasettnavnet. Det må vi gjøre siden vi lagde et PDS. Fordelen med det er at du nå kan lage andre tabeller som legges ut på samme datasett, du gir dem bare andre medlemnavn. Da slipper du å lage filer i et sett.

NB! Det er viktig at FILE-instruksjonen din har med både LRECL=130 og BLKSIZE=23140 når du bruker recordlengde på 130, slik som under her.

```
TABELL    FILE  PRINT,OVERFLOW,MAXLIN=90,LRECL=130,BLKSIZE=23140
```

Glemmer du dette vil filen din få endret recordlengden til 133 og blokkstørrelsen til 1995. Ikke nok med det, men hvis du hadde noen medlemmer på datasettet fra før vil det ikke lenger være mulig å lese disse. Vær oppmerksom på det! Hvis du allikevel skulle komme til å glemme deg bort, kan du rette opp feilen ved å oppgi den riktige recordlengde og blokkstørrelse og kjøre programmet på nytt. Da vil du igjen kunne lese de medlemmer som ikke var leselige etter glippen.

Når du har kjørt programmet og lagt tabellen ut på et member i PDS-et ditt, kan du lese og editere på den ferdige tabellen hvis det skulle være nødvendig. F.eks. kan du legge inn koder til laserskriveren (RMT15). Når all redigering av tabellen og laserkoder er lagt inn, gjenstår det bare å få skrevet ut tabellen. Det gjør du ved å velge punkt 3.6 fra hovedmenyen. Ferdig utfylt bør skjermbildet du får se slik ut (det som står med uthevet skrift må du skrive inn):

```
----- HARDCOPY UTILITY ----- MEMBER TABELL7 SAVED
OPTION  ===> PK

      PK - Print/punch and keep data set
      PD - Print/punch and delete data set

DATA SET NAME ===> 'TK414.S8019.KRL.TABELLER(TABELL7)'
VOLUME SERIAL  ===>                               (If not cataloged)
DATA SET PASSWORD ===>                             (If password protected PDS)

SYSOUT CLASS   ===> A
LOCAL PRINTER ID ===>

JOB STATEMENT INFORMATION: (If not to local printer, verify before proceeding)
===> //O414KRLW JOB (8019),'Til laser (RMT15)',MSGCLASS=X,
===> //          CLASS=A,MSGLEVEL=(0,0)
===> /*JOBPARM LINECT=0
===> /*ROUTE PRINT N331.RMT15
```

Etter å ha trykket [Enter] vil skjermbildet se slik ut:

```
----- HARDCOPY UTILITY ----- JCL GENERATED
OPTION  ===> PK

      PK - Print/punch and keep data set
      PD - Print/punch and delete data set
      CANCEL - Exit without submitting job

Enter END command to submit job.

DATA SET NAME ===> 'TK414.S8019.KRL.TABELLER(TABELL7)'
VOLUME SERIAL  ===>                               (If not cataloged)
DATA SET PASSWORD ===>                             (If password protected PDS)

SYSOUT CLASS   ===> A

JOB STATEMENT INFORMATION:
//O414KRLW JOB (8019),'Til laser (RMT15)',MSGCLASS=X,
//          CLASS=A,MSGLEVEL=(0,0)
/*JOBPARM LINECT=0
/*ROUTE PRINT N331.RMT15
```

Du kan nå enten skrive inn et nytt filnavn for å få skrevet ut en tabell til, eller du kan trykke [PF3]. Dette vil sende tabellene(e) dine til skriveren.

Dette bør medføre at du vil få dine vakre tabeller pent skrevet ut på laserskriveren. Lykke til!

Hvis man skal lage store tabeller i TAB, er det nødvendig å ha forståelse for hvordan opptellingen i TAB foregår. Med store tabeller forstås i denne sammenheng tabeller med mer enn 100 000 tabellceller (søyler x linjer) hvis TYPE = B, 50 000 tabellceller hvis TYPE = C.

I opptellingsfasen bruker TAB et areal på 600K, $600 * 1\ 024$ bytes.

For hver linje i tabellen inneholder arealet et pekerelement og selve linjen.

Pekerelementet består av to felt på hver 4 bytes.

1. felt 1 er en peker (adresse) til linjen.
2. felt 2 er en teller, funksjonen vil bli gjort rede for senere.

Linjen består av:

1. Identifikasjonen, som består av samtlige felter som er nevnt i TABELL- og FORSP-instruksjonene.
Lengden av identifikasjonen er summen av disse feltenes lengde, rundet opp til nærmeste multipla av 4.
2. Søylene, antall søyler bestemmes av det høyeste søylenummeret som brukes i tabellen.
Hver søyle er enten 4 bytes (TYPE=B) eller 8 bytes (TYPE=P).

Antallet linjer, kan så beregnes som

$$600 * 1\ 024 / (8+a+(b*c)),$$

der

- a er lengden av forspaltefeltene rundet opp til multipla av 4
- b er største søylenummer og
- c er 4 for TYPE=B og 8 for TYPE=P.

Dette antallet underskrives i forbindelse med kjørererapporten som MAX ANTALL LINJER I STORAGE.

OPPTELLINGSFASEN

Under selve opptellingen i TAB skjer lokaliseringen av den linje som skal telles i forbindelse med TAEI, for TAB2 ved hver REKKE hvis betingelsene er oppfylt.

Først testes om det allerede er dannet (finnes) en linje med samme identifikasjon som den linjen det skal telles i. Er dette tilfellet brukes denne linjen.

Hvis det ikke finnes noen linje, dannes en ny linje i tabellen, dvs. det opprettes et nytt pekerelement og identifikasjon settes på linjen og søylene nullstilles. Deretter brukes denne linjen.

Slik fortsetter prosessen så lenge det er ledige plasser i tabellen.

Hvis det ikke er mer plass i tabellen når en ny linje skal dannes, begynner programmet å bruke eksternt lager (disk), gjennom å overføre linjer til sort (datasett som programmet bruker under eksekveringen).

For å bestemme hvilke linjer som skal overføres til sort, brukes 2. felt i pekerelementet.

Fra det tidspunkt hvor tabellen er mer enn 75% fylt opp, brukes dette feltet som en teller, idet det telles for hver gang linjen velges for opptelling.

Når tabellen er full, overføres først alle linjer som ikke har vært referert, dvs. hvis teller er < 1 .

Hvis ikke dette frir minst $1/8$ av linjene, fortsettes det med linjer der teller er < 2 .

Deretter fortsettes det på samme måte med grensene 4, 8, 16, 32 osv. inntil minst $1/8$ av linjene er frigitt.

Deretter nullstilles telleren for alle linjene som er igjen i tabellen, og opptellingen fortsetter som beskrevet ovenfor, herunder regelen om opptelling hvis tabellen er fylt med mer enn 75%.

Blir tabellen full igjen, gjennomføres igjen overføring til sort, og så fremdeles, inntil hele inputfilen er behandlet.

Har sort vært brukt under opptelling overføres de linjer som fortsatt er i tabellen til sort på slutten av opptellingen.

En konsekvens av denne teknikken er at det på sortdatasettet kan finnes mange linjer med samme identifikasjon, skrevet ut under hver sin "opprydding" av tabellen.

I verste fall kan antallet linjer på sortdatasettet bli like stort som antallet records i inputdatasettet, og mange ganger større enn antallet linjer i tabellen.

KONSEKVENSER AV OPPTELLINGSTEKNIKKEN

Den vesentligste konsekvensen av den valgte opptellingsteknikken er at det er en sannhet med modifikasjoner når det påstås at TAB ikke krever at inputfilen er sortert, selv om dette er sant for de fleste TAB-kjøringer.

For å belyse konsekvensene, skal vi her se på et par konkrete eksempler.

Eks. 1.

Input 300 000 records
Forspalte med 30 000 elementærlinjer,
max. 5 000 linjer i storage

I dette eksemplet vil opptellingsalgoritmen fungere, idet de 4 000 aktive linjene reelt vil bli i tabellen, mens de siste 26 000 linjene vil bli overført løpende til sort, inkludert mange dobbeltgjengere, men antallet linjer på sortdatasettet vil ikke overskride 64 000 linjer, eller mye mer enn det dobbelte av antallet elementærlinjer, som vil være tilfredsstillende, og mer optimalt enn presortering av inputfilen.

Eks. 2.

Input 300 000 records
Forspalte med 10 000 elementærlinjer.
max 5 000 linjer i storage.

Fordelingen av records mot elementærlinjene er jevn, dvs. at det telles mellom 10 og 60 records i 90% av elementærlinjene.

I dette eksemplet vil det bli problemer fordi tabellen vil bli fort fylt opp (etter litt mer enn 10 000 records), og det vil ikke være noen opplagte kandidater for utskifting. Sjansen for at den linjen som skal telles er i storage, vil når tabellen er nesten full være ca. 50% dvs. for annenhver record dannes en ny elementærlinje, så tabellen blir fort full. Resultatet vil bli at det overføres mellom 200 000 og 300 000 records til sortdatasettet, dvs. ca. 25 ganger antallet elementærlinjer. Er disse linjene enda lengre enn de originale inputrecords blir resultatet en mye større sortering enn hvis input hadde vært presortert.

Det er også her nødvendig å gjøre det klart, at mens en sortering av inputfilen før tabellprogrammet kjøres kan utnytte hele regionen som internt lager, dvs. ca. 800K i praksis, må sortering under TAB bruke et langt mindre internt arbeidslager (ca. 60K), som gjør denne noe langsommere ved store sorteringer.

Eks. 3.

Som eksempel 2, men forspalten er oppbygd av to felt A og B. A har et verdisett på 20 verdier, B et verdisett på 500 verdier, dvs. at produktet av A og B er 10 000 (antallet av elementærlinjer).

Input er sortert på A, men ikke på B.

I dette tilfellet fungerer algoritmen optimalt. For hvert skift i A bygges det opp 500 linjer i tabellen. Etter 7 skift av A overskrides grensen på 7%, hvilket medfører at opptelling i 2. pekerfelt begynner.

Etter at de første 5 000 linjer er dannet og tabellen derfor er fylt opp (11. verdi av A), vil alle de elementene som knytter seg til de første 6 verdiene av A blir overført til sort.

Når tabellen igjen blir full vil elementer som knytter seg til verdien av A som er passert bli overført, og så videre. Resultatet vil bli at sort-datasettet vil bestå av 10 000 linjer, som i det aktuelle eksemplet vil være korrekt sortert.

Dette eksemplet viser betydningen av delvis sortert input.

Nettopp dette viser at sortering, helt eller delvis på et eller flere forspalte-felter, ofte gjør eksekveringen av programmene mer effektiv.

Skal man f.eks. lage en serie av tabeller, hvor en variabel inngår i samtlige forspalter, f.eks. en serie tabeller fordelt på kommunekode sammen med forskjellige andre kriterier, vil sorteringen på denne variabel ofte kunne løse problemene for samtlige tabeller.

Det er i denne forbindelse uten betydning om det inputfilen er sortert på, er det høyeste forspalte-kriterie i alle tabeller.

PARM= 'SIZE=nnnK' .

I situasjoner der antallet linjer i tabellen overskrider antallet linjer som kan være i storage med mindre enn 50%, kan man sette størrelsen av det interne tabellareal opp gjennom parameteren SIZE=nnnK, hvor nnn max kan være 999.

På denne måten kan antallet linjer som kan være i tabellen økes med ca. 65%.

Tabeller med få søyler.

Hvis man har store tabeller med få søyler, kan den måten linjene bygges opp på i tabellarealet få noen temmelig negative konsekvenser.

Hvis man f.eks. har en tabell med 2 binære søyler (i alt 8 bytes), og et identifikasjonsfelt-felt med en lengde på 16 bytes, vil dette bety at det i tabellen brukes 24 (16+8) bytes til id og peker for hver gang den bruker 8 bytes til det egentlige innhold, søylene. Resultatet blir altså at 24/32 eller 2/3 av den interne tabell brukes til å lagre identer og peker, kun en tredjedel til å lagre egentlige tabelldata.

I slike tilfeller, må man hvis det er mulig, starte med å danne en grunntabell, hvor et (evt. flere) forspalte kriterier omdannes til søylekriterier, og siden omforme denne grunntabellen.

Har man f.eks. en forspaltevariabel med 10 mulige verdier, som man istedet legger på søylenivå i eksemplet, således at vi får 20 søyler, endres forholdet mellom identer/pekere og søyler til 24/104 eller ca. 1/4, dvs. 3/4 nå inneholder egentlige tabelldata.

TYPE=.

En annen vesentlig parameter å observere i denne sammenheng er TYPE-parameteren. Er det problemer med plassen, bør TYPE=B alltid brukes, med mindre det kan forventes at verdien av noen tabellceller, inkludert totaler kommer til å overstige 2**31 eller ca. 1,6 milliarder, idet TYPE=B kun bruker 4 bytes pr. søyle, mot 8 bytes pr. søyle for TYPE=P.

Å lage ratetabeller i TAB krever at man behersker TAB ganske godt. Vi skal nå se på hvordan vi lager en tabell for utskrivninger fra sykehus pr. 1000 innbyggere. La oss anta at vi skal lage en tabell som ser ut som denne her (tallene er ikke riktige, men det er ikke poenget nå):

Tabell 1. Utskrivninger fra somatiske sykehus etter alder, kjønn og bostedsfylke. Pr. 1000 innbyggere. 1988

Kjønn og fylke	I alt	Alder						
		0-9	10-19	20-39	40-59	60-69	70-79	80-
BEGGE KJØNN								
HELE LANDET	5,102	3,785	2,225	4,610	4,282	7,179	10,311	13,438
Østfold	5,185	3,188	2,062	4,139	4,607	7,233	12,268	13,976
Akershus	4,551	3,486	1,790	4,462	4,095	6,903	9,619	14,134
Oslo	5,339	3,343	2,029	4,256	3,701	6,751	10,654	17,204
Hedmark	5,486	3,908	2,541	4,942	4,677	7,475	10,055	12,099
Oppland	4,719	2,909	2,159	4,305	4,248	6,975	8,677	9,468
Buskerud	5,285	3,339	2,349	4,993	4,769	7,161	9,816	13,380
Vestfold	4,912	3,507	2,151	4,336	4,282	7,693	9,322	11,990
Telemark	4,936	4,157	2,822	4,441	4,000	6,567	9,476	9,043
Aust-Agder	5,164	3,760	2,189	5,096	4,190	6,955	10,060	13,607
Vest-Agder	5,235	3,588	2,316	4,961	5,160	7,313	10,116	12,291
Rogaland	4,439	3,655	1,947	4,461	3,570	6,276	9,139	12,196
Hordaland	4,775	4,253	2,009	4,092	4,108	6,620	10,224	12,231
Sogn og Fjordane ..	5,798	4,255	2,254	5,053	4,902	8,325	11,728	13,678
Møre og Romsdal ..	5,158	4,630	2,132	4,797	3,783	6,963	10,009	14,437
Sør-Trøndelag	4,734	3,441	2,251	4,484	3,828	6,390	8,992	13,227
Nord-Trøndelag ...	5,809	3,200	2,691	6,041	4,800	8,623	10,269	14,697
Nordland	6,169	5,480	3,040	5,375	5,349	8,382	12,737	12,779
Troms	5,277	3,486	2,392	4,512	4,528	8,584	12,029	16,805
Finmark	6,160	4,149	2,464	6,158	5,739	10,653	13,714	11,236
MENN								
HELE LANDET	4,462	4,265	1,965	2,283	4,183	8,240	12,056	15,991
Østfold	4,797	3,513	1,964	2,474	4,867	7,853	14,349	16,102
Akershus	3,846	3,843	1,528	2,064	3,827	7,820	11,429	19,267
Oslo	4,470	4,020	1,941	1,970	3,712	8,415	12,388	19,272
Hedmark	5,158	4,441	2,339	2,956	4,528	8,756	11,271	15,064
Oppland	3,827	3,174	1,511	1,915	3,600	7,421	8,827	11,218
Buskerud	4,579	3,547	2,127	2,518	4,477	8,176	10,832	17,247
Vestfold	4,333	4,135	1,771	2,269	3,836	8,720	11,387	15,004
Telemark	4,374	4,320	1,892	2,298	3,995	6,885	12,315	11,307
Aust-Agder	4,662	4,175	1,506	2,917	4,171	8,253	11,757	18,732
Vest-Agder	4,649	5,080	1,931	2,164	5,066	9,531	11,182	13,619
Rogaland	3,694	4,312	1,716	1,768	3,577	6,637	11,067	15,654
Hordaland	4,330	4,460	1,985	2,183	4,413	7,918	12,023	14,321
Sogn og Fjordane ..	5,586	5,998	2,146	2,648	4,092	11,445	13,675	18,173
Møre og Romsdal ..	4,796	4,876	2,143	2,726	3,904	8,163	12,540	18,171
Sør-Trøndelag	4,038	3,864	2,273	2,121	3,951	6,629	10,446	14,493
Nord-Trøndelag ...	4,868	3,098	1,989	3,484	4,712	8,607	11,336	15,552
Nordland	5,408	5,913	2,657	2,430	5,151	9,656	15,120	15,601
Troms	4,330	3,927	2,115	1,784	4,129	9,887	14,044	16,791
Finmark	5,362	5,074	2,069	3,232	5,316	11,864	17,085	16,272
KVINNER								
HELE LANDET	5,729	3,281	2,497	7,073	4,383	6,222	9,027	12,122
Østfold	5,561	2,849	2,164	5,890	4,346	6,671	10,781	12,874
Akershus	5,250	3,105	2,064	6,905	4,364	6,025	8,214	11,439
Oslo	6,103	2,632	2,119	6,483	3,690	5,438	9,654	16,500
Hedmark	5,811	3,347	2,752	7,055	4,827	6,272	9,022	10,110
Oppland	5,609	2,630	2,852	6,881	4,902	6,553	8,555	8,305
Buskerud	5,975	3,119	2,578	7,575	5,066	6,235	9,026	11,238
Vestfold	5,468	2,851	2,545	6,494	4,728	6,776	7,857	10,549
Telemark	5,485	3,987	3,798	6,725	4,006	6,277	7,300	7,770
Aust-Agder	5,659	3,320	2,910	7,379	4,211	5,785	8,790	10,770
Vest-Agder	5,809	1,989	2,712	7,967	5,254	5,374	9,310	11,646
Rogaland	5,180	2,978	2,190	7,325	3,563	5,952	7,685	10,448
Hordaland	5,212	4,034	2,034	6,156	3,795	5,471	8,953	11,221
Sogn og Fjordane ..	6,016	2,429	2,368	7,795	5,795	5,288	10,086	10,723
Møre og Romsdal ..	5,520	4,370	2,120	7,099	3,657	5,867	8,067	12,354
Sør-Trøndelag	5,415	3,003	2,228	7,007	3,702	6,176	7,917	12,582
Nord-Trøndelag ...	6,760	3,305	3,443	8,838	4,890	8,638	9,402	14,154
Nordland	6,939	5,024	3,449	8,653	5,557	7,213	10,873	11,197
Troms	6,249	3,025	2,684	7,523	4,962	7,344	10,497	16,813
Finmark	7,007	3,182	2,885	9,456	6,236	9,469	11,191	8,152

Som grunnlag for denne tabellen har vi to filer;

- A. Pasientdatafil
- B. Middelfolkemengdefil

Pasientdatafilen har en record pr. utskrivning fra somatiske sykehus, mens middelfolkemengdefilen har en record pr. kommune * kjønn * alder med antall innbyggere.

Vårt første problem er at datene ligger på 2 filer. TAB kan som kjent ikke ha mer enn én input-fil. Vi får også et problem med at middelfolkemengdefilen ikke har samme aggregeringsnivå som tabellen vi skal lage har. Det trenger vi for å få regnet ut utskrivninger pr. 1000 innbyggere.

Det første problemet vil vi løse ved å hente inn innbyggertallene som en oppslagsfil (FYLD-fil). Da vil vi få pasientdatafilen som inputfil og middelfolkemengdefilen som oppslagsfil.

Problem 2 løser vi ved å lage 2 TAB-program som skal lage en oppslagsfil som er skreddersydd for tabellen vi skal lage. Hvorfor må vi lage 2 program for å få laget en oppslagsfil? Svaret på dette ligger i den ferdige tabellens utseende. Hvis vi ser litt nærmere på den ferdige tabellen, ser vi tabellen kan deles i to tabeller, en med totaltall for begge kjønn, og en med tall fordelt på kjønn. Tabellen bryter med det vanlige hierarkiet til TAB1. Det er kanskje ikke så lett å se med en gang, men faktum er at TAB ikke uten videre lager fylkesfordeling for begge kjønn. For å få til dette må vi bruke TAEL-instruksjonen. Trikset vi bruker er å simulere at 'Begge kjønn' skal ligge på samme nivå som 'Menn' og 'Kvinner' (selv om 'Begge kjønn' egentlig ligger et nivå høyere). Dette gjør det enkelt å få med fylkesfordeling også for 'Begge kjønn'. Vi skal altså bruke TAEL-instruksjonen for å få 'Begge kjønn' ned på samme nivå samme 'Menn' og 'Kvinner'. Som sagt så skaper altså denne lille finessen ved tabellen enkelte problemer (eller skal vi si merarbeid) for oss. I alle fall må vi først lage en oppslagsfil for kjønn * fylke. I denne sørger vi også for å få med sumtall for hele landet for menn og for kvinner. Vi kaller 'Hele landet' fylke 00, og den koden gir vi 'Hele landet' i den første oppslagfilen. Programmet som lager den første oppslagsfilen finner du på neste side.

```

//O414KRLØ JOB (8019), 'Oppslagsfil pr. kjønn * fylke', MSGLEVEL=(2,0),
//          CLASS=A,MSGCLASS=X,NOTIFY=O414KRL,TIME=2
//*****
//* PROGRAM SOM LAGER OPPSLAGSFIL FOR KJØNN * FYLKE.          *
//* HELE LANDET FOR FYLKESKODE 00                             *
//* SKRIVER RESULTATET TIL EN TK-FIL FOR Å SJEKKE TALLENE    *
//*****
//TAB1      EXEC TAB1B
//INPUT     DD DSN=P6216.S0137.G185A1A1.G8800.V00,DISP=OLD
//TABELL    DD DSN=TK414.S0137.KRL.INNB1,DISP=OLD
           START TYPE=P
KOMMNR     FIELD (1,4,X)
FYLKE     FIELD (1,2,X)
KJØNN     FIELD (5,1,X)
ALDER     FIELD (6,3,X)
ANTALL    FIELD (10,7,X) NB! Siste siffer er desimal!!
           SØJLE S1,,ANTALL
           SØJLE S2:S8,(ALDER = 0-9:10-19:20-39:
                               40-59:60-69:70-79:),ANTALL
           FORSP KJØNN,NOSUM
           FORSP FYLKE
TABELL    FILE  LRECL=67,BLKSIZE=6700,SUM
           MOVE  (1,1,X),KJØNN
           MOVE  (2,2,X),FYLKE
           MOVE  (4,8,X)*8,S1
           IF    (TALLY0 = 1)          HELE LANDET SKAL FÅ FYLKE = 00
           MOVE  (2,2,X),'00'
           ENDIF

```

Dette programmet vil gi oss en fil som ser slik ut:

```

1002082118002675710031237200654700004622650020043250134079500506980
1010116759500138920001776350035040000271955001190800008094500028660
1020203306000267460003137050065289000498040001772100009307000030685
1030212960000231340002164150076647500482190002233650015333500056480
: (vi hopper over noen fylker her)
1200038147000048765000623600012896000085555000315700001829500005965
2002127369002544920029843750618558004508005022241300182664501000035
2010120761500132665001703800033321000270270001313150011352500056250
2020205134500250575002999050064044500496115001852700011995500059080
2030241972000220320002123850078662000485060002831850026618000165970
: (vi hopper over noen fylker her)
2200035906500046585000584750011434000072755000322150002451000010185

```

Vi har nå laget en befolkningsfil med kjønn og fylke som kjennemerker. Denne filen har også med totalsummer for hele landet for hvert kjønn. Disse har fått fylkeskode 00. Tallene er med en desimal. Hvert kjønn * fylke har antall personer fordelt etter de aldersgrupper som tabellen vi skal lage har. Med dette programmet har vi funnet innbyggertall for hvert kjønn og alle fylker (+ 'Hele landet') som skal brukes i tabellen vår. Men vi må også finne innbyggertall for sum 'Begge kjønn' for hvert fylke (dette er også en del av den ferdige tabellen vår). Vi tar da utgangspunkt i filen vi nettopp har laget (ingen vits i å bruke den opprinnelige (store) befolkningsfilen når alle data vi trenger ligger på den vi nettopp laget). Programmet blir nesten likt det forrige:

```

//O414KRLØ JOB (8019),'Oppslagsfil for fylke',MSGLEVEL=(2,0),
//          CLASS=A,MSGCLASS=X,NOTIFY=O414KRL
//*****
//* PROGRAM SOM LAGER OPPSLAGSFIL FOR BEGGE KJØNN * FYLKE *
//* HELE LANDET FÅR FYLKESKODE 00, BEGGE KJØNN FÅR KODE 0 *
//* SKRIVER RESULTATET TIL EN TK-FIL FOR Å SJEKKE TALLENE *
//*****
//TAB1X      EXEC TAB1B
//INPUT      DD DSN=TK414.S0137.KRL.INNB1,DISP=OLD
//TABELL     DD DSN=TK414.S0137.KRL.INNB2,DISP=OLD
              START TYPE=P
KJØNN       FIELD (1,1,X)
FYLKE       FIELD (2,2,X)
ANTALL      FIELD (4,8,X)*8
              SØJLE S1:S8,,ANTALL(1)
              FORSP FYLKE
TABELL     FILE LRECL=67,BLKSIZE=6700
              MOVE (1,1,X),'0'      BEGGE KJØNN FÅR KODE 0
              MOVE (2,2,X),FYLKE
              MOVE (4,8,X)*8,S1

```

Etter å ha kjørt dette programmet har vi en fil som ser slik ut:

```

0004209487005220630061080951273258009130655042284550316744001507015
0010237521000271585003480150068361000542225002503950019447000084910
0020408440500518035006136100129333500994155003624800021302500089765
0030454932000451660004288000155309500967250005065500041951500222450
: (vi hopper over noen fylker her)
0200074053500095350001208350024330000158310000637850004280500016150

```

Filen inneholder en record pr. fylke. Tallene er sumtall for 'Begge kjønn', og koden for 'Begge kjønn' er 0. Denne filen inneholder innbyggertall for den første tredelen av tabellen vi skal lage.

Nå gjenstår det bare å lage tabellen. Vi skal bruke de to filene vi har laget som en oppslagsfil. Denne skal vi slå opp i når vi skal regne om de absolutte tallene til å være ratetall pr. 1000 innbyggere. Vår oppslagsfil skal være sortert på kjønn * fylke. Dette fordi kjønn og fylke er de nøklene (kjennemerkene) vi skal bruke i oppslaget (oppslagsfilen må være sortert etter oppslagsnøklene). Dette får vi til ved å konkatenerer (lese sammen) de to filene våre med den vi lagde sist som den første. Programmet kommer på neste side:

```

//O414KRLØ JOB (8019),'Tabell 1',MSGLEVEL=(2,0),
//          CLASS=A,MSGCLASS=X,NOTIFY=O414KRL,TIME=2
//TAB1XX   EXEC TAB1B,TIME=2
//INPUT    DD DSN=P4216.S0137.G184A3A2.G8800.V00,DISP=SHR
//INNB     DD DSN=TK414.S0137.KRL.INNB2,DISP=OLD
//          DD DSN=TK414.S0137.KRL.INNB1,DISP=OLD
//TABELL   DD SYSOUT=*,COPIES=1
//KJØNN    DD *
OBEGGE KJØNN
0
0HELE LANDET
1MENN
1
1HELE LANDET
2KVINNER
2
2HELE LANDET
//FYLKTEXT DD DSN=TAB.DIV(FYLKTEXTS),DISP=SHR
//SYSIN    DD *
          START TYPE=P,NULDIV=(0,0)
FYLKE     FIELD (23,2,X)
KJØNN     FIELD (27,1,X)
ALDER     FIELD (28,3,X)
AAR       FIELD (50,2,X)
INNBYG    GROUP (64)
PERS      WORK (8,X)*8
KJFY      WORK (3,X)
AARGANG   WORK (2,X)
INNB      FYLD KEY=(1,3,X),DATA=(4,64,X),MAX=60
SELECT    INPUT (KJØNN = 1-2 AND FYLKE = 01-20)
          SET    AARGANG=AAR
          TAEL
          SET    KJØNN=0
          TAEL
          STOP
          SØJLE S1
          SØJLE S2:S8,(ALDER = 0-9:10-19:20-39:40-59:60-69:70-79:)
          FORSP KJØNN,TXTFIL=KJØNN,TXTKEY=(1,1,X),TXT=(2,15),
                NEWLINE,PRINT=1,NOSUM
          FORSP FYLKE,TXTFIL=FYLKTEXT,TXTKEY=(1,2,X),TXT=(3,25),PRINT=3
          IF     (TALLY0 = 1)
          SET    FYLKE=0
          ENDIF
          SET    KJFY=KJØNN*100+FYLKE
          FIND   ARG=KJFY,DATA=INNBYG,DDNAVN=INNB
          SREGN  S9=S1*10000000/PERS(1)
          SREGN  S10=S2*10000000/PERS(2)
          SREGN  S11=S3*10000000/PERS(3)
          SREGN  S12=S4*10000000/PERS(4)
          SREGN  S13=S5*10000000/PERS(5)
          SREGN  S14=S6*10000000/PERS(6)
          SREGN  S15=S7*10000000/PERS(7)
          SREGN  S16=S8*10000000/PERS(8)

```


TABELL FILE PRINT,MAXLIN=84,OVERFLOW
HDR (1-7), (1-67)

Tabell 1. Utskrivninger fra somatiske sykehus etter alder, kjønn og bostedsfylke. Pr. 1000 innbyggere. 19XX

```
-----  
Kjønn og fylke          I alt  -----  
                                0-9   10-19  20-39  40-59  60-6  
-----  
HDR (1-7), (68-120)
```

```
-----  
9   70-79   80-  
-----
```

```
      HDR 2,48,AARGANG  
      MOVE (22,8,E-)*8,S9,ZZZ9,999  
*      MOVE (120,3,X),KJFY * Hva er KJFY?  
*      LIN  
*      MOVE (5,9,X),'Pasienter' * Absolutte tall, pasienter  
*      MOVE (22,8,E-)*8,S1,ZZZZZZZZ  
*      LIN  
*      MOVE (5,10,X),'Innbyggere' * Absolutte tall, innbyggere  
*      MOVE (22,8,E-)*8,PERS(1)/10,ZZZZZZZZ  
      IF (FYLKE = 20 AND KJØNN = 2 AND TALLY0 = 0)  
      LIN  
      MOVE (1,1,X)*88,'-'  
      ENDIF
```

Vi bruker FYLD-instruksjonen til å lage en oppslagsfil. I FYLD sier vi i hvilke posisjoner nøkkelfeltet og oppslagsdataene står i. For å gjøre oppslaget bruker vi FIND-instruksjonen. For å få gjort et oppslag må vi ha en oppslagsnøkkel, vi må vite hvilken kode vi skal søke etter i oppslagsfilen. Siden vår oppslagsnøkkel består av to felt fra innfilen, er vi nødt til å legge dataene fra disse to feltene inn i et arbeidsfelt. Dette arbeidsfeltet bruker vi så til oppslaget vårt.

Legg merke til at vi gjør oppslaget i SREGN. Det er først her vi har fått laget en matrise som har de absolutte tallene vi skal regne rater ut fra. Før vi skal gjøre oppslag mot data på høyeste nivå (sum 'Hele landet', må vi sette FYLKE til 0. Dette fordi vi har valgt kode 0 som fylkeskode for 'Hele landet'. Problemet er at på dette nivået vil fylkeskoden "henge igjen" fra det siste fylket på nivået under (Finnmark, kode 20). Hvis vi gjør oppslag på oppslagsfilen vår uten å rette opp fylkeskoden, vil vi få hentet tall for Finnmark der vi skulle ha tall for 'Hele landet', hvilket vi gi feil ratetall. Grunnen til at fylkeskoden "henger igjen" er at vanligvis vil det ikke ha noen mening å gjøre operasjoner på fylke når vi er på et nivå over fylke, derfor er det ikke noe innebygget i TAB-programmet som nullstiller fylkeskoden her. Det betyr at vi må endre koden selv. Her er det altså snakk om å få hentet ut innbyggertall for 'Hele landet', som jo er på et nivå over Fylke, derfor gir vi Fylke koden 00, som det har i oppslagsfilen vår.

For å få med fylkesfordeling på sumtallene for 'Begge kjønn', har vi brukt instruksjonen T A E L to ganger; den første sørger for opptelling til ett av kjønnene, den andre til sum 'Begge kjønn'. Sum 'Begge kjønn' får vi telt opp ved å gi kjønn kode 0 etter første T A E L. Vi vil da få telt opp med kjønn lik 0 hver gang, i tillegg til opptelling for det kjønn den leste recorden har, hvilket gir oss sumtall for 'Begge kjønn'. Dette kalles å legge sumtall på samme nivå som de andre tallene. At de er på samme nivå (for tabellprogrammet) ser vi av tekstkatalogen til kjønn, der er 'Begge kjønn' på lik linje med 'Menn' og 'Kvinner'. Dette er trikset for å få undersummer (her fylkestall) også for sumnivåer (her 'Begge kjønn').

FYLD og FIND kan egentlig bare brukes til å gjøre oppslag med en nøkkel og vi kan bare hente ut et felt fra oppslagsfilen. Vi har sett hvordan vi kan få til å bruke mer enn 1 nøkkel. For å hente ut mer enn et felt, bruker vi GROUP-instruksjonen. En GROUP definerer en gruppe med arbeidsfelter (WORK). Når vi bruker GROUP vil vi hente dataene fra oppslagsfilen og legge resultatet i GROUP-feltet. Når dette er gjort vil arbeidsfeltene under gruppen ha fått verdier som vi kan bruke hver for seg. Dette skulle gå ganske klart fram i programmet over.

De siste fire programlinjene lager den stiplede linjen nederst på tabellen.

Husk på å bruke TEST-instruksjonen når du programmerer, selv om det ikke alltid er like enkelt å få sjekket dataene når du gjør det. For å sjekke tallene i dette programmet kan vi for eksempel kjøre tabellen for Aust-Agder og Finnmark (de to fylkene med færrest innbyggere).

Når du skal lage ratetabeller, lønner det seg nesten alltid å få skrevet ut de absolutte tallene under programmeringsfasen. Dette kan vi gjøre ved å ta med kommentarlinjene nederst i det siste programmet. Disse sørger for å skrive ut de absolutte tallene i tillegg til ratene. Det gir deg gode muligheter til å sjekke tallene. Når tallene er sjekket og godkjent fjerner du (kommenterer vekk) programlinjene som skriver ut de absolutte tallene.

Når vi har fått til alt dette, kan vi snekre sammen de tre jobbene, slik at det kan kjøres som en jobb. I stedetfor å legge oppslagsfilene våre på TK-filer bruker vi midlertidige filer, ellers blir det å slå sammen de tre jobb-oppsettene. Når programmene nå skal kjøres, vil vi også sørge for å legge den ferdige tabellen ut på en fil. Slik bli JCL-en når vi slår sammen de tre programmene:

```

//O414KRLØ JOB (8019),'Tabell 1 (hele jobben)',MSGLEVEL=(2,0),
//      CLASS=A,MSGCLASS=X,NOTIFY=O414KRL,TIME=2
//*****
//* PROGRAM SOM LAGER TALL PR. 1000 INNBYGGERE VED Å HENTE INNBYGGER
//* DATAENE FRA TO FYLD-FILER.
//* FYLD-FILENE LAGES FØRST. EN FORDELT PÅ KJØNN * FYLKE OG
//* EN FOR BEGGE KJØNN. DISSE VIL TILSAMMEN DANNE FYLD-FILEN VI SKAL
//* BRUKE I DET 3. PROGRAMMET I DENNE JOBBEN.
//*****
//TAB1      EXEC TAB1B
//INPUT     DD DSN=P6216.S0137.G185A1A1.G8800.V01,DISP=OLD
//TABELL    DD DSN=&&INNB1,
//           DISP=(NEW,PASS,DELETE),
//           SPACE=(6700,(1,1),RLSE),UNIT=WORK,
//           DCB=(LRECL=67,RECFM=FB,DSORG=PS,BLKSIZE=6700)
:
Her kommer det første programmet
:
:
//TAB1X     EXEC TAB1B
//INPUT     DD DSN=&&INNB1,DISP=(OLD,PASS)
//TABELL    DD DSN=&&INNB2,
//           DISP=(NEW,PASS,DELETE),
//           SPACE=(6700,(1,1),RLSE),UNIT=WORK,
//           DCB=(LRECL=67,RECFM=FB,DSORG=PS,BLKSIZE=6700)
:
Her kommer det andre programmet
:
:
//TAB1XX    EXEC TAB1B,TIME=2
//INPUT     DD DSN=P4216.S0137.G184A3A2.G8800.V00,DISP=SHR
//INNB      DD DSN=&&INNB2,DISP=(OLD,DELETE)
//          DD DSN=&&INNB1,DISP=(OLD,DELETE)
//TABELL    DD DSN=TK414.S8019.KRL.TABELLER(TAB1),DISP=OLD
//KJØNN     DD *
0BEGGE KJØNN
0
0HELE LANDET
1MENN
1
1HELE LANDET
2KVINNER
2
2HELE LANDET
//FYLKTX   DD DSN=TAB.DIV(FYLKTXTS),DISP=SHR
//SYSIN    DD *
:
Her kommer det siste programmet
:
:

```

Vi skal her vise hvor galt det kan gå hvis arbeidsfelt (WORK) blir brukt uten omtanke for hvordan de fungerer. La oss tenke oss at vi er interessert i å lage en tabell over kommuner etter befolkningsstørrelse for kommuner med 10000 innbyggere eller mer. Til dette trenger vi en fil som har en record pr. kommune og som inneholder et felt med antall innbyggere i kommunen. Når vi har ordnet oss en slik fil, kan vi begynne programmeringen.

Vi må da lage et program hvor vi bruker et arbeidsfelt til å kode om antall innbyggere til befolkningsstørrelse. Vi kaller feltet ANT og lager en CASE-test i programmet vårt. Programmet vi lager ser da slik ut:

```
//O414KRLØ JOB (8019),'Feil bruk av WORK!',MSGLEVEL=(2,0),
//          CLASS=A,MSGCLASS=X,NOTIFY=O414KRL
//WORK2    EXEC TAB1A
//INPUT    DD DSN=PP414.S8019.TABKURS.DATAFIL2,DISP=OLD
//ANTTXT   DD *
1 10000-19999
2 20000-29999
3 30000-49999
4 50000-99999
5100000 OG OVER
//TABELL   DD SYSOUT=*
          START TYPE=P
BEFOLKN   FIELD (9,6,X)
ANT       WORK (1,X),SPACES
          CASE (BEFOLKN = 10000-19999)
          SET   ANT=1
          CASE (BEFOLKN = 20000-29999)
          SET   ANT=2
          CASE (BEFOLKN = 30000-49999)
          SET   ANT=3
          CASE (BEFOLKN = 50000-99999)
          SET   ANT=4
          CASE (BEFOLKN = 100000-999999)
          SET   ANT=5
          ENDCASE
          SØJLE S1
          FORSP ANT,TEXTFIL=ANTTXT,TEXTKEY=(1,1,X),TXT=(2,15),PRINT=1
TABELL    FILE PRINT,MAXLIN=46,OVERFLOW
          HDR   (1-4),(1-55)
ANTALL KOMMUNER ETTER BEFOLKNINGSSTØRRELSE.

BEFOLKNINGS-          ANTALL
STØRRELSE           KOMMUNER
          MOVE   (23,7,Z-),S1
```

Dette programmet vil, for 1985, gi oss denne tabellen!

ANTALL KOMMUNER ETTER BEFOLKNINGSSTØRRELSE.

BEFOLKNINGS- STØRRELSE	ANTALL KOMMUNER
10000-19999	334
20000-29999	46
30000-49999	45
50000-99999	4
100000 OG OVER	25
TOTAL	454

Vi ser at vi har fått 25 kommuner med mer enn 100 000 innbyggere. Her må det være noe feil. Programmet ser jo riktig ut, vi har kodet om og fått tall i alle befolkningsstørrelser, men tallene ser helt gale ut! Hva har vi gjort galt?

For å finne feilen må vi vite hvordan arbeidsfelt brukes. Et arbeidsfelt beholder sin verdi helt til den får en ny. Dette høres jo logisk ut, og det stemmer overens med tankegangen vår. Men hvis vi nå prøver å tenke oss hvordan programmet arbeider, record for record, vil vi se hvordan vi fikk feil tall.

Filen vår starter med kommune 0101 (Halden) med innbyggertall 25876. Den gir i vår omkodning feltet ANT = 2. Denne telles så opp. Deretter leses neste record, 0102 (Sarpsborg). Befolkningen i Sarpsborg er 12069, hvilket gir ANT = 1. Så telles denne opp. Vi går videre med 0111 (Hvaler) med 2889 innbyggere. Vår CASE-test slår ikke til idet hele tatt denne gangen. Det betyr at ANT = 1 fortsatt. Så telles det opp. Hvaler blir nå telt opp som kommune med mellom 10000 og 20000 innbyggere. Her ser vi altså hvordan feilen oppsto. Når en test som gir et arbeidsfelt verdi ikke slår til, vil arbeidsfeltet beholde den verdi den hadde fra før. Når arbeidsfeltet brukes på denne måten, vil tabellen vår bli helt gal. De kommunene som ikke har innbyggertall som er med i CASE-testen vår vil plasseres i samme befolkningsstørrelse som kommunen i recorden foran!

Dette må du være klar over når du bruker arbeidsfelt. Når du er klar over hva som skjer, er det veldig enkelt å ta forholdsregler, slik at tabellene dine blir riktige, også når du bruker arbeidsfelt.

Når du koder om data ved hjelp av arbeidsfelt, må du sørge for at omkodningen skjer for hver eneste record, uansett hvilken verdi det aktuelle feltet måtte ha. I CASE-tester gjøres det enkelt ved å legge inn en siste CASE-instruksjon i testen. Denne gir du ingen betingelse, det betyr at hvis ingen av de foranstående CASE-instruksjoner har slått til, vil denne slå til. Vi lager altså en CASE-instruksjon som lager en eventuell restgruppe. Dette gjør vi for vårt programeksempel og programmet viser vi på neste side.

```

//O414KRLØ JOB (8019),'Riktig bruk av WORK!',MSGLEVEL=(2,0),
//          CLASS=A,MSGCLASS=X,NOTIFY=O414KRL
//WORK2     EXEC TAB1A
//INPUT     DD DSN=PP414.S8019.TABKURS.DATAFIL2,DISP=OLD
//ANTTXT    DD *
1 10000-19999
2 20000-29999
3 30000-49999
4 50000-99999
5100000 OG OVER
//TABELL    DD SYSOUT=*
          START TYPE=P
BEFOLKN     FIELD (9,6,X)
ANT         WORK (1,X),SPACES
          CASE (BEFOLKN = 10000-19999)
          SET   ANT=1
          CASE (BEFOLKN = 20000-29999)
          SET   ANT=2
          CASE (BEFOLKN = 30000-49999)
          SET   ANT=3
          CASE (BEFOLKN = 50000-99999)
          SET   ANT=4
          CASE (BEFOLKN = 100000-999999)
          SET   ANT=5
          CASE                                     <=== Restgruppe
          SET   ANT=0
          ENDCASE
          SØJLE S1
          FORSP ANT,TXTFIL=ANTTXT,TXTKEY=(1,1,X),TXT=(2,15),PRINT=1
TABELL      FILE PRINT,MAXLIN=46,OVERFLOW
          HDR   (1-4),(1-55)
ANTALL KOMMUNER ETTER BEFOLKNINGSSTØRRELSE.

BEFOLKNINGS-          ANTALL
STØRRELSE           KOMMUNER
          MOVE (23,7,Z-),S1

```

Når vi nå kjører vårt lille program ser vi at tallene er blitt riktige (neste side). Vi ser også at vi har fått endel kommuner i restgruppen vår. Denne består teoretisk av de kommuner som har mindre enn 10000 innbyggere og de som har flere enn 999999. Siden vi i Norges land ikke har noen kommuner med flere enn 999999 innbyggere skal restgruppen denne gang være de kommuner som har mindre enn 10000 innbyggere. Når det gjelder CASE-testen for 100000-999999 innbyggere ser vi at den ikke stemmer helt overens med teksten til denne gruppen. Det bør den gjøre, og testen vil da se slik ut:

```

CASE (BEFOLKN >= 100000)
SET   ANT=5

```

Restgruppen vår har ikke noen tekst i tekstkatalogen, derfor skrives det ut stjerner. Vi får denne tabellen:

ANTALL KOMMUNER ETTER BEFOLKNINGSSTØRRELSE

BEFOLKNINGS- STØRRELSE	ANTALL KOMMUNER
0*****	356
10000-19999	65
20000-29999	15
30000-49999	11
50000-99999	4
100000 OG OVER	3
TOTAL	454

Dette er et tenkt eksempel, lagd for å illustrere et problem. Skulle vi laget denne tabellen i virkeligheten, ville vi nok hatt med kommuner med mindre enn 10000 innbyggere som en egen gruppe (og hvis vi ikke var interessert i disse kommunene kunne ha fjernet dem med en SELECT-instruksjon). Men det ville allikevel være lurt å ta med en restgruppe for å være på den sikre siden. Det er tross alt viktig at tallene våre blir riktige.

Tips: Husk **ALLTID** å ha med en restgruppe når du koder om dataene dine.

Når du bruker IF, husk også å ha med en ELSE.

Bruker du CASE, husk en siste CASE-instruksjon uten betingelser (lager restgruppe)

- Hvordan skal tabellen se ut?
- Hvordan ser innfilen ut?
- Hvor mange (cirka) records er det innfilen?
- Brukes alle records på innfilen til å lage tabellen?
- Finnes alle opplysninger vi trenger for å lage tabellen på innfilen? og hvis ikke, kan de avledes fra opplysninger i innfilen?
- Kan jeg lage tabellen i TAB1A eller TAB1B?
- Hvilke forspaltekriterier har jeg?
- Hvor ofte skal tabellen kjøres?
- Skal tabellen publiseres?
- Har jeg et TAB-program fra før som lager en forholdsvis lik tabell?
- Er eventuelle tekstkataloger laget tidligere?
- Har jeg en fasit for tallene i tabellen?
og hvis ikke, kan jeg få kontrollert tallene allikevel?

Ut fra de svarene du har gitt, bør du greie å danne deg et bilde av hvordan programmet skal se ut, og hvilken framgangsmåte du skal bruke. Du vil også få en viss formening om hvor eventuelle problemer kan oppstå.

(1) RREGN Rx=Parameter Operator Parameter....

(2) RREGN Rx:Ry=Parameter Operator Parameter....

- (1) Beregner en rekke
- (2) Beregner en gruppe av rekker

RREGN

(1) REKKE Rn, (Betingelse), Verdi

(2) REKKE Rn1:Rn2, (Betingelse), Verdi

(3) REKKE Rn1:Rn2, TALLYn, Verdi

- (1) Opptelling i en rekke
- (2) Opptelling av flere rekker der verdien av et felt avgjør hvilken
- (3) Opptelling av flere rekker der verdien av et TALLYn-felt avgjør hvilken

SELECT INPUT NOT(Betingelse)

Label SET Feltnavn (ROUNDED/R)=Parameter Operator Parameter ..., SIGN/ABS

(1) SGRP (Betingelse), ALL

(2) SGRP Søyleantall, (Betingelse), ALL

- (1) Avgrensar en gruppe med søyler og gir eventuelt en felles betingelse for gruppen.
- (2) Brukes til å velge opptelling i en eller flere søylegrupper.

SOEG Tilfelt=Frafelt, (Tilkodel, (Intervall,...Intervall),
Tilkode2, (Intervall,...Intervall),
:
Tilkoden, (Intervall,...Intervall),
Restkode]

(1) SREGN Sx=Parameter Operator Parameter....

(2) SREGN Sx:Sy=Parameter Operator Parameter....

- (1) Beregner en søyle
- (2) Beregner en gruppe av søyler

START TYPE=B/P, NULDIV=(a,b), TXTFEJL=n/MAX

STOP

(1) SØJLE Sn, (Betingelse), Verdi/Feltnavn

(2) SØJLE Sn1:Sn2, (Betingelse), Verdi/Feltnavn

(3) SØJLE Sn1:Sn2, Feltnavn(Indeks)

(4) SØJLE Sn1:Sn2, TALLYn, Verdi/Feltnavn

- (1) Opptelling i en søyle.
- (2) Opptelling av flere søyler der verdien av et felt avgjør hvilken.
- (3) Opptelling av en serie felter til en serie søyler.
- (4) Opptelling av flere søyler der verdien av et TALLYn-felt avgjør hvilken.

(1) TABEL Feltnavn, PAGE/PAGE1/CPAGE, SKIP=n, PRINT=(Start, Lengde)/Start, TOTKEY=aa, SELECT=(Intervall, Intervall...)/
SUPRESS=(Intervall, Intervall...)

(2) TABEL Feltnavn1, TXTFIL=Filnavn/MEMBER=medlemnavn, TXTKEY=(Start, Lengde, Type), TXT=(Start, Lengde),
PRINT=Start/WORK=Filnavn2, PAGE/PAGE1/CPAGE, NOSUM/CSUM, SKIP=n, PRINTGRP=n, TOTKEY=aa,
SEPCHAR='Karakter', CONXT='Tekststreng', SELECT=(Intervall, Intervall...)/
SUPRESS=(Intervall, Intervall...), FPAGE, NOLEAD, TYPE=ALL

(3) TABEL Feltnavn, TOTKEY=aa

(4) TABEL Feltnavn1, TXTFIL=Filnavn/MEMBER=Medlemnavn, TXTKEY=(Start, Lengde, Type), TXT=(Start, Lengde),
TOTKEY=aa/TOTTXT='Totaltekst', WORK=Filnavn2

- (1) TAB1, TAB1A og TAB1B. Tabellnivå uten tekstdatasett
- (2) TAB1, TAB1A og TAB1B. Tabellnivå med tekstdatasett
- (3) TAB2. Tabellnivå uten tekstdatasett
- (4) TAB2. Tabellnivå med tekstdatasett

TAEL

TEST n

TOTAL TXT='Tekststreng', SKIP=n, PRINT=Start, FPAGE

Feltnavn WORK (Lengde, Type), Verdi (1)

Feltnavn WORK (Lengde, Type), KORT(Start, Lengde) (2)

Feltnavn WORK (Lengde, Type), PARM(Start, Lengde) (3)

- (1) Arbeidsfeltet får den startverdi du eventuelt måtte gi
- (2) Arbeidsfeltet får startverdi fra en kortfil
- (3) Arbeidsfeltet får startverdi fra en parameter i EXEC-kortet i JCL

*****
*****

Posisjon 1- 8 Feltnavn og labels. Posisjon 10-14 Instruksjoner. Posisjon 16-72 Parametre. Posisjon 73-75 SELKRIT.

TAB1 krever at innfilen er sortert på forspaltekriteriene.

TAB1A gir summer nederst. TAB1B gir summer øverst.

TAB2 krever at du definerer hver eneste linje selv.

Max 1024 søyler når TYPE=B. Max 512 søyler når TYPE=P. Max 9999 linjer i TAB2.

Største tall vi kan ha ved binære regneoperasjoner: 2**31 - 1 (dvs. ca. 2,1 * 10**9)

Største tall vi kan ha ved regning på pakkede desimal: 10**15 - 1